T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

EV HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARINDAN DOĞAN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Ekin Cansu YANIK

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Suat UĞUR

Çanakkale, 2016

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum 'Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların Çalışma Koşullarından Doğan Sorunları ve Çözüm Önerileri' adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
12.02.2016

Ekin Cansu YANIK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Ekin Cansu YANIK'a ait **"Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların Çalışma Koşullarından Doğan Sorunları ve Çözüm Önerileri"** adlı çalışma, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı,

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Suat UĞUR

(Danışman)

Üye Doç. Dr. Yusuf YİĞİT

Üye Doç. Dr. Ayhan GENÇLER

Tez No : 10100098

Tez Savunma Tarihi : 08.01.2016

ONAY

Doç.Dr. Şerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

15/02/2016

ÖZET

EV HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARINDAN DOĞAN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ev hizmetleri alanında çeşitli ekonomik ve sosyal gelişmelerin sonucunda son yıllarda hızlı bir artış görülmektedir. Günümüzde ev hizmetleri sektörü, önemli bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşen dünyada ev hizmetlerinin çok farklı türleri ortaya çıkmış, alanın ekonomik ve hukuki durumu karmaşık hale gelmiştir. Çoğunlukla kadınlardan oluşan ev işçileri, çalışma koşullarından ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan birçok sorun ile karşılaşmaktadır. Ev işçilerinin büyük bir kısmı sosyal güvencesiz ve kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Göçmen ev işçilerinin varlığı ise sosyal güvenlik ve kayıt dışılık sorununu daha da arttırmaktadır.

Çalışmanın amacı, ev hizmetlerinde sosyal güvenceden yoksun ve kayıt dışı olarak çalışan kadınların iş gücü piyasasındaki durumlarını ulusal ve uluslararası alanda ele alarak uygulamalarda ve çalışma koşullarında karşılaştıkları sorunlar hakkında bilgi vermektir. Bu çalışmada, sayıları her geçen gün artan ve benzeri sorunları yaşayan çalışan kesimin yaptıkları işin niteliğine uygun olarak özel düzenlemelerle korunmalarının gerekliliği ortaya konmaktadır. İnsan onuruna yaraşır iş temel alınarak başta kadınlar, çocuklar ve göçmenler olmak üzere sosyal güvencesiz çalışan kişilerin ekonomik ve sosyal durumları değerlendirilecek, ev işçilerinin çalışma koşullarına ve uygulamadaki sorunlarına ilişkin genel bir tablo oluşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ev Hizmetleri, Kadın Ev İşçisi, Çalışma Koşulları.

ABSTRACT

FEMALE WORKERS IN DOMESTIC WORK PROBLEMS AND SUGGESTIONS RELATED TO THEIR WORKING CONDITIONS

There is a huge increase of labor in domestic works area because of various economic and social developments in the last years. Today, domestic works sector has emerged as an important labor market. Various domestic work types have emerged and this has led to a more complicated economic and legal situation. Domestic workers consists mostly female workers and they have many problems related to working conditions and legislative regulations. Most of domestic workers work without social security and unregistered adding to the informal sector. On the other hand, existence of immigrant domestic workers has worsened the social security and informality problems.

The study aims to discuss the situation of domestic workers who work without social security in the informal sector and attempt to note the challenges that these workers face at national and international level labor markets. This study strongly stresses the necessity of special regulations to protect domestic workers in the labor market. Based on the principle of a work suitable to human dignity this study will create a general framework about the unsecure work conditions of domestic workers and their existing problems in practice as well as general situation of the social security and practice problems for mostly women, children and immigrants.

Key Words: Domestic Works, Female Domestic Workers, Working Conditions.

ÖNSÖZ

Araştırma ve çalışmalarım boyunca öneri ve destek sağlayan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Suat UĞUR'a, değerli hocalarıma, arkadaşlarıma ve bugünlere gelebilmemde en büyük katkıyı sağlayan annem Nuran YANIK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ekin Cansu YANIK

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **viii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
GİRİŞ **1**

BÖLÜM I

EV HİZMETLERİ VE SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

1. EV HİZMETLERİ KAVRAMI 3
1.1. Ev Hizmetlerinin Tanımı 3
1.2. Ev Hizmetlerinde Çalışanlar 5
1.3. Ev Hizmetlerinde Emek Arzı ve Talebini Etkileyen Faktörler 13
1.4. Ev Hizmetlerinde Göç ve Göçmen İşçi Kavramı 15
1.4.1. Göç Kavramı 15
1.4.1.1. İç Göç 17
1.4.1.2. Dış Göç 17
1.4.1.3. Yasal Göç 17
1.4.1.4. Yasa Dışı Göç 18
1.4.2. Göçmen İşçi Kavramı 19
1.4.2.1. Göçmen İşçiyi Teşvik Edici Faktörler 20
1.4.2.2. Göçmen İşçiyi Çekici Faktörler 20
1.4.2.3. Göçmen İşçiyi Sınırlayıcı Faktörler 21
1.4.3. Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadın İşçi 21
2. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI 23
2.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı 23
2.1.1. Dar Anlamda Sosyal Güvenlik 24

2.1.2. Geniş Anlamda Sosyal Güvenlik 25
2.2. Sosyal Güvenlik Açısından Kayıt Dışılık 25
2.2.1. Kayıt Dışı Ekonomi Kavramı 26
2.2.2. Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri 26
2.2.2.1. Ekonomik Nedenler 27
2.2.2.2. Sosyal Nedenler 27
2.2.2.3. Hukuksal ve Siyasal Yapıdan Kaynaklanan Nedenler 27
2.2.3. Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı Çalışma Kavramı 28
2.2.4. Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı Çalışmanın Nedenleri 29
2.2.4.1. Ekonomik Nedenler 29
2.2.4.2. Sosyal Nedenler 30
2.2.4.3. Kamudan Kaynaklanan Nedenler 30
2.2.5. Sosyal Güvenlik Açısından Ev Hizmetlerinde Kayıt Dışılık 30
2.2.6. Sosyal Güvenlik Açısından Ev Hizmetlerinde Kayıt Dışılığın Sonuçları 32

BÖLÜM II

SOSYAL GÜVENLİĞİN VE EV HİZMETLERİNİN GELİŞİMİ

1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GELİŞİMİ 33
1.1. Sosyal Güvenliğin Dünyada Gelişimi 33
1.2. Sosyal Güvenliğin Osmanlı İmparatorluğu'nda Gelişimi 38
1.3. Sosyal Güvenliğin Türkiye'de Gelişimi 40
1.3.1. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Güvenlik 40
1.3.2. Ev Hizmetlerinde Sosyal Güvenlik 42
2. EV HİZMETLERİNİN GELİŞİMİ 46
2.1. Ev Hizmetlerinin Dünyada Gelişimi 46
2.1.1. Ev Hizmetlerinde Çalışanların Cinsiyete Göre Ele Alınması 50
2.1.1.1. Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınlar 51
2.1.1.2. Ev Hizmetlerinde Çalışan Erkekler 53
2.1.1.3. Ev Hizmetlerinde Çalışan Çocuk ve Gençler 54
2.1.2. Dünyadaki Göçmen Ev İşçilerinin Kökenleri 61
2.1.2.1. Gelişmiş Ülkeler 61

2.1.2.2. Doğu Avrupa 63
2.1.2.3. Asya 64
2.1.2.4. Latin Amerika 66
2.1.2.5. Afrika 67
2.1.2.6. Orta Doğu 68
2.1.3. Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Ev İşçisi Kadınlar 69
2.2. Ev Hizmetlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nda Gelişimi 70
2.3. Ev Hizmetlerinin Türkiye'de Gelişimi 71
2.3.1. Ev Hizmetlerinde Çalışan Yerli Ev İşçisi Kadınlar 73
2.3.2. Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Ev İşçisi Kadınlar 75

BÖLÜM III

UYGULAMADA EV HİZMETLERİ SORUNLARI

1. EV HİZMETLERİ DÜZENLEMELERİ VE UYGULAMALARI 79
1.1. Uluslararası Düzeydeki Ev Hizmetleri Düzenlemeleri 79
1.1.1. Birleşmiş Milletler Antlaşmalarında Ev Hizmetleri 79
1.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Belgelerinde Ev Hizmetleri 80
1.1.3. Avrupa Konseyi Sözleşmelerinde Ev Hizmetleri 82
1.2. Uluslararası Düzeydeki Ev Hizmetleri Uygulamaları 82
1.3. Türkiye'deki Ev Hizmetleri Düzenlemeleri 83
1.3.1. Türk Vatandaşları İçin Yapılan Hukuki Düzenlemeler 83
1.3.2. Yabancılar İçin Yapılan Hukuki Düzenlemeler 86
1.3.2.1. İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri 87
1.3.2.2. İş gücü Anlaşmaları 88
1.3.2.3. 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun 88
1.3.2.4. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun 90
1.3.2.5. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 90
1.4. Türkiye'deki Ev Hizmetleri Uygulamaları 91
1.4.1. İşe Yerleştirmede Aracılık Hizmetleri 93
1.4.1.1. Türkiye İş Kurumu 94

1.4.1.2. Özel İstihdam Büroları 94
1.4.2. İş Bulma Yolları 95
1.4.3. Ev Hizmetlerinde İşçi-İşveren İlişkisi 97
2. EV HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN İŞÇİLERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR 99
2.1. Ev Hizmetlerinde Çalışanların Kötü Çalışma Koşulları 99
2.1.1. Çalışma Süresi 100
2.1.2. Ücret 102
2.1.3. İş Yükü 102
2.1.4. Çalışma Ortamı 103
2.1.5. Beslenme ve Barınma 104
2.1.6. Sosyal Yardım ve İş Güvencesi 104
2.1.7. Mesleki Zorluk ve Meslekte İlerleme 105
2.1.8. Şiddet ve Taciz 106
2.2. Yoksulluk 107
2.3. Sosyal Dışlanma 107
2.4. Örgütlenme 109
2.5. Kayıt Dışı İstihdam 111
2.6. Sosyal Güvencesizlik 112
SONUÇ 114
KAYNAKÇA 119

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
Bağ-Kur	:	Esnaf, Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BM	:	Birleşmiş Milletler
çev.	:	Çeviren
der.	:	Derleyen
ed.	:	Editör
Eurofound	:	European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı)
Evid-Sen	:	Ev İşçileri Dayanışma Sendikası
ILO	:	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IOM	:	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
IPEC	:	International Programme on the Elimination of Child Labour (Çocuk İşçiliğinin Önlenmesine Yönelik Uluslararası Program)
İŞKUR	:	Türkiye İş Kurumu
Kamu-İş	:	Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası
KEİG	:	Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi
KKTC	:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
No.	:	Numara
ÖİB	:	Özel İstihdam Büroları
p.	:	Page
s.	:	Sayfa

SGK	:	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSK	:	Sosyal Sigortalar Kurumu
Tes-İş	:	Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası
TİSK	:	Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
Türk-İş	:	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve diğerleri
Vol.	:	Volume

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Ev işçilerinin bölgesel ve global tahminleri, 2011 48

Tablo 2.2 Ev işçilerinin bölgesel ve global tahminleri, cinsiyete göre, 2011 49

Tablo 2.3 Ev işçilerinin bölgesel ve global tahminleri, cinsiyete göre, 2011 49

Tablo 2.4 Ev işçilerinin cinsiyete göre dağılım tahminleri, 2010 52

Tablo 2.5 Çocuk ev işçilerinin yaşa ve cinsiyete göre tahminleri, 2012 56

Tablo 2.6 Çocuk ev işçilerin yaşa ve cinsiyete göre dağılımları, 2012 57

Tablo 2.7 Ev işinde çalışan çocukların yaşa ve cinsiyete göre tahminleri, 2012..... 58

Tablo 2.8 Ev işinde çalışan çocukların yaşa ve cinsiyete göre dağılımları, 2012 59

Tablo 2.9 Tehlikeli ev işlerinde çalışan çocukların yaşa ve cinsiyete göre tah**.**, 2012 60

GİRİŞ

Küreselleşmeyle dünya genelinde kadınlar artan oranlarda iş gücüne katılmıştır. Çalışma hayatına dahil olan kadının yaptığı işin dışında, ev içinde de yapması gereken görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Çalışma hayatı ve ev işleri arasında kalan kadın, boşluk ve yetersizliklerini doldurmak için yardımcı birine ihtiyaç duymuş ve ev içinde kendi sorumluluklarını başka bir kadına ücret karşılığında devretmeye başlamıştır. Toplumsal rollerin ve cinsiyete dayalı iş bölümünün etkisiyle ev işlerindeki görev ve sorumlulukların kadına atfedilmiş olması ücret karşılığında yapılmış olsa bile yine kadın işi olarak görülmesine neden olmuştur.

Kadınların yoğun olarak çalıştıkları ev hizmetleri alanında erkek, çocuk ve genç ev işçileri de istihdam edilmektedir. Dünyada milyonlarca ev işçisi bulunmaktadır. Ücret karşılığında yapılan ev işleri görmezden gelinmeyecek bir iş gücü sahası oluşturmakta ve sektörel bir boyut kazanmaktadır. Ayrıca, ülkelerin yaşadıkları istihdam ve iş gücü sorunları nedeniyle uluslararası göç hızla artmakta, vasıfsız iş gücünü içinde barındıran ev hizmetleri sektörü talep ihtiyacını, yerli ev işçisine göre emeğinin karşılığı daha düşük olan göçmen ev işçisinden karşılamaktadır. Çoğunlukla ev hizmetleri, yapılan işin niteliğinden dolayı kayıt dışı istihdam içerisinde yer almakta ve sektör kayıt dışı istihdamda önemli bir pay oluşturmaktadır. Ev hizmetleri sektörünün sorunları göç unsurunun etkisiyle daha karmaşık bir hal almaktadır. Bu nedenlerden dolayı ulusal ve uluslararası alanda önemli yeri olan kuruluşlar, ev hizmetlerinde yaşanılan sorunlar için çözüm arayışında bulunmakta ve düzenlemeler yapmaktadır.

Ev hizmetleri sektörünün yapısından kaynaklanan yetersizlik ve belirsizlikler göç ve kayıt dışı istihdam unsuru ile birleşince yaşanılan sorunlar daha da artmaktadır. Çoğunluğunu kadınların oluşturduğu sektörde insan onuruna yaraşır iş kavramından uzaklaşıldığı, kadın iş gücünün sömürüldüğü görülmektedir. Kötü çalışma koşulları içerisinde emeğini sunan kadının aşağılandığı, dışlandığı hatta şiddet ve tacize maruz kaldığı bilinmektedir. Ev işinin özel hanelerde yapılması, denetlenmesini ve yaşanılan kötü durumlara müdahale edilmesini engellemektedir. Ayrıca, göçmen ev işçilerinin yaşadığı sorunlar yerli ev işçilerinin yaşadığı sorunlara göre daha fazla olmaktadır.

Ev hizmetleri çalışanları resmi istatistiklere tam olarak yansıtılamamaktadır. Yaptıkları işin niteliğinden dolayı işçi olarak görülmemekte ve yasal koruma kapsamına dahil edilmemektedirler. Sosyal korumadan yoksun, sosyal güvence ihtiyacından mahrum bırakılmaktadırlar.

Çalışmanın birinci bölümünde ev hizmetleri ve bu alanda çalışan ev işçileri tanımlanacak, ev hizmetlerinin gelişimi açıklanacaktır. Kavramsal çerçevenin eksiklikleri ele alınarak ev hizmetleri içerisinde değerlendirilmesi gereken mesleklerin de tanımlarına yer verilecektir. Ev hizmetlerinde çalışan göçmen ev işçileri göç kavramı ve göçün unsurları değerlendirilerek ele alınacaktır. Ev hizmetlerinde yaşanılan sosyal güvence eksiliği nedeniyle sosyal güvenlik kavramı tanımlanacak, kavramın oluşumu hakkında bilgiler verilecektir. Ev hizmetlerinde yaşanılan kayıt dışılık durumu ele alınarak gerekli kavramlar tanımlanacak, ev hizmetleri ve kayıt dışılık kavramları arasındaki ilişkiye değinilecektir.

İkinci bölümde ev hizmetleri ve sosyal güvenlik kavramı ilişkilendirilerek gelişimleri açıklanacak, kavramların dünyada ve Türkiye'deki gelişimleri ele alınacaktır. Sosyal güvence ihtiyacı temel alınarak son gelişmeler dahilinde 6552 sayılı Kanun incelenecektir. Göçmen ev işçileri ele alınacak, bölgelere göre dağılım ve tahminleri değerlendirilecek, Türkiye'deki ev işçileri ele alınarak kıyaslama yoluna gidilecektir. Cinsiyet bazında sınıflandırma yapılarak ev hizmetleri sektörünün iş gücü piyasası irdelenecektir. İnsan onuruna yaraşır iş bağlamında ev hizmetlerinde çalışan kadınlar değerlendirilecektir. Sınıflandırma istatistiksel veriler ve tablolarla desteklenecektir.

Üçüncü bölümde ev hizmetlerine ilişkin uygulama, düzenleme ve sorunlar ele alınacak, ev hizmetleri alanı ulusal ve uluslararası olarak değerlendirilecektir. Ev hizmetlerinde işçi, işveren, aracı kurum ve kişiler irdelenerek var olan sorunlara değinilecek, kötü çalışma koşulları göz önüne alınarak yaşanılan sorunlar üzerinde durulacaktır. Sosyal güvencesizlik sorunu ve sonuçları irdelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EV HİZMETLERİ VE SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Ev hizmetleri kavramı, son dönemde bilimsel çevrelerce ilgi görmeye başlamıştır. Tam bir tanımının olmaması ve yasal korumadan yoksun bırakılması, çalışma hayatında sorunlara neden olmuştur. Çoğunlukla kadınların istihdam edildiği bir alan olması nedeniyle de önemli ve incelenmesi gereken bir kavram haline dönüşmüştür. Ev hizmetlerinde çalışan kişilerin temel sorunu, sosyal güvencesizliktir. Bu nedenle çalışmanın birinci bölümünde temel olarak, ev hizmetleri ve sosyal güvenlik kavramları ele alınıp, incelenecektir.

1. EV HİZMETLERİ KAVRAMI

Ev hizmetleri, evin belirli bir üyesi veya tüm aile fertleri adına icra edilen her tür iştir; temizlik, yemek, bulaşık, çamaşır, ütü, çocuk bakımı, hasta ve engelli bakımı, mürebbiyelik, bahçe bakımı, ailenin şoförlüğünü yapma, evin güvenliğini sağlama gibi çok çeşitli işlerden oluşmaktadır. Bir işin ev hizmeti sayılabilmesi için direkt olarak evin kendisine ve yaşam koşullarına yönelik çalışmalar olması gerekmektedir. Genel kabul gören bu tanımın, ev hizmetlerini doğrudan ve dolaylı yoldan tanımlayan çeşitli ülkelerdeki yasal tanımlamalarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir (ILO, 2011a: 2; Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 174-175).

1.1. Ev Hizmetlerinin Tanımı

Ev hizmetleri çalışanlarına yönelik özel ve genel koruyucu düzenlemeler yapılmasına rağmen ev hizmetleri kavramının kesin ve net bir tanımı bulunmamaktadır. Yapılan düzenlemelerde ev hizmetleri ile ilgili tanımlamalardan yola çıkarak bir tanım yapmak gerekirse ev hizmetleri; uşak, kahya, hizmetçi, aşçı, çocuk bakıcısı, şoför, bekçi, bahçıvanlık gibi evin hizmetlerini gören kişilerin yaptığı çok çeşitli işler olarak karşımıza çıkmaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 9-15). Ev hizmetleri geniş bir alanı kapsamakta; temizlik, çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımını da içine almaktadır (Kaşka, 2005: 49).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Hane Halkı Gelir Tüketim Anketi tarafından yapılmış olan araştırmalarda ev hizmetlerini, evlerde yaptırılan işler olarak tanımlarken, ev hizmetlerinde çalışanları; "Bahçıvan (özel), bekçi (özel; ev, tarla, mülk ve benzeri (vb.) benzeyen), evde çalışan aşçılar, evde çalışan dadılar, mürebbiyeler, evde çalışan hizmetçiler, eve gelen özel öğretmen (evde özel ders), evlerde yaptırılan hizmet işleri, gündelikçi, temizlikçi kadınlar, kahyalar, uşaklar, kapıcılar, seyis, şoför (özel)" olarak açıklamaktadır (Yıldırımalp, 2014: 47).

Ev işi, evin belirli bir üyesi veya tüm aile fertleri için evde yapılan hizmeti ifade etmektedir. Ev işçisi ise istihdam ilişkisi içinde ailenin belirli bir üyesine ya da aile fertlerine hizmet eden kişi olarak tanımlanmaktadır. Ev işçisinin işvereni işin sağlandığı aile fertleri olabileceği gibi ev hizmetlerini sunmak üzere ev işçisi istihdam eden istihdam büroları ve özel işletmeler de olabilmektedir. Ev işçisi yarı zamanlı olarak çalışan, bir ve birden çok işveren tarafından istihdam edilen, ülke vatandaşı olan veya olmayan, evde yatılı olarak kalan veya kalmayan kişileri kapsamaktadır. Ev işleri ile ara sıra, sürekliliği olmayan şekilde ilgilenen, yapılan işi mesleki temele dayandırmayan kişi ev işçisi sayılmaz ancak ev işini geçici veya düzensiz olarak yapıyor olsa bile meslek olarak icra eden ve karşılığında ücret alan kişi ev işçisi olarak nitelendirilmektedir (ILO, 2011a: 1-2).

Başka bir tanım ise ev hizmetini; kişinin normal yaşamı içerisinde kendisinin yerine getirebileceği ancak yaşlılık, hastalık, başka işlere daha çok zaman ayırma zorunluluğu, ev işleri ile kendini yıpratmak istememe gibi sebeplerden dolayı dışarıdan ücret karşılığında yaptırılan hizmet olarak tanımlamaktadır (Güzel ve Okur, 2004: 106).

Ev hizmetleri kapsamış olduğu alan bakımından diğer iş biçimlerinden farklılık gösteren ve kadın ile bağlantılı olarak değerlendirilen bir çalışma biçimi olarak ifade edilmektedir (Fidan ve Özdemir, 2011: 79-89). Ev hizmetleri her yaş ve cinsiyet mensubu kişiler tarafından yapılmakta ancak işin daha büyük oranda kadın işi olduğu algısı bulunmaktadır (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 166).

Ev hizmeti veya ev işi denildiği zaman kadınlara özgü bir alan akla gelmektedir. Özkaplan'a göre mevcut hayatın sürdürülmesi için harcanan emek anlamında toplumsal üretim ve bir sonraki kuşağın yetiştirilmesinde, tarihsel süreç ve toplumun getirmiş olduğu algı neticesinde "ev işi-kadın işi" olarak görülmektedir (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 279; Özkaplan, 2009: 15).

Ev işleri için harcanan zaman, emek, fiziksel performans ve duygusal boyut ne olursa olsun hane içinde bulunan anne, kız çocuk veya gelin tarafından gerçekleştirilmekte ise yaptıkları bakım ve hizmetler kadınlar tarafından yapılması zorunlu ücretsiz işler olarak görülmekte, harcanan emek göz ardı edilmektedir. Kadın doğasının bir parçası olarak uygun görülen ev işleri, ücretli olarak sunulduğunda da yine kadınlar tarafından yapıldığı ifade edilmektedir (Özkaplan, 2009: 15-17).

Ev işi çoğunlukla kadınların yaptığı, ücret talebinde bulunmadıkları ve emek harcadıkları bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 70). Kuşkusuz, toplumdaki refah seviyesinin yükselmesi ve gelir dağılımında farklılaşmaların yaşanması, belli kademedeki kişilerin ücret karşılığında bazı hizmetleri yaptırma olanaklarının bulunması, ev hizmetine olan talebi giderek arttırmaktadır. Ayrıca, ev hizmetinde oluşan işçi-işveren ilişkisi ağırlıklı olarak toplumun geleneksel yapısından etkilenmektedir (Rittersberg-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 71). Ev ve bakım hizmetleri, tarihsel süreç, toplumsal düşünce ve kadına atfedilen rol yüzünden piyasalaştığında dahi gerçek bir iş olarak görülmemekte, işçi-işveren ilişkisi olarak algılanmamakta ve iş dünyası kavramları tarafından karşılık bulamamaktadır (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 277-280).

Net bir tanımının olmamasına rağmen ev işleri değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ev işlerinin ortak özellikleri bulunmaktadır. Rakamsal olarak büyüyen bir realite olmaktadır. "Kadın meselesi" olarak görüldüğü için sosyo-ekonomik olarak değersiz bulunmaktadır. Çoğunlukla kadınlar tarafından yapılmaktadır. Genel çalışma hukukunun dışında kalan "a-tipik çalışma ilişkileri" olarak görülmektedir. Çoğunlukla kontrol edilemeyen kayıt dışı istihdamın içinde yer almaktadır. Oldukça kişisel, izole ve genellikle duygusal yön ağırlıklı olmaktadır. Ev ile ilgili olarak, aile bakımından evin idame edilmesine, evin temizlik işlerine kadar değişebilen işler olarak açıklanmaktadır. Hepsi heterojen bir grup görevi içermekte ve düşük vasıflı işler olarak nitelendirilmektedir. Göçmen işçilerin ev işleri alanına artan bir şekilde hakim olduğu bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet, sosyal, etnik, ırksal eşitsizliklerin ve asimetrik güç ilişkilerinin yaşandığı görülmektedir (Gallotti, 2009: 10).

1.2. Ev Hizmetlerinde Çalışanlar

Ev işçisi, istihdam ilişkisi içinde ev işlerini yapan kişi olarak tanımlanmaktadır. Ev işçisinin tanımı; yarı zamanlı, bir veya birden fazla işveren için çalışan, ülke vatandaşı olan veya olmayan, evde yaşayan veya yaşamayan ev işçilerini kapsamaktadır (ILO, 2011a: 1-

2). Ev hizmetleri çalışanları; bahçıvan, bekçi, aşçı, dadı, mürebbiye, evde çalışan hizmetçi, eve gelen özel öğretmen, gündelikçi, temizlikçi, kahya, uşak, kapıcı, seyis ve şoförden oluşmaktadır. Türkiye açısından genel kabul gören bu tanım çeşitli ülkelerdeki tanımlamalarıyla benzerlik göstermektedir. Çeşitli ülkelerde söz konusu çalışanlar özel veya genel iş yasaları kapsamına girmekteyken, ülkemizde ev hizmetlilerinin İş Kanunu'nun uygulama alanı dışında bırakıldığı ancak sürekli ve ücretli olarak çalışmak kaydıyla ev hizmetleri çalışanlarının sosyal sigorta uygulama alanlarına girebildikleri görülmektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 175).

A. Bahçıvanın Mesleki Tanımı ve Görevi

Bağ, bahçe, sera ve fidanlıklarda toprağı ekim ve dikime hazırlama, ağaç, sebze fide, çiçek dikme, çim ekme bunların genel bakımını yaparak bitkilerin büyümesini sağlamaktadır. Bahçe, bitki bilgi ve becerisinde yetkin olan nitelikli kişi olarak tanımlanmaktadır. Bağ, bahçe, sera gibi alanlarda verilen görev ve sorumlulukları yerine getirmektedir. Bahçıvanın, işletmenin genel çalışma prensipleri doğrultusunda, araç ve gereçleri etkin şekilde kullanarak; işçi sağlığı ve iş güvenliği, çevre koruma düzenlemelerine uyarak mesleğin verimlilik ve kalite gereklerine uygun olarak yapması gerekenler bulunmaktadır. Bahçıvanın yapması gereken görev ve sorumluluklar şunlar <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6113.10> (24.12.2015);

- Bağ, bahçe, sera ve fidanlıklar için kaliteli tohum yetiştirmek ve temin etmek,
- Toprağı ekim ve dikime hazırlamak, havalandırmak, gübrelemek,
- Bitkinin türüne göre zamanında ekim ve dikimini yapmak,
- Sulama, ilaçlama, bakım ve gübreleme işlemlerini yapmak,
- Gerekli durumlarda bitkileri budamak, aşılamak,
- Çimleri biçmek, ilaçlamak,
- Serada fide yetiştirmek ve yetiştirilen fideleri başka alanlara dikmek,
- Seraları havalandırmak, temizlemek, seraların ısı ve ışık ayarlarını yapmak,
- Kullanılan alet, ekipman ve makine bakımını yapmak,
- Bağ, bahçe, sera ve fidanlıkların bakım ve temizliğini sağlamaktır.

B. Bekçinin Mesleki Tanımı ve Görevi

Sanayi, tesis, depo, ev, konut gibi alanlarda yangın, hırsızlık vb. durumlarda müdahale ve muhafaza eden kişi olarak tanımlanmaktadır. Gerekli durumlarda üstlenmesi gereken diğer işleri de yapabilmekte, muhafaza ve koruma sağlayabilmektedir. Bekçinin görevleri <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5414.13> (24.12.2015);

- Binanın etrafında belirli zaman aralıklarında kontrol amaçlı dolaşmak ve tedbir almak,
- Kapı, pencere ve bahçe kapısının emniyetli bir şekilde kapatılmış olup olmadığını ve bunların zorlanmamış olduklarını kontrol ederek önlem almak,
- Ev, bahçe ve denetlemek zorunda olduğu alanla ilgili tehlike oluşturabilecek durum ve aksaklıkları araştırmak,
- Yangın, su tesisatında yaşanılacak problemler ya da olumsuz sonuç doğurabilecek diğer alanlar için önlem almak ve gerekeni yapmaktır.

C. Aşçının Mesleki Tanımı ve Görevi

Evlerde yemek hazırlayan, pişiren ve sunumunu yapan kişi olarak tanımlanmaktadır <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5120.03> (24.12.2015). Başka bir tanıma göre ise aşçılar; otel, lokanta ve diğer yemek yenen yerlerde, gemilerde, yolcu trenlerinde ve evlerde şeflerin denetimi altında yiyecekleri planlamakta, organize etmekte, hazırlamakta ve pişirmekte görev alan kişiler olarak belirtilmektedir. İşletmenin genel çalışma prensipleri doğrultusunda araç, gereç ve ekipmanları doğru ve etkin kullanarak görevlerini yerine getirmektedirler. Görevleri <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=210&kod=5120&ustKod=5120&seviye=1&detay=E&turId=&turAdi=&satirId=2823705> (24.12.2015);

- Öğünleri planlamak, yiyecekleri hazırlamak ve pişirmek,
- Gıdaların kalitesi ve içeriğini kontrol etmek,
- Tariflere ve kişisel kararlara göre malzemeleri oluşturmak,
- Fırın, ızgara, kızartıcı ve diğer araç gereçlerin sıcaklığını ayarlamak, mutfak ve servis alanlarını denetlemek, temizlemektir.

Ç. Dadının Mesleki Tanımı ve Görevi

Çocukların okuldan önce, okuldan sonra tatil zamanında yaşadıkları evde veya gündüz bakım merkezlerinde bakımını gerçekleştiren, çocuk bakım hizmeti veren kişi olarak tanımlanmaktadır. Genel anlamda çocuk bakımı olarak nitelendirebileceğimiz, çocuğa yönelik olarak yapılan bakım ve hizmetlerden oluşmaktadır. Dadının görevleri <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=5311&baslangic=5311&surumId=210&detay=E&seviye=1&arananKelime=dad%C4%B1&satirId=2823732> (24.12.2015);

- Çocukların yıkanma, giyinme ve beslenmelerine yardımcı olmak,
- Çocukları okula, eğlence faaliyetlerine götürmek ve eve getirmek,
- Oyun oynamak, hikaye ve masal anlatmak, kişisel gelişim ve bedensel büyümelerine yardımcı olmak,
- Kendi bakımını yapabileceği eğitimi vermek, elbise ve oyuncaklarını toplama alışkanlığı kazandırmak ve disiplin oluşturmaktır.

D. Mürebbiyenin Mesleki Tanımı ve Görevi

İşveren çocuklarının bakımı ve gelişimini sağlayan, çocukların günlük faaliyetleri ile ilgilenen kişidir. Çocukların bakım ve eğitimleri ile ilgilenmektedir. Görevleri şunlar <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=5131&baslangic=5131&surumId=5&detay=E&seviye=1&arananKelime=dad%C4%B1&satirId=267> (24.12.2015);

- Çocuğun banyo yapması, giyinmesi ve yemek yemesine yardım etmek,
- Çocukları okula götürmek, okuldan almak ve dışarıda gezdirmek,
- Öğle yemeklerinde ve teneffüslerde çocuklarla ilgilenmek,
- Çocukların yatak odaları ve oyuncaklarının düzenli olmasını sağlamak,
- Kısa mesafeli gezilerde, müze ziyaretlerinde vb. durumlarda çocuklarla ilgilenmek,
- İlgili diğer görevleri yapmak ve diğer çalışanları gözlemlemektir.

E. Evde Çalışan Hizmetçinin Mesleki Tanımı ve Görevi

Evlerde odaları temizleyen, yemek pişiren, bulaşık yıkayan, servis ve diğer işleri üstlenen kişi olarak tanımlanmaktadır. Evin temizlik ve yemek işleri ile ilgilenmektedir <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=9111.01> (24.12.2015). Bireylerin ve hane halkının ihtiyaç duyduğu temizliği, ütüyü, servisi ve çeşitli ev işlerini yapmaktadır. Kısacası, ev işleri ile uğraşan kişi olarak tanımlanmaktadır. Evde çalışan hizmetçinin yapması gereken görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bunlar <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=210&kod=9111&ustKod=9111&seviye=1&detay=E&turId=&turAdi=&satirId=2823866> (24.12.2015);

- Yemek yapmak, evi temizlemek ve servis yapmak,
- Yatak ve çarşafları düzenlemek, temizlemek,
- Kedi, köpek gibi evde bulunan hayvanlarla ilgilenmek,
- Telefon veya kapı ziline cevap vermek,
- Bulaşık, çamaşır ve ütü gibi gerekli işleri yapmaktır.

F. Eve Gelen Özel Öğretmenin Mesleki Tanımı ve Görevi

Öğrencilere özel dersler veren, ödev ve sınavlarında yardımcı olan, anne ve babanın çalışması durumunda çocuğunun dersleri ile ücret karşılığında ilgilenen, hizmet veren kişi olarak tanımlanmaktadır. Anne ve babanın yeterli olmadığı durumlarda veya ikisinin de çalıştığı zamanlarda özel öğretmene ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuğun ödev, ders ve sınavları ile ilgilenmekte, ücret karşılığında eğitimine destek olmaktadır. Görevleri şunlar <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=2359.02> (24.12.2015),

- Yetişkin ve gençlere sahip oldukları bilgileri tazeleyecek ya da geliştirecek düzeyde bilgi aktarmak ve ders vermek,
- Skolastik davranışa sahip kişilere öğretmenlik yapmaktır.

G. Gündelikçinin Mesleki Tanımı ve Görevi

Topluma ait bina, apartman, ev ve ofislerde tertip ve düzeni sağlayan, temizleyen, toplayan kişi olarak tanımlanmaktadır. Aile bireyi olmayan kişi tarafından ev işleri ücret karşılığında yapılmakta ve işi yapan kişi, gündelikçi olarak adlandırılmaktadır. Araç, gereç ve ekipmanları etkin bir şekilde kullanarak, verimlilik ve kalite gereklerini göz önüne

alarak yapması gereken görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Gündelikçiler, vasıfsız ve niteliksiz çalışanlar olarak ifade edilmektedir. Ev hizmetlerinde çalışan gündelikçinin yaptığı görev ve sorumluluklar genel olarak ev ve evin genel işlerini kapsamaktadır. Bunlar <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=9111.02> (24.12.2015);

- Süpürmek, toz almak ve çöpleri toplamak,
- Halı, kilim fırçalamak ve camları silmek,
- Metal eşya ve dekorların tozunu almak, silmek ve cilalamak gibi belirli işleri yerine getirmektir.

Toplumdaki değer yargılarınca, başka iş olanağı olmadığından ve maddi durumun zorlamasıyla yapılan düşük statülü işler arasında görülmektedir. Gündelikçi olarak çalışan kişi ile işveren, çoğunlukla aracı kurum veya örgütlenme olmadan bir araya gelmektedir. Genellikle bu ilişki enformel yollardan yürütülmektedir. Gündelikçinin tanımı, çeşitli toplum ve kültürlerde farklılık gösterebilmektedir. Sanayileşme ve teknolojinin ilerlemesi, küresel dünyada kadının ev işlerinden koparak çalışma yaşamına katılması bunun sonucunda da ev işlerini yapacak kişinin ücret karşılığında dışarıdan alınması durumunu gündeme getirmiş ve gündelikçi kavramını oluşturmuştur (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 71-74).

Ğ. Temizlikçinin Mesleki Tanımı ve Görevi

El süpürgesi, elektrikli süpürge ve benzer temizlik araçları ile temizlik yapan, hane halkının kıyafet ve eşyalarını yıkayan, ütüleyen, düzenleyen kişi olarak tanımlanmaktadır. Malzeme satın almakta, yemek pişirmekte ve servis yapmaktadır. Ev içinde yapması gereken çeşitli temizlik ve bakım görevleri bulunmaktadır. Temizlikçinin görevleri şunlar <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=210&kod=9111&ustKod=9111&seviye=&detay=E&turId=&turAdi=&satirId=2823866> (24.12.2015);

- Mobilya, halı ve yer silmek, temizlemek,
- Çarşaf ve havluları düzenlemek, kıyafetleri ütülemek,
- Banyo, mutfak ve tuvaletleri dezenfekte etmek,
- Pencere ve cam yüzeyleri silmek,
- Malzeme satın almak, yemek pişirmek ve servis etmektir.

H. Kahyanın Mesleki Tanımı ve Görevi

Ev temizliği ve evin bakımı işlerini organize etmekte ve denetlemektedir. Ev vb. yerlerde, ev ile ilgili işlerde yardımcı olmakta ve diğer yardımcı olan elemanları denetlemektedir. Evlerdeki bakım ve temizlik elemanı olarak bilinmektedir. Kahyanın yapması gereken görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Kahyanın görev ve sorumlukları <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=5152&baslangic=5152&surumId=210&detay=E&seviye=1&arananKelime=kahya&satirId=2823711> (24.12.2015);

- Evde istihdam edilen diğer çalışanları denetlemek,
- Malzemelerin satın alınması, depolanması ve dağıtılmasını sağlamak,
- Hayvan ve bitkilerin bakımını gerçekleştirmek,
- Mutfak işlerinde yardımcı olmaktır.

I. Uşağın Mesleki Tanımı ve Görevi

İşverenin kişisel ihtiyaçlarının karşılanması, eşyalarının hazırlanması, kostüm ve kıyafetlerinin düzenli bulundurulmasında yardımcı olan kişidir. Uşağın görevleri şunlar <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5152.03> (24.12.2015);

- Giyecekleri temizlemek, onarmak ve hazırlamak,
- Yemek ve servis yapmak,
- Kişisel eşyaların düzenlenmesi ve yatak odasının toplanmasını sağlamak,
- İşverenle seyahat etme gibi işverenin isteklerine hizmet etmektir.

İ. Kapıcının Mesleki Tanımı ve Görevi

Apartman, iş merkezi vb. binalarda temizlik, alışveriş ve sipariş gibi hizmetlerin yerine getirilmesinde gerekli bilgi ve beceriye sahip olan kişi olarak tanımlanmaktadır. <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5153.07> (24.12.2015);

- Asansörün kontrolü ve temizliğini yapmak,
- Dairelerden sipariş almak,
- Alışveriş yapmak ve teslim etmek,

- Binanın genel iç ve dış temizliğini sağlamak,
- Dairelerin çöplerini toplamak,
- Sorun ve şikayetleri dikkate alarak düzenleme yapmak ve arızaları yöneticiye bildirmek,
- Otopark, bahçe gibi yerlerin temizliği ve düzenini sağlamaktır.

J. Seyisin Mesleki Tanımı ve Görevi

Atların beslenmesi ve bakımında görev alan, hayvan yetiştirilmesinde çalışan kişi olarak tanımlanmaktadır. Seyisin gerekli araç ve gereçleri etkin bir biçimde kullanarak mesleğin kalite ve verimlilik esasları doğrultusunda yapması gereken görevleri bulunmakta <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6121.17> (24.12.2015);

- Hayvanların günlük bakımını gerçekleştirmek,
- Hayvanları ve ahırı temizlemek,
- Hayvanların bakım ve temizliğini sağlamak,
- Belli aralıklarla hayvanları parazit için ilaçlamaktır.

K. Çobanın Mesleki Tanımı ve Görevi

Büyükbaş ve küçükbaş hayvanları otlatan, zamanında sulayan, dinlenmesini sağlayan, bakımını yapan ve sahiplerine eksiksiz olarak teslim eden kişidir <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6121.13> (24.12.2015). Çobanın işletmenin genel çalışma prensipleri doğrultusunda, araç, gereç ve ekipmanları etkin bir şekilde kullanarak, işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre koruma düzenlemelerine ve mesleğin verimlilik ve kalite gereklerine uygun olarak yapması gereken görevleri bulunmaktadır. Çobanın, yapması gereken görev ve sorumlulukları şunlar <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6121.12> (24.12.2015);

- Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların meraya götürüp otlatılmasını sağlamak,
- Sürüyü yırtıcı hayvanlara karşı korumak,
- Sürüyü toplayıp sağıma götürmek,
- Sürünün dinlenme ve sulama zamanlarını ayarlamak,
- Hayvanları zaman zaman sayarak kontrol etmek,

- Hayvanların bakım ve temizliğini sağlamak,
- Sakat, hasta ve doğumu gelen hayvanları tespit ederek sahibine bildirmek,
- Hayvanların bağ, bahçe gibi ekili alanlara kaçmalarını önlemektir.

L. Şoförün Mesleki Tanımı ve Görevi

Kamu ve özel kurumlarda makam aracını kullanarak, hizmet ettiği kişi veya kişilerin şehir içi ve şehir dışı ulaşımını zamanında ve güvenli bir şekilde yapılmasını sağlayan kişi olarak tanımlanmaktadır. Şoförün mesleğin kalite ve verimlilik esaslarına uygun olarak yapması gereken görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Görevleri şunlar <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=8322.06> (24.12.2015);

- Aracın genel kontrol ve bakımını yapmak,
- Aracın kapısını açmak, iniş ve binişlerde yardımcı olmak, kişi veya kişileri karşılamak,
- Kişileri istedikleri yere götürmek ve bagajları almak,
- Trafik kurallarına uymak ve olabilecek sorunları göz önüne almak,
- Aracın temiz ve düzenli olmasını sağlamak,
- Aracın bakım ve onarımını yapmak, gerekli evrakların araçta bulunmasını sağlamak,
- Gidilecek yol konusunda bilgi edinmektir.

1.3. Ev Hizmetlerinde Emek Arzı ve Talebini Etkileyen Faktörler

Günümüzde olduğu gibi önceki dönemlerde de ücretli ev hizmetine talebin bulunduğu ve bu alanda çoğunlukla kadınların çalıştığı ifade edilmektedir. 19. yüzyılda sanayileşme ve kentleşmenin doğurduğu orta sınıf ve niteliksiz kadın iş gücü fazlası ev hizmetlerinde kadın istihdamını arttırmıştır. Oysaki teknolojik gelişmelerin evlerde insan yardımına olan ihtiyacı ortadan kaldıracağı düşünülmüştür. Ev hizmetlerinde çalışmak üzere işçiye ihtiyaç duyulmayacağı, ev işçisinin yerini çamaşır, bulaşık makinelerinin ve elektrikli ev aletlerinin alacağı ve bu alanda çalışan kadınların daha nitelikli işlerde istihdam edileceği beklenirken, bu beklentinin tam tersi yönünde gelişmelerle karşılaşılmıştır (Ünlütürk-Ulutaş, 2009: 500).

Sanayileşme ve modernleşmeyle ortadan kalkacağı savunulan ücretli ev hizmetlerinde son yıllarda yaşanan gelişmeler bu varsayımı çürütmektedir. Tam tersine ev

hizmetleri alanının son 20-30 yılda gittikçe önem kazandığı görülmektedir. Dünya genelinde ücretli ev içi hizmetlere olan talebin hızla artmaya başladığı bir dönemde yaşanılmakta ve bu talebin çok yönlü nedenleri bulunmaktadır.

Refah devletinin küçülmesine yönelik uygulamalar başlamış ve neo-liberal politikalar çerçevesinde devletin özellikle bakım hizmetlerinden çekilmeye başlaması, bu hizmetlerin piyasadan karşılanması ihtiyacını doğurmuştur. Demografik yapıda yaşanan değişiklikler ev hizmetlerine olan talebi arttırmış ve yaşlanan nüfusun bakım hizmetleri ihtiyacı gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Kadınların değişen sosyal ve ekonomik rolleri bu talepleri oluşturmuş ve arttırmış dolayısıyla iş gücünün feminizasyonu da bu talebi etkileyen nedenler arasında bulunmuştur. Uzman mesleklerde çalışan kadınların ücretsiz ev işlerine zaman ayıramaması; temizlik ve çocuk bakımı gibi alanlarda ücret karşılığı emeklerini sunan ev işçisi taleplerini ortaya çıkarmıştır. Geniş aile yapısı çözülmeye başlamıştır. Ev ve bakım işlerini ücret karşılığında yapan ev hizmetlisinin olması statü göstergesi olarak sayılmıştır (Kaşka, 2005: 49-50).

Tüm bu nedenlerden dolayı da üst ve orta sınıf ailelerin ücret karşılığında bakıcı ve yardımcılara ihtiyaç duymaya başladıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Ev hizmetlerine olan talebin nedenleri ve olası sonuçları çok çeşitli olmaktadır. Talebi etkileyen nedenler ve sonuçlar ekonomik, sosyal, kültürel yönlü olarak çok yönlü ve karmaşık olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından da değerlendirilmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Gallotti, 2009: 1-3).

Eşlerden her ikisinin de çalışması, yeterli kazancın var olmasıyla birinin çalışması veya kişilerin maddi durumlarının yeterli olması halinde ev hizmetinde oluşan sorumlulukların ücret karşılığında başka kişilere devredilebilmesi söz konusu olmuştur. Çalışan hane bireyleri evlerindeki sorumluluklarını yerine getirememiş, durum böyle olunca da ev işlerinde yardımcı birine ihtiyaç duyulmuştur. Temizlikçi, bakıcı, dadı, mürebbiye, bahçıvan, şoför, gündelikçi, aşçı, gibi hane bireylerinin ihtiyaçlarına göre hizmet edecek kişilere gereksinim duyulmaya başlanmıştır (İçli, 2009: 139). Toplumun genel refah seviyesinin artması, gelir dağılımındaki farklılaşmanın belirginleşmesi ve belli toplumsal sınıfların elinde bazı hizmetleri yaptırabilecek bir birikimin oluşması, ev hizmetine olan talebin artmasına neden olmuştur (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 71).

Kayıt dışı sürdürülen istihdam ilişkileri yüzünden orta sınıf mensupları, ev hizmetleri çalışanlarına düşük ücretle kolayca ulaşabilmektedir. “Çalışan yoksullar” olarak

nitelendirilen; aşçılar, bakıcılar, temizlikçiler, mürebbiyeler, gündelikçiler ücretli olarak çalışmalarına rağmen ekonomik ve sosyal anlamda ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır (İçli, 2009: 139). Gelişmiş ülkelerde ise bu tür hizmetler genelde pahalı ve sözleşme gerektiren işler olarak yürütülmekte ve uygulanmaktadır (Özyeğin, 2005: 54-55).

Ev hizmetinde çalışan kadınların iş hayatına katılmaları ancak esas gelir getiren erkeğin sakatlanması, hastalanması, ölmesi veya erkeğin gelirinin hane geçimini sağlayamaması durumunda ortaya çıkan ekonomik krizi çözebilmek için ev hizmetleri alanında çalışmaya karar vermeleri ile söz konusu olmaktadır. Genellikle işsizlikle anılan yoksulluk, günümüzde istihdam kavramıyla da ilişkilendirilmekte ancak istihdam edilmiş olmak çalışanları her zaman yoksulluktan kurtaramamaktadır (İçli, 2009: 152; Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 71-72).

Ev hizmetleri toplumsal açıdan düşük statülü bir iş olarak görüldüğünden kadınların işle ilgili beklentileri ve işe devam etme düşünceleri ailenin maddi koşullarına göre değişmektedir. Kadınlar, ailenin zor koşullarını hafifletebilmek için çalışmaya başlamaktadır. Ailenin maddi koşulları düzeldiği anda işi bırakmayı düşünmektedirler (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 72).

1.4. Ev Hizmetlerinde Göç ve Göçmen İşçi Kavramı

Günümüzde göç kavramı kamuoyunun ana gündem maddelerinden biri haline gelmiş ve 21. yüzyıl, göç hareketlerinden dolayı "Göçler Çağı" olarak nitelendirilmiştir. Göç, küresel değişim üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmiştir (Castles ve Miller, 2008: 7). Göçmen işçi kavramı ise kapitalizmin doğuşu ile ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde giderek yayılan bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır (Gökbayrak, 2009: 56).

1.4.1. Göç Kavramı

Göç, neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir kavram olarak karşımıza çıkmakta ve insanlık tarihi açısından da önemli bir olguyu oluşturmaktadır. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren var olan göç olgusu, insanın olduğu her yerde küçük veya büyük hareketlerle gerçekleşmiştir. Göç "insanlığın doğal hali" olarak nitelendirilmiştir. Geçmişten günümüze göç kavramı üzerinde değerlendirme yapılacak olunursa geçmişte daha çok göçler beslenme, barınma gibi gereksinimlerden kaynaklanmakta iken günümüzde ülkeler

arasındaki sınırlar göçün belirleyici unsurları arasında yer almış ve küresel bir boyut kazanmıştır (Somersan, 2004: 151-152).

Göçün birçok şekilde tanımı bulunmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göç kavramını; uluslararası bir sınırdan ya da ülke içerisinde, süresi veya içeriği ne olursa olsun kişilerin yapmış olduğu insan hareketliliği süreci olarak açıklamaktadır. Göç, kişi veya kişilerin bulundukları yerden ayrılarak farklı bir yerde yaşaması ve başka bir yere yerleşmesi olayını anlatmaktadır (IOM, 2004: 41). Göç, coğrafi açıdan yer değiştirme sürecinin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal boyutlarıyla toplum yapısını etkileyen nüfus hareketlerinin tümü olarak ifade edilmektedir (İçduygu, Sirkeci ve Aydıngün, 1998: 215). Göç, dünyada toplumların iç işleyişi, sınıfsal, etnik ve dinsel gruplar arası ilişkileri ile küreselleşen dünyadaki çekim merkezlerinin yapısına bağlı olarak gelişen ve değişen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Somersan, 2004: 151-152).

Göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi yapısı ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Buna yerinden edilmiş kişiler, mülteciler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler de dahil edilmektedir (IOM, 2004: 41). Kısacası, göç bir açıdan toplumsal nedenlerden kaynaklanmakta iken aynı zamanda toplumsal yaşamın tüm alanlarını etkileyen ve küreselleşmenin etkisiyle de kendi dinamiklerini geliştiren süreç olarak tanımlanmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 30).

Sancar göçü, genellikle deniz aşırı ülkelerden fırsat ve yarar sağlamak için evini terk eden insanların kişisel ve ailevi inisiyatifini yansıtması olarak ifade etmektedir (Sancar, 2005: 38). Göç etme terimi genellikle bireyin göç etme kararını, kendi özgür iradesiyle ve "kişisel rahatlık" amacıyla göç etmeye karar verdiği durumları kapsamaktadır (IOM, 2004: 40). Bir taraftan da bireylerin kendi istekleri ile oluşturdukları hareket olabileceği gibi bireylerin istekleri dışında çok farklı etkenlerin zorlamasıyla oluşan gönülsüz bir yer değiştirme de olabilmektedir (İçduygu ve diğerleri (vd.), 1998: 216). Aslında tek başına hiçbir neden kişinin ve aile fertlerinin kendi ülkelerinden ayrılmalarını ve başka bir ülkeye göç etme kararı vermelerini tatmin edici bir şekilde açıklayamamaktadır (Castles ve Miller, 2008: 39). Göç kavramı; yapıldığı yere ve hangi şartlar altında oluştuğuna göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Kavramsal olarak göç; iç göç, dış göç yasal şartlar dikkate alınarak yasal ve yasal olmayan göç olarak sınıflandırılabilmektedir.

1.4.1.1. İç Göç

Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu göç, geçici ve daimi olabilmektedir (IOM, 2004: 32).

Kavramsal olarak iç göç, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde bir bölgeden başka bir bölgeye gerçekleştirilen hareket ve yer değiştirme durumu olarak ifade edilmektedir. İç göçte, yer değiştiren kişi yine kendi ülkesinde olup başka bir bölgede yaşamaya başlamaktadır. Göç ettikleri bölgedeki kişilerle aynı ülke vatandaşlığına sahip olmaya devam etmekte, aynı hukuk sistemine bağlı kalmaktadırlar. Ayrıca, iç göç sonucu yer değiştiren kişiler göçmen olarak nitelendirilmemektedir. Örneğin; köyden kente yapılan göç, iç göçtür.

1.4.1.2. Dış Göç

Dış göç yani uluslararası göç kavramı, çalışmak, kalmak ve yerleşmek amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketini tanımlamaktadır. Dış göç, "Kişilerin daimi olarak yerleşmek ya da belirli bir süre yaşamak üzere menşe ülkelerinden veya ikamet ettikleri ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkeye geçici ya da kalıcı olarak gitmeleri" şeklinde açıklanmaktadır (IOM, 2004: 33).

Günümüzde hakim olan ekonomik düzenin etkisiyle ülkeler arasında mevcut bulunan gelir farklılıkları artmaktadır. Gelişmiş olan ülkeler gün geçtikçe ekonomik ve sosyal anlamda ilerleme kaydederek zenginleşirken, az gelişmiş ülkeler ise gün geçtikçe yoksullaşmaktadır. Bu yüzden her gün binlerce insan, temel olarak ekonomik sebeplerden dolayı yasal ya da yasa dışı yollardan gelişmiş ülkelere göç etmektedir.

1.4.1.3. Yasal Göç

IOM, yasal göçü bir yabancının geçerli bir göçmen vizesiyle ülkeye yasal olarak giriş yapması ve tanınan yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır (IOM, 2004: 38). Yasal göç, kayıtlı olarak yapılan göç hareketlerini ifade etmektedir (İçduygu ve Biehl, 2012: 23). Menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri olarak açıklanmaktadır (IOM, 2004: 46).

Göçmenlerin büyük kısmı pasaport ve vize ile başka ülkelere giriş yaptığı gibi o ülkelerde uzun süre kalacaklar da çalışma ve ikamet izni gibi şartları yerine getirmektedir. Devletler bu tip kontrollü, düzenli ve yasal göçü desteklemekte; düzensiz, yasa dışı göçü ise önlemeye çalışmaktadır. Yabancı bir ülkede üniversite okumak için başka ülkeye giden bir öğrencinin, aldığı ikamet izni ve öğrenci belgesi ile yaşaması yasal göçün örneklerinden biri olmaktadır.

1.4.1.4. Yasa Dışı Göç

Yasa dışı göç; o ülkenin ikamet, çalışma ve çıkış işlemlerinin birinde, birkaçında veya tümünde o ülkenin mevcut yasalarına aykırı olmasını ifade etmektedir. Bazı kaynaklar yasa dışı göçü, düzensiz göç olarak da isimlendirmektedir (Sancar, 2005: 36).

Yasa dışı veya düzensiz göç hareketleri başka bir ülkeye gitmeye çalışan insanların sınır aşan suçlar işlemesini ifade etmektedir. Gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen olayları kapsamaktadır. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Hedef ülkeleri açısından, bir ülkeye yasa dışı giriş yapmak ve bir ülkede yasa dışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Kısacası, göç eden kişi belirli bir ülkeye girmek, orada ikamet etmek veya çalışmak için göç düzenlemeleri uyarınca gerekli belgelere sahip olmamaktadır. Gönderen ülke açısından ise bir kişinin, geçerli bir pasaportu ve seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi düzensiz durumları ifade etmektedir (IOM, 2004: 34).

Etiler ve Lordoğlu'na göre kaçak ve yasa dışı olarak ifade edilen göç olgusu, ülkelerin izledikleri göç politikalarının içine girmeyenleri ifade etmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 95). Kabul eden devlete yasal giriş için gerekli şartları yerine getirmeden sınır geçme hareketi olarak da tanımlanabilmektedir (IOM, 2004: 31). Yasa dışı veya düzensiz göç; bir ülkeye giriş, o ülkede çalışma, ikamet ve çıkış gibi süreçlerin birinde, birkaçında veya tümünde o ülkenin mevcut yasalarına aykırı olan bir durumu ifade etmektedir (Kaşka, 2005: 49). Yasa dışı göç; bir kişinin yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yasa dışı yollardan girmesi, yasal yollardan girdikten sonra süresi içinde ülkeyi terk etmemesi ve o ülkede yasal izni olmaksızın uzun süreli olarak yaşaması ve çalışmasını ifade etmektedir. Belgelerin sahte olması, geçerli belgeler olmadan gerçekleştirilen göç, yasa dışı göçe örnek olmaktadır. Yasa dışı göç beraberinde, büyük

sorunlardan biri olan kayıt dışı istihdamı tetiklemekte ve sosyal güvenlik açısından da önemli tehditler oluşturmaktadır.

Yasa dışı konuma üç şekilde düşülmektedir. Bunlar (Demir ve Erdal, 2010: 35);

- Ülke sınırlarından yasa dışı giriş yapmak ve/veya yasa dışı çıkış yapmak,
- Sahte belgelerle veya gerekli belgeler olmadan sınır kapılarından giriş ve/veya çıkış yapmak,
- Yasal mevzuata uygun olarak giriş yapılmasına rağmen alınan vize süresinin sona ermesi sonucunda veya verilen oturma izninin sona ermesi durumunda çıkış yapmadan ikamet etmektir.

1.4.2. Göçmen İşçi Kavramı

İnsanlar var oldukları günden itibaren genel anlamda daha iyi yaşam koşulları için bölge, ülke ve kıtalar arasında yer değiştirmektedir (Gökbayrak, 2009: 56). Göçmen kavramı ise maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, aileleri ve kendilerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülke veya bölgeye hareket eden aile fertleri ve kişiler olarak kabul edilmektedir. Göçmenler için uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir "göçmen" tanımı bulunmamaktadır (IOM, 2004: 40).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün 1949 tarih ve 97 no'lu sözleşmesinin 11. maddesi göçmen işçiyi açıklamaktadır. Göçmen işçi; kendi adına olmayıp başkası adına çalıştırılmak üzere bir ülkeden başka bir ülkeye göç eden kişi olarak ifade edilmektedir. <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312242> (24.12.2015). IOM göçmen işçiyi, vatandaşı olmadığı bir devlette ücretli bir faaliyetle meşgul olan ve meşgul olmuş kişi olarak tanımlamaktadır (IOM, 2004: 41).

1975 tarih ve 143 no'lu sözleşmesinin 11. maddesine göre de göçmen işçi; kendi adına olmayıp başkası tarafından çalıştırılmak üzere bir ülkeden başka bir ülkeye göç eden veya etmiş bir kişiyle göçmen işçi olarak bir ülkeye kabul edilen kişidir <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C143> (24.12.2015).

Küreselleşme öncelikle sermayeyi sonra iş gücünü hareketli hale getirmiştir (Gökbayrak, 2009: 56). Küreselleşmeyle de iş bulmak isteyen insanların hareket kabiliyetleri artmıştır (İçduygu, 2005: 43). Göçmen işçilerin ülkelerinden ayrılmalarındaki

genel sebepler arasında para kazanma, anavatanındaki borçlarını ödeme, ailelerini maddi olarak destekleme, daha iyi hayat standartlarında yaşama, işsizlik ve kötü ekonomik şartlar yer almaktadır. Kişilerin kendi ülkelerinde karşılaştıkları ekonomik zorluklar nedeniyle başka ülkelere göç etme gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik sebeplerin yanı sıra çeşitli ülkelerde yaşanan siyasi kriz ve savaşlar insanları başka ülkelere göç etmeye itmektedir (İçduygu, 2005: 43).

Dünya üzerinde önemli bir kısım kendi ülkesi dışında başka ülkelerde çalışmaktadır (Gökbayrak, 2009: 56). Göçmen işçiler çalışmak üzere göç ettikleri ülkelerde uzun veya kısa dönemli olacak şekilde kalabilmekte ve bunu hem yasal hem de yasa dışı yollardan sağlayabilmektedir. Ülkeye yasa dışı yollardan girişi, sınır ihlalleri yaparak veya sahte evraklar kullanarak gerçekleştirebilmektedirler. Bazı durumlarda ise yasal yollardan giriş yapmakta ancak turist vizesi ile girerek çalışma izni olmaksızın istihdam edildiklerinden kaçak göçmen işçi sıfatına tabi olabilmektedirler. Ayrıca, kayıt dışı ekonomi kaçak göçmen işçilerden ciddi anlamda beslenmektedir.

1.4.2.1. Göçmen İşçiyi Teşvik Edici Faktörler

Küreselleşme süreci, sınırların ortadan kalkması gibi faktörlerin etkisiyle gelir farklılıkları giderek artmaktadır. Bu durum giderek fakirleşen ülkeler ve bu ülkelerde yaşayan insanlar için ağır yükler oluşturmaktadır. İşsizlik, gelirin diğer ülkelere göre daha düşük düzeyde kalması, ülke politikalarının itici faktörlerini oluşturmaktadır. Gelir farklılıklarının artmasıyla oluşan sorunlar küresel dünyada daha da gözler önüne serilmekte ve dikkat çekmektedir. Oluşan sorunlar neticesinde kişi başka bir ülkede çalışarak daha iyi koşullara ulaşacağını düşünmektedir. Kısacası, küreselleşen dünyada göç olgusunun varlığı kayıt dışı istihdamı teşvik etmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 66-67).

1.4.2.2. Göçmen İşçiyi Çekici Faktörler

En önemli çekici faktör küresel gelir farklılıkları olmaktadır. Ekonomik olarak bireyin daha fazla kazanacağı iş ve yer onun için daha cazip hale gelmektedir. Buradaki çekici faktör daha fazla ekonomik kazanç sağlamaktır. Bir ülkede ücretlerin yüksek olması, diğer işlerde olduğu gibi ev hizmetlerinde de çalışmak için yeterli sebep olmaktadır. Örneğin, Türkiye'de konuşulan dilin Türkçe olması, Türkiye'ye aşina olan ülke halkları için çekici faktör haline gelmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 67).

1.4.2.3. Göçmen İşçiyi Sınırlayıcı Faktörler

Başka bir ülkede ev hizmetlerinde çalışmak isteyen kişiler için birçok sınırlayıcı faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; kişinin ailesi, arkadaşları ve vatanından uzak olması, ayrı kalması gibi zorluklardan oluşmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerden ayrılmak isteyen kişilerin ilk problemi, birçok işlemi yasa dışı yapma zorunluluğu olmaktadır (Erdem ve Şahin, 2008: 67).

1.4.3. Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadın İşçi

Küreselleşmeyle değişen göç olgusunun özelliklerinden biri, kadınların göç akımları içerisinde etkin rol oynaması olmuştur (Dedeoğlu, 2005: 57). 1960'lardan bu yana, kadınlar emek göçünde merkezi bir rol üstlenmiştir (Castles ve Miller, 2008: 12-13). Özellikle 1970'lerden itibaren kadınların iş gücüne katılım oranlarının artmasıyla cinsiyet rollerinin değişmesi ve küresel ekonomik dönüşüm, kadın göçmenlerin oluşumunu tetiklemiştir (Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 13). Kadınlar artık bu dönüşüm süreçleriyle daha bağımsız bir şekilde hareket etmiş ve erkek otoritesine daha az bağlı hale gelmiştir (IOM, 2004: 24). Küreselleşme ve neo-liberal dönüşümle daha da artan gelir eşitsizliği ve yoksullaşma kadınların ailelerini ayakta tutmak için göç etmelerine neden olmuştur (Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 13).

Göç olgusu içine gittikçe artan kadın katılımı mevcut bulunmakta (IOM, 2004: 24), tüm bölge ve biçimlerinde değilse bile önemli bir çoğunluğunda etkin rol oynamaktadır (Castles ve Miller, 2008: 12-13). Bu gelişmeler çerçevesinde göç akımları içerisinde önemli bir rol oynayan kadınlar (Gökbayrak, 2009: 56), tüm göçmenlerin yaklaşık %48'ini oluşturmaktadır (IOM, 2004: 24).

Kadınlar erkeklere oranla daha fazla göç etme eğiliminde bulunmaktadır. Kişi göç edeceği yer ile yaşadığı yer arasında göçün olumlu ve olumsuz getirilerini değerlendirerek bir karar vermektedir. Göç olgusu, bireyin düşündüğü kar-zarar yoğunluğuna göre şekillenmektedir (Demirdizen, 2013: 329; Dedeoğlu, 2005: 55-56). Daha iyi bir hayat, yüksek bir gelir, refah seviyesinin yüksekliği gibi olgular çekici güçleri oluşturmaktadır. Bunlar, bireyin göç etmesini sağlayan olumlu etkenler olmaktadır. Tabi bunun yanında yaşadığı ülkenin yüksek işsizlik sorunu, gelirlerin düşüklüğü, ekonomik krizin şiddeti, ülkenin toplumsal sorunları gibi olgular itici faktör olmakta, bireyi göç etmeye zorlamaktadır (Demirdizen, 2013: 332; Dedeoğlu, 2005: 55-56).

Kadınlar yoksulluk, borç ve ekonomik etkenler haricinde oluşan birçok dışsal faktör yüzünden göç kararı verebilmektedir. Dünya geneline bakılacak olunursa kadın göçmenlerin temel amacı ekonomik kazanç sağlamaktır. Ailesi ve kendisinin daha iyi şartlarda yaşamasını elverişli hale getirmektir. Birçok ülkedeki kadın göçmen kazanç sağlamak için evinden, çocuklarından ayrılmak zorunda kalmaktadır. Özellikle kadın göçmenlerin göç hareketi, geçici işçi göçü şeklinde olmakta (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 96-97); vasıfsız, iş güvencesi olmayan ve çoğu kez sürekliliği de olmayan sektörlerde özellikle ev hizmetleri alanında yoğunlaştıkları bilinmektedir. Kadın göçmenlerin ev işlerine benzer alanlarda çalıştırıldıkları ve cinsiyetçi iş bölümü içerisinde değerlendirildikleri görülmektedir (Demirdizen, 2013: 330-333; Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 11-12; Kaşka, 2005: 49-50; Piper, 2005: 7-9; Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 71).

Günümüz göç hareketlerinde kadın sayısının artması, kadınların göç ettikleri ülkelerde ev işleri ile bakım hizmetlerinde istihdam edilmesi ve kadın emeğine duyulan uluslararası talebin artması (Erdem ve Şahin, 2009: 288; Castles ve Miller, 2008: 38); gelişmiş ülkelerin ev işleri ve bakım hizmetleri alanında ortaya çıkan iş gücü açığı ile ilişkilendirilmektedir. Bu ilişki içerisinde göçmen kadın işçiler ucuz ve uysal iş gücü olarak nitelendirilmektedir (Gökbayrak, 2009: 64). Göçmen kadınların ev hizmetlerinde çalışmasının başlıca iki nedeni bulunmakta, ilki yapılan işin "geleneksel kadın işi" olması, ikincisi ise iş yerinin "kaçak ve güvenli" olması şeklinde ifade edilmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 99). Göçmen kadınlar çoğunlukla kötü çalışma koşullarına maruz kalmakta, düşük statülü iş ve meslek gruplarına dahil olmaktadır. Emeklerinin karşılığını tam anlamıyla alamamakta ve düşük kazanç sağlamaktadırlar (Piper, 2005: 7).

Örneğin, Gürcistan, Moldova, Romanya, Ukrayna ve Rusya'dan gelen kadınlar, ekonomik anlamda yetersizlikler sebebiyle göç kararı vererek komşu ülkelere giriş yapmakta ve çoğunlukla enformel alanlarda çalışmaktadır. Eski Sovyet ülkelerinden göç eden kadınlar turist vizesiyle ülkeye giriş yapmakta sürenin bitmesine yakın kendi ülkesine giriş yaparak daha sonrasında tekrar göç ettiği ülkeye geri dönmektedir. Böylece mekik göçü yapan kadınlar düzensiz göçü arttırmaktadır. Dünyada bu şekilde yapılan göç yaygın olarak görülmektedir (Demirdizen, 2013: 330-333; Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 11-12; Kaşka, 2005: 52-54).

Çalışmak için gittikleri ülkelerde yasal hakları bulunmadığı için kayıt dışı çalışmakta, hakları sömürülmekte ve mağdur olmaktadırlar. Kadın göçmenlerin yoğun olarak çalıştığı bir alan olan ev hizmetleri, göçmen işçiler için oldukça uygun görülmektedir. Ev işlerinin düşük statüsüne rağmen yüksek giriş engellerinin olmaması ve genel olarak barınmayı da içermesi göçmen işçiler tarafından cazip bulunmaktadır (Demirdizen, 2013: 331; Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 11-12; Etiler ve Lordoğlu, 2010: 99; Piper, 2005: 7-10). Göçe ve kadına yönelik bakış açısının, ülkelerin sahip oldukları sosyal, kültürel ve tarihsel yaklaşımlara göre değiştiği ifade edilmektedir (Gençler, 2010: 283). Kadın göçmenler, başka ülkeden gelen yabancı olmaları, toplumsal cinsiyet rolleri ve etnik farklılıkları nedeniyle çoğu kez dezavantajlı duruma düşmektedir (Piper, 2005: 2).

2. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Sosyal güvenlik, sosyal tehlikelerin ortaya çıkardığı zararlar karşısında önlem alma ve bu zararlardan kurtulma garantisini ifade etmektedir. Geleceğe bugünden tedbir almayı ve toplum düzeni açısından bugünün ihmal edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır (Şakar, 2011: 3-4).

2.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı

Kavram olarak "Sosyal Güvenlik" terimi yeni olmasına rağmen insanlık tarihi boyunca sosyal güvenlik ihtiyacı her zaman var olmuştur. Latince "socius" kelimesinden türeyen "sosyal" sözcüğünün günümüzdeki anlamı belirli bir alanda belirli bir sürede, çeşitli sınıf ve grupların birbirleriyle bütünleşmesi manasına gelmektedir (Korkusuz ve Uğur, 2013: 3; Şakar, 2011: 3). Güvenlik kelimesi ise emniyet karşılığı olarak kullanılmakta ve tehlike durumunun olmaması, tehlikenin bulunmaması anlamına gelmektedir (Alper, 1999: 4). İki terimin bir araya gelmesiyle oluşan "sosyal güvenlik" kavramının oluşumundan günümüze kadar birçok tanımı yapılmıştır.

Sosyal güvenlik ihtiyacı her zaman var olmasına rağmen terim olarak kullanılması çok yeni olmuştur. Terim 1935 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde oluşmuş ve ilk defa Amerikan "Sosyal Güvenlik Kanunu" içinde kullanılmıştır (Tokol, 2000: 145). 1941 yılında açıklanan Atlantik Şartı ile de ilk kez uluslararası çerçevede kullanılmıştır. 1942 yılında İngiliz Parlemantosu'na Beveridge'nin raporunu sunmasıyla belirginlik kazanmış (Tokol, 2000: 145) ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler (BM)'in İnsan

Hakları Beyannamesi'nde düzenleme konusu yapılmıştır (Sözer, 1991: 5). ILO'nun konu ile ilgili belge ve düzenlemelerinde de sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır

Sosyal güvenliğin birçok tanımı bulunmakta ve çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. Tokol'a göre sosyal güvenlik kavramı "bir ülke halkının bugününü ve yarınını güven altına almayı amaçlayan ve aralarında sıkı bir birlik ve uyum olan kurumlar bütünüdür" şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal güvenlik; mesleksel, fizyolojik veya sosyo-ekonomik risklerden dolayı geliri veya kazancı geçici veya sürekli olarak kesintiye uğramış kişilerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için yararlandıkları sistemler bütünü olarak ifade edilmiştir (Tokol, 2000: 144).

Kişiler hayatlarını devam ettirirken veya mesleklerini icra ederken, sağlıklarını ve gelirlerini tehlikeye düşürebilecek ya da olumsuz sonuçlar doğurabilecek bazı risklerle karşılaşmaktadır. Gelecekte oluşabilecek bu risklere karşı daha önceden önlem almak gerekmektedir. Sosyal güvenlik kavramına göre olan ve oluşabilecek tehlikeler, "sosyal risk" olarak ifade edilmektedir. Sosyal risk gelecekte olabilme ihtimali olan, olası tehlikeleri, belirsiz olguyu ifade etmektedir (Tunçay, 2012: 267). Sosyal riskler; ölüm, hastalık, kaza, yaşlılık olabileceği gibi evlenme, analık gibi haller de olabilmektedir.

Sosyal güvenlik; mesleki ve sosyal risk yüzünden geliri ve kazancı kesintiye uğramış kişileri, devlet ve birey yardımına muhtaç etmeden, geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan sistem bütünü olarak ifade edilmiştir. Sosyal güvenlik, gelirleri ne olursa olsun kişilere, belirli sosyal riskler karşısında ekonomik güvence sağlayan kurum ve kurumlar topluluğu şeklinde açıklanmıştır (Tunçomağ, 1990: 5).

ILO'nun 1944 yılında Philadelphia Konferansı'nda yaptığı tanımlamaya göre sosyal güvenlik; hastalık, meslek hastalığı, iş kazaları, sakatlanma, işsizlik, yaşlılık, ölüm, analık, çocuk sayısının artması gibi koşullarda geçici veya sürekli olarak kazançtan yoksun kalmaları hallerinde bireylerin ekonomik ve sosyal zorluklara karşı korunmalarına yönelik genel önlemler sistemi olarak tanımlanmıştır (Tokol, 2000: 145).

2.1.1. Dar Anlamda Sosyal Güvenlik

İnsanlar genç ve sağlıklı olarak çalıştıkları dönemde elde ettikleri kazançlarının bir kısmını tüketmeyip yaşlı ve hasta oldukları, çalışmadıkları veya çalışamadıkları dönemde kullanmak üzere tasarruf etmektedir (Alper, 1999: 5-6).

Bireylerin hastalık, yaşlılık, işsizlik, analık gibi risklere karşı korunması ve oluşabilecek risklerin engellenmesi olarak ifade edilmektedir. Toplumdaki tüm sınıfların yararlanması mümkün iken sosyal politikada görüldüğü gibi sosyal güvenlikte de temelde işçi sınıfının sorunlarına yönelik oluşturulmuş bir sistem olarak değerlendirilmektedir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2009: 8; Talas, 1983: 323).

Dar anlamda sosyal güvenlik; fiziki, mesleki ve sosyal risklere karşı toplumun geneline sosyal güvence sağlamakta ve yeniden dağıtım hukukunu sosyal amaç olarak hedeflemektedir (Korkusuz ve Uğur, 2010: 5; Alper, 1999: 3-4). Kısacası, genç ve sağlıklı bir birey iken kazancından tasarruf ederek daha sonrasında oluşabilecek risklere karşı hayatını garantiye almaktır.

2.1.2. Geniş Anlamda Sosyal Güvenlik

Geniş anlamda sosyal güvenlik dar anlamdaki sosyal güvenlikten farklı olarak aile, konut, şehirleşme, eğitim, meslek seçmede yardım, yönetime katılma, iş sağlığı ve güvenliği, verimliliğin arttırılması, istihdam, sağlık ve hijyen gibi politikaları da kapsamaktadır. Asıl olarak dar anlamdaki sosyal güvenlik kapsamını genişleterek, sebebi her ne olursa olsun muhtaçlık ve yoksulluk yaratan her türlü duruma karşı koruma garantisi sağlanmasını ifade etmektedir. Bu anlamda sosyal güvenlik, sosyal politika ile anlam ve kapsam bakımından bütünleşmektedir (Güzel vd., 2009: 5).

Sosyal güvenlik politikaları ile sosyal güvenlik kavramı arasında benzer bir ilişkinin var olduğu bilinmektedir. Sosyal güvenlik politikaları ve sistemleri, sosyal risk ve tehlikelere karşı toplumda bulunan her kesim için önlem alma ve sosyal güvence sağlama hedefinde bulunmaktadır (Korkusuz ve Uğur, 2010: 5; Güzel vd., 2009: 5-8).

2.2. Sosyal Güvenlik Açısından Kayıt Dışılık

Kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı çalışma; devleti vergi geliri ve sigorta primi gelirinden mahrum bırakmaktadır. Ayrıca, kayıt dışı çalışanların sayısının artması, sosyal güvenlik kurumlarından yararlanan kişilerin sayısının azalmasına ve aktüeryal dengenin bozulmasıyla sigortalıların kalitesiz hizmet almasına neden olmaktadır (Göktaş, 2007: 1-2). Kayıt dışı ekonominin olumsuz sonuçları öncelikle çalışma hayatında görülmekte ve bu durum kayıt dışı istihdamdan kaynaklanmaktadır. Kayıt dışılığın ortaya çıkardığı sorunların başında sosyal güvenlik sisteminin işlerliğini olumsuz yönde etkilemesi gelmektedir (Türk-İş, 2006: 55).

2.2.1. Kayıt Dışı Ekonomi Kavramı

Kayıt dışı istihdamın tanımı yapılmadan önce kayıt dışı ekonomi açıklanmalı ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir. Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ekonomi kavramları ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile yakından ilişkili olmaktadır. Kayıt dışı ekonomi çalışma hayatına kayıt dışı istihdam şeklinde yansımaktadır.

Kayıt dışı ekonomi kavramı hakkında günümüzde çok farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Kayıt dışı ekonomi yanında, "Yeraltı Ekonomisi", "Yasa Dışı Ekonomi", "Bildirilmemiş Ekonomi", "Düzensiz Ekonomi", "Gözlenemeyen Ekonomi", "Saklı Ekonomi", "İkinci Ekonomi", "Elaltı Ekonomisi", "Paralel Ekonomi", "Hanehalkı Ekonomisi", "Görünmez Ekonomi", "Resmi Olmayan Ekonomi", "Vergilenmeyen Ekonomi", "Kayıp Ekonomi" gibi kavramlar da kullanılmaktadır (Ekin, 1995: 12).

Kayıt dışı ekonominin farklı sistemlere ve gelişmişlik düzeylerine sahip olmalarına rağmen hemen her ülkede karşılaşılan bir sorun olduğu gözlemlenmektedir. Kapsam olarak farklı olmasına rağmen "enformel ekonomi", "kara ekonomi", "illegal ekonomi", "gayri resmi ekonomi", "gizli ekonomi" gibi adlarla anılan bu sektör için genel kabul gören terim 'Kayıt Dışı Ekonomi' olmaktadır. Kesin bir tanımı olmamasına rağmen "mal ve hizmet üretimine konu olmasına karşılık, ekonominin geleneksel ölçüm yöntemleri ile bütünüyle tespit edilemeyen ve gayri safi milli hasıla hesaplarına yansımayan faaliyetlerin tümü" olarak ifade edilmektedir (TİSK, 2000: 39; Altuğ, 1994: 14-15).

Kayıt dışı ekonomi; "ekonomiyi düzenleyen yasalara ve yönetmeliklere aykırı olarak düzenlenen veya belgeye bağlanmamış, kanuni defterlere işlenmemiş ekonomik işlemler (faturasız satışlar, sigortasız işçi çalıştırma, gecekondu, işportacılık) gibi durumlar" olarak belirtilmektedir (Ekin, 1995: 13; Altuğ, 1994: 15). Altuğ, kayıt dışı ekonominin özelliklerini, "nizamsız", "vergilendirilmemiş" ve "ölçülemez" olarak ifade etmektedir (Altuğ, 1994: 20-21). Konuyu sosyal güvenlik boyutuyla ele alacak olursak kişilerin çalışmalarını ilgili sosyal güvenlik kuruluşlarına bildirmemesi veya eksik bildirmesi durumunu ifade etmektedir (Yereli ve Karadeniz, 2004: 4-5).

2.2.2. Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri

Kayıt dışı ekonomi "devletin bilgisi dışında gerçekleşen ekonomik faaliyetler" olarak ifade edilmektedir. Devletin resmi organlarına bildirilmeksizin gerçekleştirilen üretim veya ticarete yönelik çeşitli faaliyetler, gayri safi milli hasıla tahminlerine yansımamaktadır. Bu

nedenle de resmi gayri safi milli hasıla gerçekte olduğundan daha düşük tahmin edilmektedir. Kayıt dışı ekonomi, "devletin resmi gayri safi milli hasıla tahminlerine yansımayan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetleri" olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2006: 26; Yereli ve Karadeniz, 2004: 7). Kayıt dışı ekonominin beş unsuru bulunmaktadır. Bunlar (Yetim, 1999: 9-12);

1. Yasalara aykırı olması,
2. Ahlaki normlara aykırı olması,
3. İstatistiksel olarak ölçülememesi,
4. Gelir ya da fayda elde etmesi,
5. Ekonomik sisteme uymasıdır.

Kayıt dışı ekonominin bir ülkedeki ekonomik gelişmişlik düzeyinden, kamu kesiminin yapısından, sosyo-ekonomik etkenlerden ve ücretler rejiminden kaynaklanan çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır (Yereli ve Karadeniz, 2004: 12).

2.2.2.1. Ekonomik Nedenler

Ekonominin yapısı kayıt dışılığın bir diğer belirleyicisi olmaktadır. Enflasyonu yüksek boyutlarda seyreden, sık sık krizlere uğrayan, piyasanın büyük ölçüde nakitle çevrildiği, kurumları oturmamış, gelir dağılımı bozuk ve yoksulluğun hakim olduğu ekonomilerde kayıt dışılık görülmektedir (Metin, 2011: 25-29; Yereli ve Karadeniz, 2004: 12-14).

2.2.2.2. Sosyal Nedenler

Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasında sosyal nedenlerin bu soruna yol açan önemli faktörlerden biri olduğu bilinmektedir. Sosyal nedenler içinde birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; hızlı nüfus artışı, kentleşme, göç ve eğitim düzeyi düşüklüğü olarak açıklanmaktadır (Metin, 2011: 22-25; Yereli ve Karadeniz, 2004: 13-14).

2.2.2.3. Hukuksal ve Siyasal Yapıdan Kaynaklanan Nedenler

Siyasal partilere bağlı olarak sürekli değişen ekonomik politikalar, ekonomik istikrarsızlık ve ekonomik krizler kayıt dışılığa yol açan önemli nedenler arasında bulunmaktadır (Yereli ve Karadeniz, 2004: 13). Kurumsal yapısı eksik, yaptırım gücü düşük ve etkin çalışmayan bürokratik yapılanma içerisinde hukuki yaptırımların uygulanmasında görülen aksaklıklar kayıt dışılığa neden olmaktadır (Metin, 2011: 30).

2.2.3. Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı Çalışma Kavramı

Kayıt dışı ekonominin istihdam cephesine baktığımızda ilk önce karşımıza kayda geçirmeden çalışmak veya çalıştırmak anlamına gelen "Kayıt Dışı İstihdam" gelmektedir. Kayıt dışı ekonominin çalışma hayatına yansımasıyla ortaya çıkan en önemli sorunu; sosyal güvenlik sistemine ve çalışma hayatını düzenleyen hukuk kurallarına uyulmaksızın, kayıt dışı işçi çalıştırılması veya kendi nam ve hesabına kayıtsız olarak çalışılması kayıt dışı istihdam olarak adlandırılmaktadır (Bozdoğanoğlu, 2011: 33). Kayıt dışı istihdam, kayıt altına alınmamış çalışan nüfus olarak tanımlanabilmektedir.

İki kavram arasında netlik kazandırılacak olunursa kayıt dışı çalışma kavramı, kayıt dışı ekonominin içinde yer almakta, kayıt dışı istihdam kavramına göre daha geniş bir anlama sahip olmaktadır (Bozdoğanoğlu, 2011: 33). Kayıt dışı çalışma daha çok bağımsız çalışanlar açısından söz konusu olmaktadır. Kayıt dışı istihdam ise bağımlı olarak çalışanların kayıt dışılık durumunu ifade etmektedir (Metin, 2011: 37; Yereli ve Karadeniz, 2004: 29-30). Kayıt dışı istihdam kanun tarafından belirlenen asgari şartların altına düşüldüğünü ifade etmektedir (Altuğ, 1994: 22).

Kayıt dışı istihdam "hem resmi hem gayri resmi sektörde, hem de kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde kendi adına ya da ücretli olarak çalışan ve faaliyetleri kamu kayıtları ve istatistiklerine yansımayan ve de istatistiksel olarak tam hesaplanamayan istihdam şekillerinin bütünüdür" diye ifade edilmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 70; Yereli ve Karadeniz, 2004: 45). "Ülkenin çalışan nüfusunun resmi toplam istihdam rakamları içinde kapsanamaması" kayıt dışı istihdamı oluşturmaktadır (TİSK, 2000: 39). Kayıt dışılığa yol açan sebepler; daha çok faaliyetlerin belge düzenine dayandırılmaması veya beyan edilmemesi, vergi ve sosyal güvenlik payları gibi mali yükümlülüklere ve diğer düzenlemelere uyulmaması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Türk-İş, 2006: 53; Ilgın, 1999: 43-44). Kayıt dışı istihdam, "çalışanların gerekli vasıflara sahip olmaması ve asgari yaş haddi, asgari ücret, fazla mesai, iş yeri standartları, işçi sağlığı ve güvenliği gibi konulardaki düzenlemelere uyulmaması anlamına gelmektedir" olarak ifade edilmektedir (Türk-İş, 2006: 55).

İstihdam faaliyetlerinin resmi belgelere dayandırılmaması ve böylece resmi kayıtlara girmemesi, bunun sonucunda vergisel ve zorunlu sosyal yükümlülükler dahil olmak üzere tüm yükümlülüklerin, mali ve sosyal güvenlik kurumlarının denetim alanı dışına çıkarılması durumunu ifade etmektedir (Güloğlu, Korkmaz ve Kip, 2003: 53). Kayıt dışı

ekonomi biçimlerinden olan kayıt dışı istihdamın en önemli ve bilinen unsuru kayda geçirmeden çalışmak ve çalıştırmaktır (Altuğ, 1994: 22). Kayıt dışı istihdam sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini bozmaktadır. Çalışma hayatı ile ilgili birçok olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu durumda çalışan nüfus sosyal güvenlik şemsiyesi altında kapsanamamakta, yeterli prim toplanamamakta ve sosyal güvenlik kuruluşları da başta finansman zorlukları olmak üzere çeşitli sorunlarla karşılaşabilmekte ve beklenen hizmetleri etkin olarak yerine getirememektedir (Ilgın, 1999: 44). Kayıt dışı faaliyetlere katılmaya zorlananlar çoğunlukla kadın, çocuk ve göçmenler olmaktadır (Ekin, 1995: 13).

Kayıt dışı çalışma şekilleri üç başlık altında incelenmektedir. Çalışmaları hiç bildirilmeyenler; kendi iradeleriyle kayıt dışı çalışanlar ve işverenleri tarafından bildirilmeyen çalışanlar veya çalışmaları bildirilmeyenler olarak iki grubu kapsamaktadır. Kendi iradeleriyle kayıt dışında çalışanlar ve kayıt altına girmek istemeyenlerin temel sebebi olarak kaçak çalışanların çalışmalarının diğer kanunlarca yasaklanması ya da belirli koşullara bağlanması gösterilmektedir (Yereli ve Karadeniz, 2004: 55-56). Çalışmaları eksik bildirilenler; çalışmaları gün olarak eksik bildirilenler, deneme süresinde kayıt dışında çalışanlar, kamu kurumuna kayıtlı olup diğerine kayıtlı olmayanlar, ilk işlerinde kayıtlı olup diğer işlerinde kayıtlı olarak çalışmayanlar, çalışmaları ve ücretleri eksik bildirilenler bu grupta yer almaktadır. Mevzuatın kayıt dışında bıraktığı çalışmalar; vergiden muaf tutulanlar ve evde çalışanlar vb. hizmetleri sunanlar bu gruba dahil olmaktadır. Özellikle gelir düzeyi düşük, çalışmaları sermayeden çok emeğe dayanan çalışanların oluşturduğu önemli bir kesim dünyada pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de sosyal güvenlik kapsamı dışında bırakılmaktadır (Yereli ve Karadeniz, 2004: 56-57).

2.2.4. Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı Çalışmanın Nedenleri

Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı çalışma benzer kavramlar olmalarına rağmen anlam olarak birbirlerinden ayrılmaktadırlar. İki kavramın kayıt dışılığı ekonomik, sosyal ve kamudan kaynaklanan nedenler olarak üç başlık altında incelenmektedir.

2.2.4.1. Ekonomik Nedenler

Bir ülkenin ekonomik anlamdaki gelişmişlik düzeyi, kayıt dışılığın ortaya çıkmasında ve büyümesinde etkili olmaktadır. Ekonomik nedenler olarak gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik, enflasyonun yüksek oluşu, yoksulluk, işletmelerin

rekabet gücünün düşüklüğü ve vergi yükümlülüklerinin fazla oluşu gibi faktörler gösterilmektedir (Metin, 2011: 58-59; Yereli ve Karadeniz, 2004: 88-105).

2.2.4.2. Sosyal Nedenler

Kayıt dışı istihdama neden olan etmenler çok çeşitli olup ülkenin sosyal yapısına göre farklılık gösterebilmektedir (Metin, 2011: 61). Sosyal nedenler arasında hızlı nüfus artışı, göç, kentleşme, çalışma hayatında yaşanılan değişim, eğitim ve bilgi eksikliği sıralanabilmektedir (Yereli ve Karadeniz, 2004: 106-115).

2.2.4.3. Kamudan Kaynaklanan Nedenler

Kayıt dışı içerisinde bürokrasiden kaynaklanan aksama ve eksiklikler önemli bir yere sahip olmaktadır. Kişilerin kamuya olan güvensizliği, kamu kuruluşları arasındaki koordinasyon eksikliği, sosyal güvenlik sisteminden kaynaklanan sorunlar gibi kamunun ilgilenmesi gereken alanların yetersizliği kayıt dışı istihdamda önemli bir rol oynamaktadır. İş yeri kurma ve işletme ile ilgili bürokratik işlemlerin fazlalığı ve mevzuatın dağınıklığı, vatandaşların kamu kesimine karşı güvensizliği ve kamu hizmetlerinden memnuniyetsizliği, denetim ve ceza sisteminin yetersizliği, denetim zorluğu gibi durumlar da kayıt dışı çalışmaya neden olmaktadır (Metin, 2011: 60; Yereli ve Karadeniz, 2004: 115-130).

2.2.5. Sosyal Güvenlik Açısından Ev Hizmetlerinde Kayıt Dışılık

Hizmetler sektöründe emek yoğun gerçekleşen işlerin birçoğu kayıt dışılığa daha uygun nitelikli olmaktadır (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 97). Konuyla ilgili olarak farkındalığın ve bilgi eksikliğinin olması da kayıt dışı çalışmayı arttırmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 28).

Kayıt dışı istihdamın en önemli sebeplerinden biri olarak sosyal güvenlik bilincinin tam anlamıyla gelişmemiş olması gösterilmektedir. İsteğe bağlı sigortalılığın daha esnek bir uygulamayla kapsamının genişletilmesi olumlu sonuçların yanı sıra, ev hizmetleri alanı başta olmak üzere, gündelikçi olarak çalışan kişiler için de kayıt dışı çalışmayı yaygınlaştırıcı etki yapmaktadır (Alper, 2013: 98).

Kayıt dışı ekonominin çalışma hayatına yansıması yasalara aykırı olarak kaçak işçi çalıştırılması, çalışanın ücretinin eksik bildirilmesi, çalışma günlerinin eksik bildirilmesi şeklinde olabilmekte; kayıt dışı çalışanlar ise yabancı kaçak işçiler, çocuklar ve ev

hizmetlileri vb. durumda bulunan sigortasız çalışanlar şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Kayıt dışı sektöre, hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde, hem de geçiş ekonomisi içinde bulunan ülkelerde de rastlanabilmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 70-71). Kayıt dışı istihdam içerisinde çocuk, kadın ve yabancı kaçak işçiler önemli bir pay oluşturmaktadır (Yereli ve Karadeniz, 2004: 64-75).

Ev işçilerinin en önemli sorunlarının başında kayıt dışılık ve korunmasızlık gelmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 4-5). Kişiler ev hizmetleri alanında istihdam edilmekte ve karşılığında gelir elde etmekte fakat kayıtlarda gösterilmediği için kayıt dışı istihdama dahil olmaktadır. Bu tür çalışanlar yeterli geliri elde etmeleri halinde isteğe bağlı sosyal güvenlik primlerini ödeyerek sağlık kurumlarından yararlanabilmektedir (Daşçı, 2013: 48).

Göçmenlerin çalıştığı iş alanlarının çoğunlukla formel sektör içinde yer almaması, denetlenmesi zor ve niteliksiz işkollarında yoğunlaşması nedeniyle yabancıların da dahil olduğu kayıt dışı istihdam ortaya çıkmaktadır. Ev hizmetleri de bu alanda gösterilebilecek en temel kayıt dışı sektörü oluşturmaktadır. Ev hizmetleri ücret karşılığında evi temizleyen bakımını sağlayan işçiler ile dadı veya hizmetçi olarak çalışan, hane bireylerinin isteğine göre ev ve evin gerektirdiği diğer işleri yapan kişilerden oluşmaktadır. Özel İstihdam Büroları (ÖİB) veya kişinin sosyal ağları ile kurulmuş iş bulma, işe yerleşme şekli neticesinde aracı şirket veya kişilerce istihdam edilmelerine rağmen büyük bir kısmının kayıt dışı istihdam edildiği görülmektedir. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde bu sorunun çözülemediği ve giderek yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Ayrıca, ev işleriyle uğraşılmasından dolayı yapılan işin değersiz olduğu algısı bulunmakta (Erdem ve Şahin, 2008: 70-73; Yereli ve Karadeniz, 2004: 65-72) ve kayıt dışı istihdam edildikleri için de ücretleri çok daha düşük olmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 18).

Ev hizmetleri alanında çalışılmasının bir nedeni olarak kayıt dışılık unsurunu barındırması gösterilmektedir. Ayrıca, kayıt dışı olmasından dolayı göçmen kadınlar tarafından özellikle seçilmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 98). Sayıları giderek artan ev işçileri ve göçmen kadınlar istihdam içerisinde çoğunlukla kayıt dışı çalışmaktadır. İzinsiz ikamet etmeleri durumunda göçmen kadınların çalışma ve yaşam koşulları daha da ağırlaşmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 4). Kadın göçmen işçilerin bu kayıt dışı alanda yoğun olarak çalışmasının nedeni, yapılan işin ev içerisinde gerçekleşmesi ve kadınların cinsiyet özellikleri ile bağdaşması olarak gösterilmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 97).

Ev hizmetlerinin genel niteliğinden dolayı bu alanda çalışan yerli ve göçmen kadınlar çoğunlukla kayıt dışı olarak istihdam edilmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 31). Göçmen kadınların işe yerleştirilmesinde aracılık eden lisanssız şirketlerin faaliyetlerini tümüyle kayıt dışı yürütmesi kadınların istismar edilmesine ve müşterilerin zor duruma düşürülmesine yol açmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 34). Ayrıca, yasa dışı göç, kayıt dışı istihdamı körüklemekte ve sosyal güvenlik açısından önemli tehlikeler oluşturmaktadır.

2.2.6. Sosyal Güvenlik Açısından Ev Hizmetlerinde Kayıt Dışılığın Sonuçları

Ev işlerinde çalışanlar, 506 sayılı "Sosyal Sigortalar Kanunu" kapsamı dışında tutulmuştur (Yereli ve Karadeniz, 2004: 138). 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda ev hizmetlerinde ücretli ve sürekli olarak çalışanları kapsam içine almış; yalnız gündelikçi, temizlikçi gibi gündelik iş yapanları kapsam dışında bırakmıştır. Buna göre 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na göre bir yıl içinde ücretli ve sürekli olarak, 30 günden fazla çalışan herkes sigorta kapsamına dahil olduğu için tam zamanlı çalışan ev işçisinin sigortalı olma hakkı bulunmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 54; Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 26-27).

6552 sayılı Kanun ile tamamen kapsam dışında bırakmak yerine çalışma saati dikkate alınarak yapılacak hesaplama ile 10 günden fazla çalışanlar zorunlu sigortalı, 10 günden az çalışanlar ise yalnızca iş kazaları ve meslek hastalıkları bakımından kısmen sigortalı sayılmıştır (Alper, 2014: 111).

Getirilen düzenleme ile sürekli çalışma ibaresi çıkarıldığından mevcut durumda sigortalı olanların dahi bu kapsamdan çıkmasına ve kısmi sigortalılığın söz konusu olmasına neden olmuştur (Korkusuz ve Uğur, 2015: 274; Alper, 2011: 111). Ev işlerinde çalışanlar, iş ve sosyal güvenlik hukukunun kendilerine sağladığı güvencelerden yoksun bırakılmıştır. Çalışma süreleri çok uzun saatleri bulabilmekte ve emeklerinin karşılıklarını alamamaktadırlar. Ücretleri düşük olmakta, iş ve sosyal güvenceleri de bulunmamaktadır. Bu şekilde çalışanlar İş Kanunu'nun sağladığı yararlardan faydalanamamaktadır. İş kazalarına karşı yasal korumaları da bulunmamaktadır (Yereli ve Karadeniz, 2004: 138).

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİĞİN VE EV HİZMETLERİNİN GELİŞİMİ

Sosyal güvenlik ihtiyacı insanların sosyal ve ekonomik hayatının evrimi, değişen risk ve tehlikelere karşı önlem alma isteği ile gelişmiştir. Sosyal güvenlik ihtiyacının oluşumu ve gelişimi ülke ve bölgeler arasında farklılık göstermiş, yaşanılan dönemin sosyal ve ekonomik şartlarına göre değişmiştir. Ev hizmetleri alanında yaşanılan değişim ve gelişim nedeniyle de bu alanda çalışan kişiler için ilk olarak sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanması gerekmektedir.

1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GELİŞİMİ

Sosyal güvenlik yaşanılan sosyal ve ekonomik olaylara göre gelişmiştir. Sosyal güvenliğin değişim ve gelişimini tetikleyen sosyal ve ekonomik olaylar bölge, ülke ve dönemlerde farklı şekillerde yaşanmış bunun sonucunda da sosyal güvenlik kavramının gelişimi değişiklik göstermiştir.

1.1. Sosyal Güvenliğin Dünyada Gelişimi

Sosyal güvenlik insanlık tarihi kadar eski fakat modern anlamda uygulamaları 20. yüzyıla denk gelecek kadar yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal güvenlik düşüncesinin gelişimi, milletlerin sosyal ve ekonomik hayatının evrimi ile paralellik göstermektedir (Korkusuz ve Uğur, 2013: 10; Şakar, 2011: 15).

A. Sosyal Güvenliğin İlk Çağdaki Gelişimi

Sosyal güvenliğe olan ihtiyaç, insanlığın varoluşu ile başlamıştır. İnsanlığın başlangıcından bu yana insanoğlu ekonomik, sosyal veya inandıkları dine göre günümüzdeki karşılığı sosyal güvenlik olan risk ve tehlikelere karşı ihtiyaçlarını karşılamanın bir yolunu bulmaya çalışmıştır. Eski çağlarda bile kabile kültürü, aile içi yardımlaşma ve dayanışma sosyal güvenliğin ilk örnekleri, doğal yolları olarak görülmüştür (Dilik, 1988: 41).

Geleneksel olarak sosyal güvenlik sisteminin gelişimi her devlet, her millet için farklı olmasına rağmen ortak özellikleri de bulunmaktadır. Bireyler ilk olarak sosyal güvenlik ihtiyacını bireysel olarak gidermeye çalışmış, ihtiyaçlarını gidermeye çalışan birey sosyal güvenliğini sağlamak için "tasarruf" yapması gerektiğinin farkına varmıştır. Birey kendi sosyal güvenlik ihtiyacını gidermeye çalışırken, sosyal güvenliğin teknikleri oluşmaya başlamıştır. Bireyler tasarruf yoluyla oluşabilecek risk ve tehlikelere karşı kendini korumak istemiştir. Örneğin, gıda ihtiyacını karşılamak için kurutma, saklama gibi ayni tasarruflar geçerliyken, altın, gümüş gibi kıymetli madenlerin ve daha sonrasında paranın da bulunması ile nakdi tasarrufların geçerli olduğu görülmüştür (Arıcı, 2012: 22). Dilik'e göre, eski çağın Mısır, Yunanistan, Roma ve başka ülkelerinde sosyal güvenlik, aile içi yardımlaşma ve dayanışmayla, esnaf ve sanatkarların birlik ve loncalarında toplanan yardımlarla, dini inanç ve ritüellerin getirdikleriyle sağlanmıştır (Dilik, 1988: 41-42).

Eski Çağda yerleşik halk olan Yunanlar, ticaret, gemicilik, el sanatları ve tarımla uğraşmıştır. Bu devirdeki risk ve tehlikelere karşı toplumsal dayanışma ve ailenin yasal güvence altına alınmış yardımlarıyla korunmaya çalışılmıştır. Kendi yardım örgütleri olan esnaf ve sanatkarların çok sayıda lonca ve birlikleri, hastalara yardım dernekleri kurulmuştur. Ancak, sosyal ve ekonomik yapının değişime uğrayarak yoksulluğun artması, devlet müdahalesini zorunlu kılmıştır. Bunun yanında işverenler de zorunlu olmamalarına rağmen devlet yardımının yanında ara ara hasta esirlere yardım etmiştir (Dilik, 1988: 43).

B. Sosyal Güvenliğin Orta Çağdan Sanayi Devrimine Kadarki Gelişimi

Ortaçağda manastır ve kiliseler, toprağın tarıma açılması, eğitim ve öğretimin verilmesi, antik bilimin kuşaktan kuşağa aktarılması gibi sorumluluklarının yanında fakir halka yardım da sağlamıştır. Avrupa'da kilise ve manastır gibi dini kuruluşlar, yoksullara, dullara, yetimlere halkın bağışlarından oluşan yardımlar yapmıştır. Manastır ve kiliselerin yardım faaliyetleri, 12. yüzyılda Haçlı Seferleri döneminde önemini kazanmış sonra giderek önemini yitirmiştir (Güzel vd., 2009: 15-17; Dilik, 1988: 48-49).

13. yüzyıldan itibaren esnaf ve sanatkarların kurmuş olduğu "loncalar" sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanmasında uzun yıllar etkili olmuştur. Anadolu Selçukluları döneminde görülmeye başlayan "ahilik teşkilatı" belirli mesleğe mensup kişilerce karşılıklı yardımlaşma ve kardeşlik esasına dayanmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki adı ise "orta sandığı" veya "teavün sandığı" olarak kullanılmıştır. Belirli meslek grupları

arasında oluşturulan karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bu dernekler, ortaçağ boyunca yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanması bakımından önem taşımıştır (Tunçomağ, 1990: 40-41).

C. Sosyal Güvenliğin Sanayi Devriminden Sonraki Gelişimi

Sanayi Devrimi'nin başlangıcı olan 18. yüzyılın ortalarında başlayan ve yüzyılın sonuna doğru giderek artan teknik ve bilimsel buluşlar, siyasi gelişmeler Avrupa ülkelerinde büyük ekonomik ve toplumsal dönüşümlere, gelişimlere sebep olmuştur (Dilik, 1988: 69).

Sanayi Devrimi ile başlayan süreçte, üretim biçimlerinde meydana gelen değişim, ekonomik ve sosyal gelişmeler karşısında, aile içi yardımlaşma ve dayanışma, meslek grupları arasında kurulan yardım sandıkları ve dini kurumların geleneksel koruma ve yardım teknikleri yetersiz ve eksik kalmıştır. Ekonomik korumaya ihtiyaç duyanların sayısı giderek artmış, yardımlar yetersiz kalmaya başlamıştır. Toplumun bütünlüğünün sağlanması için yeni tekniklerin oluşturulması gündeme gelmiştir. Sanayi Devrimi'nden önce yoksulları ve ihtiyaç sahibi düşkün ve hastaları kapsayan sosyal güvenlik anlayışı Sanayi Devrimi'nden sonra çalışan kesimi de içine alarak kapsamını genişletmiş ve kurumsallaşmaya başlamıştır (Güzel vd., 2009: 16-18).

Dilik, sanayileşme ile doğan işçi sınıfının sosyal bakımdan en belirgin özelliklerini, düşük gelir, her türlü servetten yoksunluk ve yaşamını sürdürmede güvencesizlik olarak açıklamıştır. İşçilerin karşılaştıkları ağır sosyal şartlar işçi hareketlerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu hareketler, işçilerin korunmasına yönelik politikaların oluşmasıyla sonuçlanmıştır (Dilik, 1988: 70-71).

Fransız Devrimi ile oluşan herkesin istediği meslek ve işi yapma özgürlüğü, yeni bir hukuk düzenine geçişi sağlamıştır. Olumlu gibi duran meslek ve iş seçme özgürlüğü, sosyal açıdan büyük sonuçlar ortaya çıkarmış ve birçok soruna neden olmuştur. Dönem içinde lonca ve meslek örgütlerinde, usta çırak ilişkisi zarar görmüş, ekonomik yönden çöküş yaşanmış ve her türlü sosyal güvenceden yoksun duruma düşülmüştür (Dilik, 1988: 69-70). Fransız Devrimi, devlet ve birey arasındaki ilişkiye yeni bir bakış açısı kazandırmış, giderek yeni bir yardım anlayışı ortaya çıkarmıştır. Yoksulluk kavramı dikkat çekmiş; tam istihdam, tıbbi yardım vb. konularda yeni fikirler ortaya atılmıştır (Tunçomağ, 1990: 15-16).

Modern sanayinin ve kapitalizmin doğmaya başladığı İngiltere'den diğer Avrupa ülkelerine de yayılan liberal ekonomi anlayışı, tüm orta çağ boyunca emek ve sermaye ilişkilerini düzenlemiş olan lonca ve meslek birlikleri sistemine son vermiştir (Dilik, 1988: 69-70).

Kapitalizmin başladığı dönemlerde yeni doğan işçi sınıfının yaşadığı zorluklar günümüze göre kıyaslanamayacak kadar ağır olmuştur. Toplumu ikiye bölen kapitalizm, bir yanda zengin fabrika sahiplerini bir yanda yoksul yeni işçi sınıfını karşı karşıya getirmiştir. Günlük 14-15 saati bulan ağır çalışma saati kuralları var olmuştur. Birçok durumda pazar günleri de çalışmak olağan karşılanmıştır. Çocuk ve kadın işçiler çok zor koşullarda çalışmış ve yoksulluğun, aç kalmanın getirdiği korkuyla işsiz kalmayı göze alamamışlardır. Sonuç olarak, her türlü servet ve çalışma güvenliğinden yoksun bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır (Dilik, 1988: 71-72).

Sosyal güvenliğin ilk örnekleri, yoksulluk, çalışma ve yerleşim için çıkarılan yasalarda görülmüştür. Sosyal yardımdan sosyal sigortaya ilk dönüşüm İngiltere'de gerçekleşmiş, bu dönüşümü daha sonra Almanya takip etmiştir (Akyüz, 2008: 58).

Bugün ağırlıklı olarak belirlenen sosyal sigorta tekniğinin ilk temeli, 1881 yılında Alman Bismarck tarafından ortaya atılmıştır. Almanya'da sefalet içinde yaşayan işçi sınıfının 1877'de ekonomik bunalımla daha da kötü hale gelmesi, bu soruna çözüm bulmak için ilk sosyal sigorta sistemine duyulan ihtiyacı belirlemiştir. Benimsenen yeni sistemde, devlet eliyle ulusal gelirin vatandaşlar arasında yeniden dağılımı söz konusu olmuştur. Devletin görevi sadece var olan koruyucu politikaları sürdürmek değil, aynı zamanda elverişli kurumlar oluşturmak ve toplumsal araçları kullanarak tüm vatandaşlarına daha iyi bir yaşam imkanı sunmaktır (Güzel vd., 2009: 18-19).

Almanya, siyasi birliğine kavuşmuş olmasına rağmen ekonomik, sosyal ve toplumsal sorunlarla uğraşmıştır. Bismarck sorunların kapsamlı bir sosyal güvenlik programıyla çözülebileceğini öngörmüştür (Dilik, 1988: 76). Bismarck, finansmanın işçi, işveren ve devlet tarafından sağlandığı sosyal sigorta sistemini oluşturarak sosyal güvenlik için önemli bir katkı sağlamıştır. Prim ile finansmanı sağlanan sosyal sigorta sistemini geliştirmiş, 1883 tarihli "hastalık sigortası", 1884 tarihli "iş kazaları sigortası" ve 1889 tarihli " yaşlılık ve maluliyet sigortası" kanununu çıkarmıştır (Gümüş, 2010: 6). Kapsam daha sonrasında genişletilmiş ve 1901'de ölen işçilerin yakınlarına ölünceye kadar küçük

bir gelir ödenmesini öngören "ölüm sigortası" da kapsama dahil edilmiştir (Koray, 2012: 247).

Benzer gelişmeler daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde de görülmeye başlanmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Amerikan ekonomisini derinden etkilemiş, işsizlik dev bir boyut almıştır. 1932 yılında Başkan seçilen Roosevelt, ulusal ekonomiyi bunalımdan kurtarmak için refah devleti anlayışına yer veren "Yeni Dalga" (New Deal) olarak adlandırılan politikalar uygulamıştır. Başkan Roosevelt, 16 Haziran 1933 tarihli "Endüstriyi İyileştirme Yasası" ve 14 Ağustos 1935 tarihli "Sosyal Güvenlik Yasası" (Social Security Act)'nı yürürlüğe koymuştur (Güzel vd., 2009: 22-23).

Sosyal Güvenlik yasasında kullanılan sosyal güvenlik kavramı, sosyal devlet anlayışının temel unsurlarından biri olarak kabul edilmiş (Koray, 2012: 247); genel değerlendirme açısından ele alındığında ise "Sosyal Güvenlik Yasası" bazı eksikliklerinin olmasına rağmen modern anlamda sosyal güvenlik politikalarının öncülüğünü yapmıştır (Tokol, 2000: 148).

Sosyal güvenlik sorunun yeni bir teorisi 20 Kasım 1942 tarihinde Sir William Beveridge tarafından açıklanan Beveridge Raporu ile ortaya konulmuştur. Rapor, sosyal güvenliği halkın tümüne yayma ilkesini benimsemiştir. Yoksulluk sorununu derinlemesine işlemiş ve sistematik olarak ele almıştır (Arıcı, 2012: 23; Koç, 2006: 96-98). Beveridge Raporu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya kamuoyunda yer etmiş ve birçok Avrupa ülkesinin sosyal güvenlik sistemini büyük ölçüde etkilemiştir (Güzel vd., 2009: 30).

Küreselleşmenin başladığı ve neo-liberalizmin baskın olduğu 1970'ler sonrası yeni dönemde ise birçok ülke sorunlarla karşılaşmıştır. Artık devletler cömert hallerinden vazgeçerek devlet harcamalarını kısmaya başlamışlardır. Değişen ve gelişen toplum yapısıyla sosyal güvenlik politikaları eski verimliliğini kaybetmiştir. Uyumun tekrardan yakalanması için toplum yapısına uygun sosyal güvenlik politikalarına hızlıca ihtiyaç duyulmuştur (Diamond ve Orszag, 2004: 1-2). Devletler harcamalarını kısma yoluna gitmiş, gelirlerini arttırmak ve yeni politikalar geliştirmek için çalışmışlardır. 1980 sonrası sosyal devlet açısından kurumsal olandan kalıntı olana doğru geriye dönüş başlamıştır (Kuhnle ve Alestalo, 2000: 3).

1.2. Sosyal Güvenliğin Osmanlı İmparatorluğu'nda Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal güvenlik dinsel temellere, geleneklere, yardımlaşma ve dayanışma bilincine dayanmıştır. Dönemin sosyal güvenlik anlayışı fitre, zekat, yoksullara yardım ve meslek birliklerinin kurduğu "teavün sandığı" gibi çeşitli yardımlardan oluşmuştur. İslam dininin ibadetleri ve yardımlaşma anlayışı yaşatılmıştır (Alper, 2013: 3-4). Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal güvenlik uygulamaları ve gelişimi, doğal ve geleneksel kurumlardan modern sosyal güvenlik uygulamalarına doğru bir değişim göstermiştir. Avrupa'da sosyal güvenlik sistemlerinin oluşumu, Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ve işçi sınıfının oluşmasıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı sanayileşme sürecini yaşayamamış dolayısıyla korunmayı talep edecek bir işçi sınıfı da oluşamamıştır (Güvercin, 2004: 91).

Tarıma dayalı geniş aile yapısında olan Osmanlı'da kuşaklar değişmiş, çalışma durumuna gelenler ve yaşlılar sürekli olarak birlikte yaşamıştır. Aile fertlerinden birinin karşılaştığı hastalık veya kaza sonucu iş göremez hale gelmesi durumunda üretim faaliyetleri ailenin diğer fertleri tarafından yapılmıştır. Aile her türlü risk kapsamında sığınılacak yer olarak görülmüştür (Güzel vd., 2009: 26-27; Güvercin, 2004: 91).

Osmanlı İmparatorluğu'nda aile içi yardımlaşma dışında diğer hayır kurumları da yoksul ve ihtiyaç sahibi kişiler için büyük çaba göstermiştir. Toplumda geliri yüksek kişiler yoksul ve muhtaçlara, zekat, fitre, sadaka, bağış adı altında yardımlar yapmıştır. Dini nitelikteki bu yardımlar, o zamanın sosyal yardımlarını meydana getirmiştir. İmparatorlukta hayır ve iyilik yapmak için birçok sosyal yardım kurumu kurulmuştur. Bu kurumlardan en önemlisi ve yaygın olanı vakıflar olmuştur (Koray, 2012: 354-355; Tokol, 2000: 155).

Vakıflar, Osmanlı İmparatorluğu'nda yüzyıllar boyunca büyük önem taşımış; sosyal ve ekonomik hayat üzerinde etkileri olan dini, hukuki ve sosyal bir kurum olmuştur. Osmanlı'da yardıma muhtaç herkes ve her şey için vakıf kurulmuştur. Vakıf, menfaati insanlara ait olmak üzere bir malı veya bir varlığı Allah'ın mülkü olarak saklamak, başkasına devrini yasaklamaktır. Ülkenin her bir yanında vakıf olarak kurulmuş hanlar, köprüler, çeşmeler, hastaneler, medreseler ve kervansaraylar yapılmıştır (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 74-75; Şenocak, 2009: 424).

Osmanlı döneminde meslek kuruluşları içerisinde yardımlaşmanın önemli bir yeri olmuştur. İmparatorlukta esnaf sınıfı 13. yüzyıldan itibaren zorunlu birlikler yani loncalar

şeklinde örgütlenmiştir. Din, ahlak, gelenek kuralları üzerine kurulu olan ve dışa kapalı bir örgütlenme yapısı izleyen loncalar ve orta sandıkları; Avrupa'daki meslek kuruluşları gibi meslek mensupları ve aile fertlerinin sakatlık, hastalık, yaşlılık, iş kurma, işsizlik ve ölüm gibi sosyal risklerine karşı ayni ve nakdi yardımlarda bulunmuştur (Koray, 2012: 354-355).

"Orta sandığı" ve "teavün sandığı" olarak bilinen bu sandıkların gelirleri, meslek mensuplarının ödeme güçlerine göre verdikleri, bir tür prim niteliğinde olan, haftalık veya aylık olarak ödenen aidatlar ile çıraklık, kalfalık ve ustalığa yükseltilmede alınan harçlardan oluşmuştur (Dilik, 1988: 58-63).

Orta sandıklarının temel özelliği olarak bütün faaliyetlerini önceden belirlenen kurallar çerçevesinde gerçekleştirmeleri gösterilmiştir. Esnaflar, kalfa ve çırakları aile üyelerinden biri gibi gördükleri için beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamış, hastalanmaları ve sakatlanmaları durumunda sandığın dışında ek yardımlar da sağlamıştır. İlk defa ustalık belgesi alan ya da iş yeri açanlara gerekli sermaye yardımı yapılmıştır (Alper, 2013: 3-5).

Din, ahlak ve gelenek kuralları üzerine kurulmuş olan loncalardan daha önce var olan örgütlenme şekli ise "ahilik" olmuştur. Ahilik, ahlak ve sosyal dayanışmaya dayalı İslami bir esnaf ve sanatkarlar teşkilatı olarak kurulmuştur. Ahiliğin temeli olan "fütüvvet" anlayışının tarihi 10. yüzyıla kadar dayanmıştır. Tüm iyi huyları bünyesinde toplayan "fütüvvet" ise ahlaki bir düşünce sistemini oluşturmuştur. Fütüvvet; eli açıklık, yiğitlik, yardımseverlik, olgun kişilik anlamına gelen Arapça kökenli bir kelimedir (Çağatay, 1997: 2-3). Ahiler; cömertlik, muhtaçlara yardım etme, zulüm görenleri koruma, din ve mezhep farkı gözetmeksizin tüm insanları sevme ve birbirlerine destek olma yönleriyle bilinmektedir. Ahilik 15. yüzyıldan itibaren zayıflamış ve yerini loncalara bırakmıştır (Dilik, 1988: 57-63).

Tanzimat Devri'ne (1839) gelinceye kadar modern anlamda sosyal güvenlik var olmamıştır. Bu dönemde işçi ve işveren hareketleri fazla yaygınlaşmadığından, sosyal güvenlik anlamında fazla önem taşımayan sınırlı ve geçici nitelikte bazı hukuki belgeler kabul edilmiştir. İlk olarak 1865 yılında Dilaver Paşa Nizamnamesi çıkarılmıştır. Düzenlemede işçileri korumaktan çok üretimin aksaması engellenmeye çalışılmıştır. 1869 tarihli Maadin Nizamnamesi ise iş güvenliği ile ilgili bazı hükümler içermiştir. Söz konusu nizamnamenin en önemli hükümlerinden biri, iş kazasına uğrayan işçilere işverenin tazminat ödemesi olmuştur (Alper, 2013: 7-9; Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 76). Tersanei

Amireye Mensup İşçi Vesairenin Teaüdiyeti Hakkında 1909 tarihli Nizamname ile 1910 tarihli Hicaz Demir Yolu Memur ve Müstahdemlerin Yardım Nizamnamesi işçilerin çalışma şartlarıyla ilgili kısmen de hastalık, kaza ve yaşlılık gibi sosyal risklere karşı bazı yardımları içermiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 76).

1.3. Sosyal Güvenliğin Türkiye'de Gelişimi

Sosyal güvenlik sistem ve politikaları ekonomik, sosyal ve siyasal oluşumların bir ürünü olarak görülmektedir. Türkiye, sanayileşme sürecine Cumhuriyet dönemi içerisinde 1930'lu yıllarda başlamıştır. Sosyal güvenlik sistemi çok yavaş bir seyir izlemiş, modern anlamda sosyal sigortaların ilk temeli 1936 tarihli "İş Kanunu" ile atılabilmiştir. Yasada yer alan ilkelerin hayata geçirilmesi İkinci Dünya Savaşından sonra olanaklı hale gelmiş fakat sistemde bütünlük unsuru bulunmamıştır. Sistemin bütünleşmesi ve düzenlenmesi ancak günümüz koşullarında mevcut olabilmiştir (Güzel vd., 2009: 26).

1.3.1. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Güvenlik

Cumhuriyet ilan edilmeden önce, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulduğu 23.4.1920 tarihinden sonra iki önemli kanun açıklanmıştır. 28.4.1921 tarihli 114 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi Umumiyesine Olarak Füruhtuna Dair Kanun, diğeri 10.9.1921 tarihli 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun'dur. Kurtuluş Savaşı zamanında çıkarılan bu iki yasanın ilki satılan kömür tozlarının işçilerin yararına kullanılmasını diğeri ise işçi ve işverenlerin zorunlu katılmasıyla oluşacak ihtiyat ve teavün sandıkları kurulmasını, işverenlerin belirli hallerde işçilere zorunlu sağlık yardımı yapmasını öngörmüştür. İşçi ve işverenlerden kesilecek aidatlarla finanse edilecek ve zorunlu üyelik esasının olduğu bu sandıklar daha sonra "Amele Birliği" adı altında birleştirilmiştir. Dar kapsamlı ve ilkel olsa da 151 sayılı Yasa ile getirilen sistemin, ülkemizde Cumhuriyet öncesi kurulan ilk sosyal güvenlik sistemi olduğu söylenmektedir (Alper, 2013: 10-11; Korkusuz ve Uğur, 2013: 42-43; Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 76-77; Güzel vd., 2009: 29-31).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, Cumhuriyet'in ilan tarihi olan 29.10.1923 tarihinden 3008 sayılı İş Kanunu'nun çıkarıldığı 1936 tarihine kadar olan süreçte sosyal güvenlikle ilgili kapsamlı bir düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından 1945 yılına gelinceye kadar geçen zaman zarfında gerçek anlamda bir sosyal güvenlik oluşturulamamış ama modern sosyal güvenlik müesseselerinden olan sosyal

sigortaların oluşturulması ile ilgili ilk hükümlerin 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu'nda yer aldığı görülmüştür (Alper, 2013: 13; Tokol, 2000: 155-156).

Sosyal sigorta kolları ile ilgili ilk kanun, 1949 yılında 4772 sayılı Yasa ile kurulan "İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu" olmuştur. 1949 yılında yürürlüğe girmesiyle, iş kazası, meslek hastalıkları ve analık sigortası uygulanmaya başlanmıştır (Koray, 2012: 356). 9.7.1945 tarih ve 4792 sayılı Kanun ile 1.1.1946'da yürürlüğe girmek üzere, İş Kanunu kapsamında çalışan kişilerin sosyal güvenliğini sağlamak için "İşçi Sigortaları Kurumu" oluşturulmuştur. İşçi Sigortaları Kurumu bugünkü anlamda ilk sosyal sigorta kuruluşu olmuştur. 1950 tarihinde 5417 sayılı Kanun ile "İhtiyarlık Sigortası", 1951'de 5502 sayılı Kanun ile "Hastalık ve Analık Sigortası", 1957 yılında 6900 sayılı Kanun ile "Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları" oluşturulmuştur (Alper, 2013: 16; Güzel vd., 2009: 32-33).

1961 Anayasası ile sosyal güvenliğin bir insan hakkı ve devlet görevi olduğu hukuken tescillenmiştir. Anayasanın 48. maddesine göre, "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" şeklinde açıklanmıştır. 1.3.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı "Sosyal Sigortalar Kanunu" ile bütün sosyal sigorta kanunları birleştirilmiş ve yine bu Kanun ile kurumun ismi Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) olarak değiştirilmiştir (Alper, 2013: 16; Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 79; Güzel vd., 2009: 34). 1982 Anayasasının 43. maddesine göre, 16.5.2006 tarihli 5502 sayılı "Sosyal Güvenlik Kanunu" ile SSK, Bağ-Kur (Esnaf, Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu) ve Emekli Sandığı olarak üç ayrı çatı altında yer alan sosyal güvenlik sistemini tek çatı altında toplayarak bu kurumların tüzel kişiliklerine son vermiştir. Yerine tüm sigortalıların tabi olacağı "Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)" getirilmiştir (Korkusuz ve Uğur, 2013: 45; Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 81; Güzel vd., 2009: 36-37).

1982 Anayasası, diğer alanlarda olduğu gibi sosyal güvenlik konusunda da ayrıntılı hükümlere yer vermiş, 60. maddede, sosyal güvenliğin herkes için bir hak olduğunu ve devletin bu hakkın gereklerini yerine getirmek için gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Madde 61 ise sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gereken malul ve gaziler, sakatlar, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocukların sosyal güvenliklerini sağlamak için devlete ödevler yüklemiştir (Güzel vd., 2009: 36; Tokol, 2000: 157).

1999 yılına kadar, ILO'nun 102 sayılı sözleşmesindeki risklerden, işsizlik ve aile yardımları dışındaki sigorta kollarının uygulamaya girdiği, 25.8.1999 tarihinde de 4447 sayılı Yasa ile İşsizlik Sigortası'nın kurulmasının sağlandığı görülmüştür (Korkusuz ve Uğur, 2013: 45).

Ülkedeki herkesi genel sağlık sigortası içine almayı hedefleyen kanun olan 5510 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu" 31.5.2006 tarihinde kabul edilmiş, ertelemeler sonrasında 1.10.2008 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 81-82; Güzel vd., 2009: 37).

Sosyal Güvenlik Sistemi'nin üç temel ayağı bulunmaktadır. Sistemi oluşturan 1. ayak, 5502 sayılı Yasa ile sosyal güvenlik kurumların tek çatı altında toplanmasıdır. Sistemin 2. ayağını, 5510 sayılı Yasa'ya eklenen, sağlık yardımlarını kısa ve uzun sigorta dallarından çıkaran "Genel Sağlık Sigortası" oluşturmaktadır. Sistemin 3. ayağını oluşturan "Sosyal Yardım ve Hizmetler" ise tek yasada toplanmayıp, dağınık halde bulunan eski mevzuat hükümleri çerçevesinde varlığını sürdürmektedir (Güzel vd., 2009: 784).

1.3.2. Ev Hizmetlerinde Sosyal Güvenlik

Zorunlu sigortalılığın kapsamı dışında bırakılan bir diğer alan da ev hizmetleri olmaktadır (Güzel vd., 2009: 121). 506 sayılı Kanun'da olduğu gibi 5510 sayılı Kanun'da da ücretle ve sürekli olarak çalışanlar hariç olmak üzere ev hizmetlerinde çalışanlar sigorta kapsamı dışında tutulmuştur. Ev hizmetleri; çamaşırcılık, temizlikçilik, dadılık, aşçılık, şoförlük, bahçıvanlık gibi işler olarak açıklanmıştır. Ev hizmetlerinde çalışanlar, evin günlük ihtiyaçlarını karşılamak üzere evde çalışan üçüncü kişiler olarak açıklanmıştır. Kapıcılar, ev hizmeti gören kimseler olmadıklarından madde kapsamı dışında kalmakta ve sigortalı sayılmaktadır. Ev hizmetlerinde süreksiz olarak, örneğin haftanın ya da ayın belirli günlerinde eve gelerek çalışanlar yine kanun kapsamı dışında kalmaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 269; Güzel vd., 2009: 121-122).

10.9.2014 tarih ve 6552 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanun'a Ek Madde 9 eklenmiştir. Buna göre, ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olan sigortalılar hakkında 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılara ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bunların bildirimi işverenler tarafından örneği Kurumca hazırlanan belgeyle en geç çalışmanın

geçtiği ayın sonuna kadar yapılması gerekmektedir (Korkusuz ve Uğur, 2015: 274; Alper, 2014: 107-109).

Sosyal güvenlik şemsiyesi dışında bırakılan ev hizmetleri çalışanlarının, 6552 sayılı Kanun ile belirli şartları sağlaması durumunda sigortalı sayılmasına olanak verilmiştir. Ancak, bu düzenleme ev hizmetleri alanında çalışan kişilerin sigortalı olma durumlarını tam olarak sağlamamıştır. Yasa bu haliyle çalışanlar arasında 10 günden az, 10 günden fazla diyerek ayrım yapmıştır. Uygulama suistimal ve sömürülere açık bırakılmıştır.

Türkiye'de kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu alanlardan birini oluşturan ev hizmetlerinde çalışanlar, 10.9.2014 tarih ve 6552 sayılı Kanun'un 58. maddesi ile 5510 sayılı Kanun'una ilave edilen "Ek Madde 9" ile 5510 sayılı Kanun kapsamına alınmışlardır. Ancak, bu maddenin yürürlük tarihi 1 Nisan 2015 olarak belirlenmiştir. Çalışma gün sayısının hesabında İş Kanunu'na göre günlük çalışma süresi olan 7.5 saat dikkate alınacak, 7.5 saatin altındaki çalışmaları 1 gün sayılacaktır (Alper, 2014: 107).

Ev hizmetlerinde 10 günden fazla çalışmalarda tam sigortalılık hükmü bulunurken, 10 günden az çalışmalarda ise kısmi sigortalılık söz konusu olmaktadır (Korkusuz ve Uğur, 2015: 274). Getirilen düzenleme ile sürekli olarak çalışma ifadesi çıkarıldığından mevcut durumda sigortalı olanların dahi bu kapsamdan çıkmasına sebep olmaktadır. Düzenleme ile getirilenler sonucunda bir hak kaybı oluşmaktadır. Sürekli olarak çalışma ibaresi her türlü kısmi çalışmayı da kapsamı dahiline alırken, aylık 10 günlük sınır ile bu sürenin altında kalan kısmi süreli çalışanların sigortalılığı ortadan kalkmaktadır. Yasada, "ev hizmetlerinde bir kişiyi on günden az çalıştıranlar işveren sayılmayacaktır" ibaresinin olması ev işçilerinin büyük çoğunluğunun on günden az çalıştığı gerçeğini görmezden gelmektedir.

Gündelikçi olarak nitelendirilen bu gruplar, aile fertleri dışında bir evin günlük işlerini yürütmek amacıyla haftanın veya ayın belirli günlerinde süreksiz olarak çalışan kişilerden oluşmaktadır. 6552 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle bu grupta bulunanlarla ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır. Tamamen kapsam dışında bırakmak yerine çalışma saati dikkate alınarak yapılacak hesaplama ile 10 günden fazla çalışanlar zorunlu sigortalı, 10 günden az çalışanlar ise yalnızca iş kazaları ve meslek hastalıkları bakımından kısmen sigortalı sayılmışlardır (Alper, 2014: 111).

Ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı

10 günden az olanlar için, çalıştırıldıkları süreyle orantılı olarak çalıştırılanlarca prime esas günlük kazanç alt sınırının %2'si oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ödenmektedir. Çalışanların sigortalılık tescili, çalışan ve çalıştıran imzalarını da ihtiva eden ve en geç çalışmanın geçtiği ayın sonuna kadar SGK'ya verilerek yapılmaktadır (Korkusuz ve Uğur, 2015: 274). Ayrıca, 10 günden az çalışacaklar için uygulanacak kupon sistemi çalışanın ücretinden %2'lik kısmının iş kazası ve meslek hastalığı primi olarak bankaya yatırılması durumunda çalışanın ücretinden yapılan bu kesinti işçiyi maddi olarak zor duruma düşürmektedir. Üstelik yaşlılık ve hastalık primleri de ödenmemektedir. Bunların sonucunda ev hizmetleri çalışanlarının emeklilik hakkından yararlanamayacağı ortaya çıkmaktadır. İş kazaları ve meslek hastalığı ile ilgili düzenleme yapılmadığı gibi 10 günden az işçi çalıştıranların işveren sayılmaması, bu alanda yaşanabilecek iş kazası ve meslek hastalıkları sayısının artarak devam edeceğini göstermektedir. Bu çalışan grubunun sigortalılıkları ile ilgili genel esasları şunlar (Alper, 2014: 107-109);

- Ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içindeki çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olan kişiler 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında zorunlu sigortalı sayılacaklar,
- Bu kapsamdaki sigortalıların SGK'ya bildirimi işverenler tarafından en geç çalışmanın geçtiği ayın sonuna kadar yapılacak, süresinde yapılmayan bildirim için 1 aylık asgari ücret tutarında idari para cezası uygulanacak,
- Çalışmaları 10 günden fazla olanlar, bir tür kısmi süreli çalışan sigortalı grubu olarak değerlendirilecek ve ay içindeki eksik günler için %32.5 oranında prim ödeyerek kalan süreler sigortalılık süresinden saydırabilecekler,
- Çalışmaları 10 günden az olanlar, yalnızca iş kazaları ve meslek hastalıkları bakımından sigortalı sayılacaklar ve işverenleri çalıştırdıkları süreyle orantılı olarak prime esas kazancın günlük alt sınırı üzerinden %2 iş kazası ve meslek hastalığı primi ödeyeceklerdir. Bu durumda olanların bildirimi çalışan ve çalıştıranın imzalarını ihtiva eden belge ile çalışmanın geçtiği ay sonuna kadar Kuruma yapılacaktır. Bu grupta bulunanlar için hastalık sigortası hükümleri uygulanmamakta,
- 10 günden az çalışanlar, isterlerse %32.5 oranında prim ödeyerek uzun vadeli sigorta kolları ile (malullük, yaşlılık ve ölüm) genel sağlık sigortasına tabi

olabilirler. Bu primlerin %20'sı malullük, yaşlılık ve ölüm; %12.5'i ise genel sağlık sigortası primidir. Ödenen primler 4. maddenin birinci fıkrasının (a) kapsamında sigortalılık süresinden sayılacak,

- Bu sigortalılar primleri ilgili ay sonuna kadar ödemezler ise prim ödeme hakkı düşecektir. Eğer prim ödeyerek sigortalı sayılmazlar ise genel sağlık sigortası kapsamında zorunlu sigortalı sayılacaklarından ve gelir testine tabi olacaklar,
- Ev hizmetlerinde 10 günden az çalışması olan kişileri çalıştıranlar 5510 sayılı Kanun'da işverenlerle ilgili diğer yükümlülüklere tabi olmamakta,
- 10 günden az çalışanların iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolundan sağlanan yardımlardan faydalanabilmesi için iş kazasının olduğu tarihten en az 10 gün önce tescil edilmiş olmaları ve sigortalılıklarının sona ermemiş olması gerekir. Öte yandan, 10 günden az çalışanların iş kazası ve meslek hastalığından geçici iş göremezlik ödeneği veya sürekli iş göremezlik geliri alabilmeleri, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından aylık bağlanabilmesi için prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmesi gerekmekte,
- 10 günden az çalışanların iş kazası ve meslek hastalığına maruz kalmaları halinde işverenlerin ve 3. kişilerin sorumluluğu ile ilgili 21. madde hükümleri uygulanmamakta,
- 10 günden az çalışanların genel sağlık sigortası kapsamındaki hizmetlerden faydalanabilmeleri için son 1 yıl içinde 30 gün genel sağlık sigortası primi ödemiş olmaları ve 60 günden fazla prim ve prime ilişkin borçlarının olmaması şartları aranmakta,
- Ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılıkları ile ilgili olarak, prim oranları ve uygulanacak sigorta kolları hariç olmak üzere, işveren yükümlülükleri bakımından Kuruma verilmesi gereken bildirge ve belgelerin verilmesi ve birleştirilmesi ile ilgili usul ve esaslar Kurum tarafından belirlenebilmekte,
- Ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı ile ilgili olarak Ek Madde 9 ile getirilen hükümler dışında, aksine hüküm olmaması şartıyla 5510 sayılı Kanun'un genel hükümleri uygulanmaktadır.

2. EV HİZMETLERİNİN GELİŞİMİ

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de ev hizmetleri çalışanları sayıca önemli bir boyuta ulaşmasına rağmen resmi istatistiklerde yer almamakta ve çalışan kesim olarak algılanmamaktadır. Bu durum ev hizmetlerinde çalışanları yasal korumadan yoksun bırakmaktadır. Gökçek-Karaca ve Kocabaş, bazı ülkelerde yasal koruma kapsamına alınsa bile kötü çalışma koşulları ile karşılaştıklarını, hem iş yaşamında hem de toplumsal yaşamda dışlandıklarını, düşük statüde görüldüklerini belirtmektedir. Dışlanmalarının yanında örgütlenemedikleri ve ciddi anlamda sömürüldükleri ifade edilmektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 175).

Ev hizmetleri meslek grubu taşıdığı özelliklerden dolayı dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de daha çok kadınlar tarafından yapılmaktadır. Çünkü yapılan görevler içerisinde yemek, bulaşık, temizlik, çamaşır, ütü, çocuk, yaşlı ve evcil hayvan bakımı gibi evin işleri ve hane halkının isteklerine göre çok çeşitli işler bulunabilmektedir. Erkeklerin tercih etmeme ve edilmemeleri işin yapısından kaynaklanmaktadır (Erdem ve Şahin, 2009: 322).

2.1. Ev Hizmetlerinin Dünyada Gelişimi

Ev hizmetleri özellikle 20. yüzyıldan itibaren teknik, ekonomik ve siyasal gelişmeler sonucu başta batı ülkeleri olmak üzere dünyanın her yerinde yaygın olarak görülmektedir (Akbıyık, 2013: 234). Ev hizmetleri temel olarak evin işlerini içermektedir. Ev işi toplumların yerleşik düzene geçmesiyle başlamış ve bireyler için her zaman önemli bir alan olmuştur. Sanayileşme öncesi ailenin ekonomik uğraşları olarak düşünülse de günümüzde daha fazla anlam ve değer kazanmıştır. Teknolojik olarak gelişmeler gerçekleşmiş olsa bile hala ev içinde ve hane bireylerinin ihtiyaçlarına göre şekillenen el emeği önemini korumaktadır. Ayrıca, en ileri sanayileşmiş ülkelerde kadının ev dışında bir işte çalışması ev hizmetleri alanı için ücretli çalışan ihtiyacını doğurmuştur. Ancak, kadının ev dışında bir işte çalışması konumu ve sorumluluklarını pek değiştirmemiştir (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 70).

A. Ev Hizmetlerinin İlk Çağdaki Gelişimi

Çalışma kavramı ile ilgili tartışma ve değerlendirmelerin başlangıcı antik çağa kadar uzanabilmektedir. Eski çağlarda bile beden işçiliği ile yapılan çalışmalar aşağılanmıştır. Eski Yunan'da ve Roma'da beden gücüyle çalışanların toplumsal saygınlığı ve çalışma

şartlarının olumsuzluğu bilinmektedir. Hindistan'da milattan önce 2500'lü yıllara kadar uzanan kast sisteminde zanaatkar ve beden işçisi olarak çalışan kişiler toplumsal tabakanın en alt kısmını oluşturmuş ve toplumsal piramidin en altında yer almıştır (Akbıyık, 2013: 210).

B. Ev Hizmetlerinin Sanayi Devrimi Dönemindeki Gelişimi

Sanayi döneminde ise önceki dönemlerde zanaatkar ve beden işçisi olarak çalışanlar, bu dönemde işçi sınıfı olarak karşımıza çıkmıştır. Liberal politikaların etkisiyle önceki dönemlerden farklı olarak bir gelişme sağlanamamıştır. Sosyal devletin zaman içinde oluşmasıyla işçi sınıfında sosyal ve ekonomik anlamda iyileşmeler gerçekleşmiştir. Gelişmelere rağmen daha çok kadınların istihdam edildiği ev hizmetleri alanında, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı sosyal devletin korumacı özelliğinden yararlanılamamıştır (Akbıyık, 2013: 210).

Sanayi Devrimi ile iş gücü piyasalarının asli emek unsuru erkekler olmuştur. 19. yüzyıla gelinceye kadar Avrupa'da çalışan kadınların büyük bir çoğunluğu ev hizmetlerinde çalışmıştır (Çakır, 2005: 13).

C. Ev Hizmetlerinin Sanayi Devrimi Sonrasındaki Gelişimi

Dengelerin değişmesi 1960'lardan itibaren başlamış ve kadınların artan oranlarda çalışma yaşamına katılmasıyla hız kazanmıştır. Erkek bireyin çalışmasıyla ayakta duran hanelerde kadınlar ev işleri ile uğraşmıştır. Emeğin geleneksel dağılımı ile ilgili pek çok tartışma gündeme gelmiş ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde kadının çalışma yaşamına artan oranlarda katıldığı gözlenmiştir. Yaşanılan durum AB ve üye ülkeler açısından siyasi gündem oluşturmuş ve insan hakları açısından ele alındığında önemli bir yere sahip olmuştur. Diğer sebeplerin yanında, kadınların çalışma hayatına katılmasının önemli görülmesinin asıl sebebi ise iş gücünde yaşanacak olan olası bir düşüşe karşı engel olabilme çabası olmuştur (Galotti, 2009: 11).

Değişimin getirdikleriyle ev işlerinde eşler arasında eşit iş yerine diğer bir seçenek olarak dışarıdan ücret karşılığında ev işini yapacak birini alma fikri ortaya çıkmıştır. Kadınların çalışma yaşamına girmesiyle ev ve hanelerde eşler arasındaki beklenen iş bölümü gerçekleşmemiş ve ücretsiz ev işi için erkeklerin katılımında bir artış yaşanmamıştır. Eşler arasında eşit iş bölümü sağlanamayınca ev işleri ücret karşılığında dışardan kadın ev işçisi alınarak giderilmeye çalışılmıştır. Ev ve bakım işleri

sorumluluğunu ücret karşılığında çalışan başka bir kadına devretmek yaygın olarak kabul edilmiş ve geleneksel cinsiyet rolü açısından da uygun görülmüştür (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 279-281).

20. yüzyılda yapılmış olan düzenlemelere rağmen hala birçok ülkede ev hizmetlilerinin aile hukuku içerisinde değerlendirildiği iş hukuku kapsamına dahil edilmediği görülmektedir. Diğer işçi kategorilerinin yararlandığı birçok haktan ev hizmetleri çalışanları yararlanamamaktadır (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 162-167). Ayrıca, ev hizmetleri kavramı bölgelere göre farklılık gösterebilmekte, işin tanımı ve uygulaması ülkelere göre de değişebilmektedir (Ramirez-Machado, 2003: 9-15).

Ev hizmetlisi sayesinde kadınlar çalışma hayatlarındaki yerini alıp evdeki sorumluluklarından kurtulmakta, yaşlılar ise evlerinde bakım alarak yaşamlarını sürdürmektedir. Buna rağmen ev hizmetlileri için sosyal farkındalık oluşmamakta ve gelir eşitsizlikleri yaşanmaktadır (Simonovsky ve Luebker, 2011: 1-2).

Ülke içinde ve ülkeler arasındaki gelir eşitsizlikleri göçe sebep olmaktadır. Artan gelir adaletsizliği, ücretli ev emeğinin artışına önemli ölçüde etki etmektedir. 1980'lerden itibaren Amerika'da ileri teknoloji işlerde çalışan yüksek vasıflı elemanların yüksek ücretler alması, ücretli ev emeğine olan talebi arttırmıştır. 1980-90 yılları arasında oluşan gelir kutuplaşması ile bu sayı daha da yüksek seviyelere ulaşmıştır. Günümüzde ise ev hizmetlerinin iş dünyası standartları ve kavramlarına uzak olması, gerçek bir iş olarak görülmesine engel olmaktadır (Ünlütürk-Ulutaş, 2009: 501).

Küreselleşme ile hızla büyüyen enformel hizmet sektörü içerisinde ev hizmetleri de yerini almaktadır. Yoksulluk nedeniyle kadınların bu alanda çalışmaya başladıkları ortaya çıkmakta ve daha iyi yaşam şartları oluşturmak için ev hizmetleri alanında çalıştıkları bilinmektedir. Kırdan kente göç eden, eğitim düzeyi düşük, vasıfsız, yoksul kadınların ev hizmetleri alanında çalıştıkları gözlemlenmektedir (IOM, 2008: 1-4).

Kadınların ev hizmetlerinde önem kazanmasının ve bu sebeple göç akımlarının artış göstermesinin nedeni olarak Avrupa'da sosyal hizmetlerin geri çekilmesi ve piyasaya devredilmesi gösterilmektedir. Bu durum çalışan kadınların ev hizmeti satın almasını gerektirmiştir. Ev hizmeti satın alınmasındaki temel etken olarak çalışan çocuklu kadınların evine olan sorumluluklarını yerine getirmesi gerekliliği gösterilmektedir. Belli bir ücret karşılığında ev hizmetlisi temin edebilmeleri bu durumu daha kolay ve güncel hale getirmektedir (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 279-281; Erdem ve Şahin, 2009: 288-289).

Tablo 2.1 Ev işçilerinin bölgesel ve global tahminleri, 2011

Bölgeler	Ev İşçileri	Toplam İstihdamdaki Oranı (%)
Gelişmiş Ülkeler	3 555 000	0.8
Doğu Avrupa	595 000	0.3
Asya	21 467 000	1.2
Latin Amerika	19 593 000	7.6
Afrika	5 236 000	1.4
Orta Doğu	2 107 000	5.6
Toplam	52 553 000	1.7

Kaynak: Simonovsky ve Luebker, 2011: 5-7.

Tablo 2.2 Ev işçilerinin bölgesel ve global tahminleri, cinsiyete göre, 2011

Bölgeler	Kadın Ev İşçileri	Erkek Ev İşçileri	Kadın İstihdamında Oranı (%)	Erkek İstihdamında Oranı (%)
Gelişmiş Ülkeler	2 597 000	958 000	1.3	0.4
Doğu Avrupa	396 000	199 000	0.4	0.2
Asya	17 464 000	4 003 000	2.5	0.4
Latin Amerika	18 005 000	1 588 000	17.4	1.0
Afrika	3 835 000	1 400 000	2.5	0.6
Orta Doğu	1 329 000	778 000	20.5	2.5
Toplam	43 628 000	8 925 000	3.5	0.5

Kaynak: Simonovsky ve Luebker, 2011: 5-7.

Tablo 2.3 Ev işçilerinin bölgesel ve global tahminleri, cinsiyete göre, 2011

Bölgeler	Oranları (%)
Gelişmiş Ülkeler	7
Doğu Avrupa	1
Asya	41
Latin Amerika	37
Afrika	10
Orta Doğu	4

Kaynak: Simonovsky ve Luebker, 2011: 8.

Göçmen kadınların Avrupa'ya yoğun bir şekilde göç etmesinin sebebi ev hizmetlerinde çalışmak üzere ortaya çıkan istihdam alanı olmuştur. Avrupa'da sosyal ve ekonomik anlamda gelişmenin yaşanması bu ülkelerde yaşayan kadınlar için çalışma alanları doğurmuştur. Çalışan kadınların artmasıyla ev işlerini yapabilecek kişilere ihtiyaç duyulmuştur. Ev hizmetlerine duyulan ihtiyaç gündeme gelmiş ve bunun sonucunda göçmen kadın iş gücü açığa çıkmıştır (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 279-281; Erdem ve Şahin, 2009: 288-289).

Göç eden kadınların, ev hizmetleri gibi vasıfsız işler dışında başka çalışma alanı bulamamış olması; düşük ücretle emeklerinin sömürülmesine, kötü çalışma koşullarıyla da maddi ve manevi olarak yıpratılmasına neden olmaktadır. Değersiz görülen emek göçü, göçmen kadınlar tarafından yapılmak istendiğinde daha da değersiz görülmekte ve sömürüye daha açık hale gelmektedir (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 288).

Dünya çapında ve bölgelere göre ev işçilerinin minimum sayısını, güvenilir ve doğruluğu kanıtlanabilir şekilde bulabilmek için üç önemli etken bulunmaktadır. İlk olarak "ev işçisi" teriminin net bir tanımının yapılması ve istatistiksel terimlere dönüştürülmesi gerekmektedir. İkinci olarak birçok ülkeden gerekli istatistiklerin toplanması ve ulusal veri kaynaklarının belirlenmesi gerekmektedir. Üçüncüsü ise eksik verileri de hesaba katan katı bir metodoloji ile ulusal rakamlar birleştirilerek bölgesel ve küresel tahminlerin elde edilmesi gerekmektedir. Bu özellikler dikkate alınarak hazırlanan 2011 tarihli ILO raporuna göre, dünya genelinde en az 52.6 milyon ev işçisi bulunmaktadır. Tahminlere göre de gerçek sayının 100 milyon civarında olduğu varsayılmaktadır (Simonovsky ve Luebker, 2011: 8-10; Erdem ve Şahin, 2009: 288-289).

2.1.1. Ev Hizmetlerinde Çalışanların Cinsiyete Göre Ele Alınması

Ev hizmetleri çoğunlukla kadınların çalıştığı bir alan olmasına rağmen erkek, genç ve çocuklar da bu alanda hizmet vermektedir. Erkek, genç ve çocukların ev hizmetlerindeki çalışma oranları kadınlara göre daha düşük olmaktadır. Özellikle enformel bir alan olmasından dolayı genç ve çocuk işçilerin emeklerinin sömürülmesine daha uygun bir alan olduğu görülmektedir. Erkeklerin ise ücretsiz olarak hane içinde bile en az katkıyı sağladıkları bu alanda, ücretli ev hizmetlerinde de yine en az çalışma ve katkıyı sağladıkları bilinmektedir.

2.1.1.1. Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınlar

18. yüzyılın ikinci yarısından sonra meydana gelen Endüstri Devrimi toplumsal sistemin tüm katmanlarını derinden etkilemiştir. Endüstri Devriminden kaynaklanan bu etkiler çalışma hayatında da kendisini göstermiştir. Kapitalist üretim tarzına geçilmiş ve köyden kente çok yüksek oranda göçler başlamıştır. Kentleşme ve çalışma hayatının getirmiş olduğu ekonomik güç ile kadının toplumsal statüsü ve rollerinde değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kadına atfedilen toplumsal rol devam etmekte olsa da kadınların her geçen gün iş gücüne daha fazla katıldıkları görülmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 72).

Çalışan kadından beklenen rol hem kendisine verilmiş olan ev hizmetleri görevini (çamaşır, bulaşık, ütü, yemek, çocuk bakımı) hem de yapmış olduğu işi yerine getirmesi olmuştur. Kadına atfedilen bu ağır yük bir süre sonra taşınmaz hale geldiğinde ev hizmetlerinde yardımcı birine ihtiyaç duymuştur. Özellikle ebeveynlerin her ikisinin birden çalıştığı durumlarda ev hizmetleri çalışanı istihdam edilmesi sık rastlanan bir durum olmuştur (Erdem ve Şahin, 2008: 72). Dünya genelinde milyonlarca kadın ev hizmetlerinde çalışmaktadır. Kadınların iş piyasasına girmesi, nüfusun yaşlanması, çalışma hayatının giderek yoğunlaşması, ev ve iş arasındaki düzenin dengede tutulması gereği ev hizmetlerine olan talebi giderek arttırmaktadır (Sükun, 2010: 90).

Uzun süredir ev işleri artan biçimde, belirli statüye sahip insanlar için, piyasada üretilen mal ve hizmetlerin tüketimi ile ikame edilmektedir. Yalnızca yiyecek, giyecek değil çocuk bakımı, temizlik ve diğer hane işleri de piyasadan temin edilmekte ya da bakım emeğini üstlenecek yoksul kadınlar düşük ücret karşılığında çalıştırılmaktadır (Özkaplan, 2009: 18). Milyonlarca kadının ev hizmeti alanında emeklerini sundukları bilinmektedir. Ancak, ev hizmetinin çalışma koşulları birçok olumsuzluğu da içinde barındırmaktadır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 154). Ev hizmetlerinde çalışan kadınların çoğunluğu, gelir getirici bir iş olduğundan, ev hizmetleri için vasıf aranmadığından, eğitim düzeyi düşüklüğünden ve başka bir iş imkanının olmamasından dolayı bu alanda yaygın olarak çalışmaktadır. Ev işçileri tanımadıkları kişilerin işini yapmakta ve niteliklerinin olmamasından dolayı bu alanda çalışmaktadır. Ev hizmetinde çalışan kişiler fabrikada çalışmanın, ev hizmetlerinde çalışmaktan çok daha zor olduğunu düşünmektedir (Fidan ve Özdemir, 2011: 83).

Çalışma koşullarını düzenleyen yönetmelik ve yasalar yetersiz veya eksik olmaktadır. Ücretsiz mesai, fazla mesai ve güvencesiz çalışmanın yanı sıra, kötü muamele, aşağılanma, dışlanma hatta daha ileri gidilerek şiddet bile gösterilmektedir. Bazı durumlarda şiddet ölümle bile sonuçlanabilmektedir. Birçok ülkede çocuklar da bu alanda istihdam edilmektedir. Ancak, çalışanların büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Çalışma ilişkileri mevcut iş kapsamı dışında ve iş ilişkileri "sahip-hizmetkar" biçiminde gerçekleşmektedir. Ayrıca, kayıt dışı istihdam oranı çok yüksek olan bir çalışma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Sükun, 2010: 90). Ev hizmetlerinde çalışan kadınların işverenleri çoğunlukla kadın olmakta ve aralarındaki ilişki farklılık gösterebilmektedir. Kadının hem işçi hem de işveren olduğu alanda aralarındaki statü, eğitim, yaşam koşulları ve kültürleri kimi zaman çatışmakta, kimi zaman yol gösterici olmaktadır (Fidan ve Özdemir, 2011: 85-86).

Kadının ev dışına çıkarak çalışmaya başlaması ile aile içindeki görevi değişim göstermektedir. Para kazanma sosyal bir güç haline geldiğinde daha çok bağımsızlık kazanılmaktadır. Kadın, evdeki işleri ile sınırlı kalmayıp daha çok hak talep etmeye başlamaktadır. Ev hizmetleri, kadın emek gücünün en yaygın istihdam edildiği alanlardan biri olmaktadır. Ucuz iş gücü, vasıfsız, eğitimsiz, ev ve ev işi ile özdeşleştirilen kadınlar bu alanda hızla artmaktadır. Kentli kadının çalışma zamanının oluşturduğu vakitsizlik, ev hizmetinde çalışan kadınlara olan ihtiyacı arttırmaktadır (Akçay-Odabaşı, 2009: 19-20). Ev hizmetleri kısmen veya tamamen aile üyeleri dışından yerli ve yabancı iş gücü istihdam edilerek sağlanmaktadır. Ayrıca, aile üyeleri dışında istihdam edilen kişiler, çalışma çağına giren yetişkinler olabileceği gibi genç, çocuk ve göçmen iş gücü de olabilmektedir. Bu kişilerin ev hizmetlerinde yaygın şekilde çalıştırıldıkları bilinmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 57).

Tablo 2.4 Ev işçilerinin cinsiyete göre dağılım tahminleri, 2010

Cinsiyet	**Oranları (%)**
Kadın	83
Erkek	17

Kaynak: ILO, Domestic Workers Across the World, 2013a: 21.

Ev işçilerin cinsiyete göre dağılımında %83 gibi yüksek bir oranda kadınların olduğu ve %17'lik gibi düşük bir oranda da erkeklerin olduğu tahmin edilmektedir. Kadınların erkeklere göre ev hizmetleri alanında daha fazla hizmet verdikleri bilinmektedir. Kayıt dışı çalışma alanı olması nedeni ile kadınlar birçok sorun ve kötü çalışma koşulları ile karşılaşabilmektedir.

2.1.1.2. Ev Hizmetlerinde Çalışan Erkekler

Ev hizmetleri, kadın işi olarak algılanmakta ve ücretsiz ev işi çoğunlukla yine kadınlar tarafından yapılmaktadır. Ücretsiz ev işinin erkekler tarafından pek yapılmıyor olması, ücretli ev işlerinin de erkekler tarafından pek yapılmıyor olduğunu gösterebilmektedir. Kadın işi olarak görülmesi, erkekler tarafından yapılmamasına neden olmaktadır. Günlük hayatta ev işlerine pek dahil olmayan erkekler, ücret karşılığında da ev işlerinde çok az hizmet vermektedir. Genellikle kadınlara yönelik çalışmalar yapılmakta, kadınların ev hizmetlerindeki sorunları üzerinde durulmaktadır. Erkek ev işçilerine yönelik az sayıda çalışma mevcut bulunmaktadır.

ILO'nun yapmış olduğu araştırmaya göre dünya çapında 8.9 milyon erkek ev işçisi bulunmaktadır. Erkek ev işçileri genellikle bahçıvan, şoför, güvenlik görevlisi olarak hizmet vermekte, birey ve hanedeki kişiler tarafından istihdam edilmektedir (ILO, 2013a: 19). Ev hizmetleri alanı sadece kadınlar tarafından yapılmamakta, kadınlara oranla çok daha az olsa da erkekler tarafından da yapılmaktadır (Kilkey, 2010: 131). Toplam ev işçileri içerisinde erkek işçilerin oranı %17 düzeyinde olmaktadır (ILO, 2013a: 19). Dünyada ev hizmetleri alanında çalışan erkeklerin sayısı, kadınlara oranla çok daha az olsa da yine de bu oran azımsanacak kadar düşük olmamaktadır (Kilkey, 2010: 131). Tipik bir örneği olarak Avrupa toplumları da ev hizmetlerini "kadın işi" olarak görmektedir (Sarti ve Scrinzi, 2010: 7).

Ev hizmetleri alanı kadınların egemen olduğu, erkeklere nazaran yoğun olarak çalıştıkları bir sektör olmaktadır. Erkeklerin yaptıkları işler kadınlara göre farklı olsa da benzer görevleri içermektedir (ILO, 2013a: 19). Erkekler, kadınların yapmadığı veya yapamadığı işleri yapmakta, tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde de kadınların yaptığı temizlik, bakım gibi işlerin yanı sıra farklı işler yaptıkları, farklı sorumluluklar üstlendikleri görülmektedir. Kadınlardan farklı olarak yaptıkları işler arasında bazı meslekler bulunmaktadır. Bunlar; uşak, kahya, seyis, aşçı, bahçıvan, kapıcıdır (Kilkey, 2010: 135). Çoğunlukla kadınlar tarafından yapılan ücretli ev işleri, 1990'lı yıllara

gelindiğinde artan oranlarla erkekler tarafından da yapılmaya başlanmıştır (Sarti, 2006: 234). Kilkey, 1990'lı yıllardan itibaren erkek ev işçilerinin artmasını, ücretli ev işlerinde daha yüksek oranlarda çalışmalarını, bu dönemde yaşanan göç hareketlerinin artışı ile ilişkilendirmiştir (Kilkey, 2010: 133). Örneğin, İtalya'da istihdam edilen göçmen erkek ev işçileri yaygın olarak Asya ve Afrika ülkelerinden gelmektedir (Sarti, 2010: 28).

1990'lı yılların sonuna doğru yapılan araştırma raporlarına göre bazı AB ülkelerinde erkek ev işçilerinin toplam ev işçileri içerisindeki oranı diğer ülkelere göre daha yüksek olmaktadır. Bu ülkeler arasında %27 İngiltere, %18 İtalya, %17 Finlandiya ve Belçika bulunmaktadır (Kilkey, 2010: 131). Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde 1990'lı yılların sonunda yapılan araştırmada ev hizmetlerinde çalışan toplam ev işçisi içerisinde erkek ev işçilerinin oranı ortalama %10 düzeyinde bulunmuştur (Kilkey, 2010: 131). İngiltere'de 2004-2007 yılları arasında yapılan son araştırmalara göre toplam ev işçisi içerisindeki erkek ev işçisi oranı %27'den %39 seviyesine kadar yükselmiştir (Kilkey, 2010: 131). ILO'nun 2008 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre de 136 bin ev işçisinden 53 binini erkek ev işçileri oluşturmuştur (Heimeshoff, 2011: 48). Erkekler, kadınların yapmış oldukları temizlik bakım gibi işlerin yanı sıra daha çok şoför, hayvan bakıcısı, bahçıvan, güvenlik, kapıcı gibi evin ve hane bireylerinin işleriyle ilgili hizmetlerde çalışmaktadır. Diğer ev işleriyle nadiren ilgilenmekte ve istihdam edilmektedir.

2.1.1.3. Ev Hizmetlerinde Çalışan Çocuk ve Gençler

ILO, çocuk kavramını ilk olarak 138 sayılı Sözleşme ile 15 yaşın altında olup, hayatını kazanmak ve ailesini geçindirmek için çalışan ve çalıştırılanları "çalışan çocuk" olarak ifade etmiş, 15-18 yaş aralığında olanları ise "çalışan genç" olarak belirtmiştir <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C138> (24.12.2015). ILO, 146 sayılı Tavsiye Kararı ile asgari yaşın 16'ya yükseltilmesini ve asgari yaşın tüm sektörler için aynı düzeyde sabitlenmesini öngörmüştür (ILO, 1973: 2). 182 sayılı "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi"nde, sözleşmenin amaçlarına uygun olarak 18 yaşın altındakiler "çalışan çocuk" olarak değerlendirilmiştir (ILO, 1999: 2). Çocuk işçiliği, nitelik ve görece bakımından ülke ve bölgelere göre farklılık gösterse de çocuk emeğinin her türlü kullanımı, çocuk gelişimini tehdit eden unsurlar içermektedir. 182 sayılı "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin

Önlenmesi Sözleşmesi" ile çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri tanımlanarak, hükümetleri bunları engelleyecek politikalar uygulamaya sevk etmektedir.

A. Çocuk ve Genç Ev İşçisi Kavramı

ILO, çocukların ev işlerinde istihdam edilmesini iki farklı kavramla belirtmektedir. Bunlardan ilki "çocuk ev işçisi" olarak adlandırılmaktadır. Ev işlerini yapmak üzere çalıştırılan çocukları genel olarak ifade etmektedir. Çocuk ev işçisi kavramı geniş kapsamlı bir adlandırma olmaktadır. Belirli koşullar altında çocukların çalıştırılmasına müsaade edilmektedir. Bu durum yasalar ve uluslararası sözleşmeler ile düzenlenmektedir <http://www.ilo.org/ipec/areas/Childdomesticlabour/lang--en/index.htm> (24.12.2015). ILO'ya göre bir ev içerisinde işverene veya üçüncü kişilere, ücret karşılığı veya ücret karşılığı olmaksızın ev hizmetlerinde çalışan ve çalıştırılan 5-17 yaş arasındaki çocuklar "çocuk ev işçisi" olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2013a: 22).

Ev hizmetleri alanında çalışan çocuklar yasalarda belirtilen asgari çalışma yaşının altında olabileceği gibi asgari çalışma yaşının üstünde fakat 18 yaşından küçük de olabilmektedir. Çocuk ev işçileri, kölelik gibi kötü koşullar altında ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaktadır. Kendi evlerinde çocuklar tarafından yürütülen işler buna dahil olmamaktadır (D'souza, 2010: 32-33). ILO'nun 182 sayılı Sözleşmesi'nde çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak tanımlanan çocuk kaçakçılığı, kölelik, cinsel istismar gibi durumlar kesin ve koşulsuz olarak doğası gereği çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ev işçiliği, en kötü biçimler olarak tanımlanan çocuk kaçakçılığı, kölelik ve cinsel istismar gibi durumlar ile karşılaştırıldığında, en kötü biçimlerinden biri olarak değerlendirilmemekte ayrıca 182 sayılı Sözleşme'de çocuk ev işçiliği, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olarak tanımlanmamaktadır. Ancak, çocuk ev işçiliğinin durumu diğerleri ile karşılaştırıldığında çalışma koşullarına göre farklılık gösterebilmektedir. Ev hizmeti yapan çocuk; kaçırılarak, borç karşılığı çalıştırılarak veya çalışma ve yaşam koşulları köleliğe eşdeğer olarak çalışmakta ise durum değişmektedir (D'souza, 2010: 33).

İşverenler genellikle çocuk ev işçilerini, sözleşme ilişkisine bağlı olarak ücret ödemeleri gereken bir işçi olarak değerlendirmemekte ve herhangi bir ücret ödememektedir (D'souza, 2010: 33-34). Çocuk ev işçileri kötü çalışma koşullarına maruz kalmakta, fiziksel ve ruhsal olarak yıpratılmakta, maddi ve manevi olarak emekleri sömürülmektedir.

Ev hizmetlerinde çalışan çocuklar ailelerinden ve aile yaşantısından soyutlanmaktadır. Eğitim hayatından mahrum edilmektedirler. Fiziksel, psikolojik şiddet ve tacize maruz kalmaktadırlar. Beslenme ve barınma koşulları yetersiz olmaktadır. Çok uzun saatler çalıştırılmaktadırlar. Fiziksel ve psikolojik açıdan zorlayıcı görevler verilmektedir. Düşük ücret ödenmekte veya hiç ücret ödenmemektedir (D'souza, 2010: 34).

B. Yaş Grupları ve Cinsiyetlerine Göre Çocuk ve Genç Ev İşçileri

Toplam 5-17 yaş grubu değerlendirilecek olunursa istihdam edilen çocuk sayısı 264.4 milyondur. Bu sayı içerisinden 116.1 milyonu kız, 148.3 milyonu erkektir. Toplamda 5-17 yaş grubu arasında 17.2 milyon çocuk, ev işçisi olarak çalışmakta ve bu sayıdan 11.5 milyonunu kızlar, 5.7 milyonunu da erkekler oluşturmaktadır. İstihdam içerisindeki oranları incelendiğinde, toplam istihdam içerisindeki ev hizmetleri oranı kızlarda %9.9, erkeklerde %3.8 ve toplamda %6.5 düzeyinde hesaplanmıştır.

2012 verilerinde dikkat çekici bir nokta ise asgari yaş sınırının 15 olmasına rağmen 5-11 yaş grubunda diğer yaş gruplarına oranla çok daha fazla çocuk ev işçisi bulunmaktadır (ILO, 2013b: 3).

Tablo 2.5 Çocuk ev işçilerinin yaşa ve cinsiyete göre tahminleri, 2012

Yaş Grubu ve Cinsiyet	Çocuk Ev İşçileri	İstihdam Edilen Çocuklar	İstihdam Edilen Çocuklar İçerisinde Çocuk Ev İşçilerinin Oranı (%)
5-11 Yaş	**7 424 000**	**73 072 000**	**10.2**
Kız	4 490 000	36 755 000	12.2
Erkek	2 934 000	36 317 000	8.1
12-14 Yaş	**3 784 000**	**70 994 000**	**5.3**
Kız	2 367 000	31 373 000	7.5
Erkek	1 417 000	39 621 000	3.6
15-17 Yaş	**5 991 000**	**120 362 000**	**5.0**
Kız	4 685 000	47 994 000	9.8
Erkek	1 306 000	72 368 000	1.8
Toplam 5-17 Yaş	**17 199 000**	**264 427 000**	**6.5**
Kız	11 542 000	116 120 000	9.9
Erkek	5 657 000	148 306 000	3.8

Kaynak: ILO, Child Domestic Work: Global Estimates 2012, 2013b: 3.

2008 ile 2012 verileri karşılaştırıldığında 5-17 yaş arasında istihdam edilen çocuk sayısında düşüş yaşanırken ev hizmetleri alanında çalışan toplam çocuk sayısında artış yaşamıştır (ILO, 2013c: 21). Ev hizmetleri alanında çalışan çocukların çoğunluğu kızlardan oluşmaktadır. Örneğin, Venezüella'da 10-14 yaşları arasında çalışan çocuk ev işçilerinin %60'ı kızdır. Çocuk ev işçilerinin çoğunluğu kız olmasına rağmen erkek çocukları da bu gerçeklikten etkilenmektedir (D'souza, 2010: 33).

Tablo 2.6 Çocuk ev işçilerin yaşa ve cinsiyete göre dağılımları, 2012

Yaş Grubu	Kız Çocuk Oranı (%)	Erkek Çocuk Oranı (%)
5-11 Yaş	60.5	39.5
12-14 Yaş	62.6	37.4
15-17 Yaş	78.2	21.8
5-17 Yaş	67.1	32.9

Kaynak: ILO, Child Domestic Work: Global Estimates 2012, 2013b: 3.

Ev hizmetlerinde çalışan çocuklar için asgari çalışma yaşı şartı uygulanmamıştır. Çocuk ev işçilerini koruma hareketlerinin artması ve farkındalığın oluşması uygulamanın tekrar yorumlanması ihtiyacını doğurmuştur. Asgari çalışma yaşının altındaki çocuklar için en kısa zamanda aile ve eğitim programları oluşturularak çocukların topluma yeniden kazandırılması gerekmektedir. Asgari çalışma yaşının üstündeki çocuklar için çalıştıkları iş tehlike taşımıyorsa ve en kötü biçimlerden biri de değil ise yasal olarak çalışmalarında hiçbir sakınca bulunmamaktadır. Bazı ülkelerde tehlikeli bulunması nedeniyle tehlikeli iş sınıfında yer almakta ve 18 yaşın altındaki çocukların ev hizmetleri alanında çalıştırılması yasaklanmaktadır. Bazı ülkelerde ise belirli koşullar altında, 16 ve 18 yaşları arasındaki çocukların bu sektörde çalıştırılmasına izin verilmektedir (D'souza, 2010: 33).

C. Ev İşinde Çalışan Çocuk ve Genç Kavramı

ILO, ev işinde çalışan çocuk kavramını; asgari çalışma yaşının altında (hafif işler için, tam zamanlı tehlikeli olmayan işler için), tehlikeli işlerde veya kölelik benzeri durumlarda çalıştırılan çocuk olarak tanımlamaktadır. Bu çocuklar, uygun olmayan koşullarda istihdam edilmekte ve kötü çalışma koşullarına maruz bırakılmaktadır <http://www.ilo.org/ipec/areas/Childdomesticlabour/lang--en/index.htm> (24.12.2015). ILO'nun küresel sınıflandırma tahminleri doğrultusunda (ILO, 2013c: 20);

- 5-11 yaş arası ev işinde çalışan tüm çocuklar,

– 12-14 yaş arası haftada 14 saatten fazla ev işinde çalışan tüm çocuklar,
– 15-17 yaş arası tehlikeli işlerde haftada en az 43 ve daha fazla saat çalışan tüm çocuklar "ev işinde çalışan çocuk" olarak nitelendirilmektedir.

Aile hayatı içerisinde çocuğun kendi evinde yapmış olduğu makul iş ile istihdam unsuru barındıran iş arasında farklılık bulunmaktadır. Evinde ev işi yapan çocuk ile istihdam unsuru barındıran ev işçisi çocuk arasında benzer görevler olabilmektedir. Hatta bazı durumlarda kendi evinde ev işi yapan çocuğun iş yükünün fazla olması nedeniyle eğitimi ve gelişimi olumsuz yönde etkilenmekte, çocuk ev işçiliği ile eş değer duruma düşebilmektedir <http://www.ilo.org/ipec/areas/Childdomesticlabour/lang--en/index.htm> (24.12.2015).

D. Yaş Grupları ve Cinsiyetlerine Göre Ev İşinde Çalışan Çocuk ve Gençler

5-17 yaş grubu incelenecek olunursa toplamda ev işinde 11.5 milyon çalışan çocuk olduğu tahmin edilmekte, 7.5 milyonunu kız, 4 milyonunu ise erkek çocukları oluşturmaktadır. İstihdam edilen toplam çocuk sayısı 264.4 milyon olmaktadır. Bu sayısı içerisinde 116.1 milyon kız, 148.3 milyon erkek çocuk bulunmaktadır. İstihdam edilen çocuklar içerisinde ev işinde çalışan çocuk sayısı toplamda %4.4 olarak hesaplanmakta, kızların oranı %6.5, erkeklerin oranı ise %2.7 düzeyinde olmaktadır (ILO, 2013b: 3-4).

Tablo 2.7 Ev işinde çalışan çocukların yaşa ve cinsiyete göre tahminleri, 2012

Yaş Grubu ve Cinsiyet	Ev İşinde Çalışan Çocuklar	İstihdam Edilen Çocuklar	İstihdam Edilen Çocuklar İçerisinde Ev İşinde Çalışan Çocukların Oranı (%)
5-11 Yaş	**7 424 000**	**73 072 000**	**10.2**
Kız	4 490 000	36 755 000	12.2
Erkek	2 934 000	36 317 000	8.1
12-14 Yaş	**2 097 000**	**70 994 000**	**3.0**
Kız	1 420 000	31 373 000	4.5
Erkek	677 000	39 621 000	1.7
15-17 Yaş	**2 007 000**	**120 362 000**	**1.7**
Kız	1 585 000	47 994 000	3.3
Erkek	422 000	72 368 000	0.6
Toplam 5-17 Yaş	**11 528 000**	**264 427 000**	**4.4**
Kız	7 495 000	116 120 000	6.5
Erkek	4 033 000	148 306 000	2.7

Kaynak: ILO, Child Domestic Work: Global Estimates 2012, 2013b: 4.

Çocuk ev işçilerinin sayısı ile ev işinde çalışan 5-11 yaş grubu arasındaki çocukların sayısının aynı olduğu dikkat çekmektedir. Bunun sebebi, 5-11 yaş grubunun asgari çalışma yaşının altında olması ve hafif işlerde dahil olmak üzere çalıştırılmasının yasak olmasıdır. Verilere göre 12-14 yaş grubu arasındaki çocuk işçilerin sayısı 3.8 milyon iken ev işinde çalışan çocukların sayısı 2.1 milyondur. 1.7 milyon çocuk haftada 14 saatten az, tehlikeli olmayan hafif ev işlerinde çalıştırılmaktadır. 2.1 milyon ise haftada 14 saatten fazla, tehlikeli ev işlerinde çalıştırılmaktadır (ILO, 2013b: 3-4). 2008 verilerine göre değerlendirildiğinde ev işlerinde çalışan toplam çocuk sayısı artmış, önemli bölümünü de 5-11 yaş grubu oluşturmuştur. İstihdam edilen çocuk sayısında ise düşüş gözlemlenmiştir (ILO, 2013c: 22).

Ev işinde çalışan çocukların yaşa ve cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde 2008 yılına göre 2012 yılında ev işinde çalışan kız çocuklarının oranlarında düşme yaşanmış olmasına rağmen kız çocukları, erkek çocuklarına oranla ev işlerinde daha büyük bir paya sahip olmaktadır. Yaş aralıkları arttıkça kız ve erkek çocukların oranları arasındaki fark artmaktadır (ILO, 2013c: 23).

Tablo 2.8 Ev işinde çalışan çocukların yaşa ve cinsiyete göre dağılımları, 2012

Yaş Grubu	Kız Çocuk Oranı (%)	Erkek Çocuk Oranı (%)
5-11 Yaş	60.5	39.5
12-14 Yaş	67.7	32.3
15-17 Yaş	79.0	21.0
5-17 Yaş	65.0	35.0

Kaynak: ILO, Child Domestic Work: Global Estimates 2012, 2013b: 5.

E. Tehlikeli Ev İşlerinde Çalışan Çocuk ve Genç Kavramı

Doğası ve şartları gereği çocukların sağlığını, güvenliğini ve ahlaki yapısını bozan ve zarar veren ev işleri, çocuklar açısından tehlikeli olarak nitelendirilmiştir. Tehlikeli olarak nitelendirilen işler, 182 sayılı Sözleşme kapsamında belirtilen çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden birisi olmaktadır. Ev işi, en kötü biçimlerden biri olmasa da yaptırılan işin niteliğine göre bu kapsam değişebilmektedir (ILO, 2013b: 7). Özellikle küçük çocuklar için yorgun ve uykusuz olarak ağır yük ve zehirli ev kimyasalları taşımak, bıçak, ütü, sıcak tava gibi aletler ile çalışmak tehlikeli işlere girmektedir (ILO, 2013c: 32).

F. Yaş Grupları ve Cinsiyetlerine Göre Tehlikeli Ev İşlerinde Çalışan Çocuk ve Gençler

5-17 yaş aralığında istihdam edilen toplam çocuk sayısı 264.4 milyon, bu sayı içerisinde 116.1 milyon kız çocuğu, 148.3 milyon erkek çocuğu olduğu hesaplanmıştır. Tehlikeli ev işlerinde çalışan çocuk sayısı 3.7 milyon olarak tahmin edilmekte, bu sayıdan 2.6 milyonunu kız çocukları, 1.1 milyonunu da erkek çocukları oluşturmaktadır. İstihdam edilen çocuklar içerisinde tehlikeli ev işlerinde çalışan çocukların toplam oranı %1.4, kız çocuklarının %2.2, erkek çocuklarının %0.8 düzeyinde olduğu hesaplanmıştır. 2012 yılında ev işinde çalışan 5-17 yaş grubu arasında bulunan 11.6 milyon çocuğun 3.7 milyonu tehlikeli ev işlerinde çalıştırılmaktadır. 17.2 milyon ev işçisi çocuğun ise beşte birinden fazlası tehlikeli ev işlerinde çalıştırılmaktadır. Erkek çocukların yaşları artıkça ev işinde çalışma oranları düşerken, kız çocukların oranları artmaktadır (ILO, 2013b: 7).

Tablo 2.9 Tehlikeli ev işlerinde çalışan çocukların yaşa ve cinsiyete göre tahminleri, 2012

Yaş Grubu ve Cinsiyet	Tehlikeli Ev İşlerinde Çalışan Çocuklar	İstihdam Edilen Çocuklar	İstihdam Edilen Çocuklar İçerisinde Tehlikeli Ev İşlerinde Çalışan Çocukların Oranı (%)
5-11 Yaş	**930 000**	**73 072 000**	**1.3**
Kız	513 000	36 755 000	1.4
Erkek	417 000	36 317 000	1.1
12-14 Yaş	**740 000**	**70 994 000**	**1.0**
Kız	461 000	31 373 000	1.5
Erkek	279 000	39 621 000	0.7
15-17 Yaş	**2 007 000**	**120 362 000**	**1.7**
Kız	1 585 000	47 994 000	3.3
Erkek	422 000	72 368 000	0.6
Toplam 5-17 Yaş	**3 677 000**	**264 427 000**	**1.4**
Kız	2 559 000	116 120 000	2.2
Erkek	1 118 000	148 306 000	0.8

Kaynak: ILO, Child Domestic Work: Global Estimates 2012, 2013b: 6.

Tehlikeli ev işlerinde çalışanların dörtte biri 12 yaşından küçüktür. ILO'nun yapmış olduğu tahminlere göre bu çalışmalar haftada en az 43 saat olarak uzun çalışma sürelerini kapsamaktadır. Tehlikeli işler; gece çalışması, fiziksel ve cinsel istismar gibi diğer koşulları ya da şartları da içermektedir. 5-17 yaş grubu arasında tehlikeli ev işlerinde

çalışan 2.6 milyon kız, 1.1 milyon erkek çocuk bulunmaktadır. Bu yaş aralığında, tehlikeli ev işlerinde çalışanların önemli bir bölümünü kız çocukları oluşturmaktadır (ILO, 2013b: 7).

Üstlenilen görev ve çalışma koşulları nedeniyle ev işleri tehlikeli olabilmektedir. ILO'nun Sözleşme ve Tavsiye Kararlarının Uygulanması Uzmanlar Komitesi, çocuk ev işçilerinin yüksek risk grubu oluşturduğunu belirtmiştir. Kötü çalışma koşulları, aşırı iş yükü, kötü beslenme, iş ile ilgili her türlü olası tehlikenin yanında çocuk ev işçilerinin fiziksel sağlıkları üzerindeki endişelerini de dile getirmiştirler (ILO, 2013c: 32).

2.1.2. Dünyadaki Göçmen Ev İşçilerinin Kökenleri

Dünyadaki göçmen ev işçilerinin varlığı yadsınamaz bir hale gelmiş ve ev hizmetleri alanında çalışanlar azımsanamayacak bir çoğunluğa ulaşmıştır. Dünya içerisinde göçmen ev işçilerinin sayıları ve kökenleri bölgelere göre değişiklik göstermektedir.

2.1.2.1. Gelişmiş Ülkeler

Gelişmiş Avrupa ülkelerinde ev hizmetleri alanında çoğunlukla göçmen kadın işçiler çalışmakta ve çalıştırılmaktadır. Avrupa içinde ev işçilerine en büyük işverenler olarak İspanya, Fransa ve İtalya gibi başlıca gelişmiş Avrupa ülkeleri gösterilmektedir. İspanya, Fransa, İtalya ile diğer Batı Avrupa ülkelerinde istihdam edilen göçmen kadınlar için ana giriş noktası bu ülkeler olmaktadır (ILO, 2013a: 35).

Özellikle çok sayıda ev hizmetlisi Batı Avrupa'da istihdam edilmektedir. ILO verilerine göre 2008 yılında 753 bin kişi hane üyeleri tarafından ev işçisi olarak çalıştırılmıştır. Ev hizmetleri alanında 2005 yılında çalışan kişi sayısı 682 bin olmuştur (Heimeshoff, 2011: 45). Bu alanda çalışanların %90'ı kadınlardan oluşmaktadır (Gallotti, 2009: 4). Avrupa'da düzensiz ev işlerinde tahmini olarak %70-80 oranları arasında kayıt dışı işçi çalışmaktadır (Heimeshoff, 2011: 45). İspanya'da 1995'te 355 bin olan ev işçisi sayısı 2010'da 747 bine ulaşarak hızlı bir artış göstermiştir. 2005 yılı verilerine göre İspanya'da çalışan göçmen ev işçilerinin %32'si Ekvador'lu, %13'ü ise Kolombiya'lılardan oluşmaktadır (ILO, 2013a: 35-36). İspanya'da düzensiz çalışma biçimi olan ev hizmetleri çoğunlukla kadınlar için yarı zamanlı bir iş olmaktadır. Düzensiz kadın ev işçilerinin %30'u haftada en az 10 saat, %32'si ise haftada 11 ila 20 saat arasında çalışmaktadır (Heimeshoff, 2011: 46).

2000 yılında İtalya'da çalışan 65 bin kayıtlı Filipinli'ye karşı 100 bin-150 bin kayıt dışı Filipinli'nin bulunduğu belirtilmiştir. Gelişmiş ülkelerde ev hizmetlerinde göçmen kadınların çalışması son derece yaygın bir hal almış olmasına rağmen çok az göçmen kadının ülkede yasal bir statüsü olmuştur. Gelişmiş ülkelerde ev hizmetleri alanında çalışan göçmen işçiler için düzenleme olmasına karşı yasa dışı olarak istihdam edilenlerin sayısının azımsanamayacak kadar çok olduğu görülmektedir (Lindio-Macgovern, 2003: 514-524).

İtalya'da da ev hizmetleri alanı benzer özellikler göstermektedir. Ev işçilerinin istihdamı 1995 yılında 200 binden 2008'de 419 bine ulaşarak son yıllarda hızlı bir büyüme sergilemiştir. Kadınlar bu süre boyunca büyük çoğunluğu oluşturmuş ve kadın payı %79'dan %88'e yükselmiştir. İspanya'da ev hizmetleri alanı büyük bir göçmen oranı ile karakterize edilmektedir. Resmi verilere göre 2008 yılında kayıtlı ev işçilerinin %78.4'ü yabancı doğumlu bulunmuştur. Bu işçiler üç ana bölgeden gelmekte; Doğu Avrupa'dan %61, özellikle Filipinler başta olmak üzere Asya'dan %18 ve Güney Amerika'dan %10 civarında olduğu tahmin edilmektedir (ILO, 2013a: 36).

Gelişmiş ülkelerde ev hizmetleri alanında kadınların yüksek katılımı veya göçmen ev işçisinin varlığı yeni bir algı olamamaktadır. İspanya'da ev hizmetleri sektörünün %90'ından fazlasında kadınlar çalışmaktadır. Belçika'da %89'unun kadın olduğu ve 20 binden fazla kadın ev işçisinin bulunduğu tahmin edilmektedir. İtalya'da, 460 binden fazla ev işçisi olduğu bunların %87.5'inin kadın ve %73'lük bir kısmının da yabancı olduğu bilinmektedir. Ev hizmetleri alanında yoğun olarak kadınların çalıştığı gözlemlenmektedir (Gallotti, 2009: 13).

Dünyanın çoğu yerinde olduğu gibi Avrupa'nın da bazı bölgelerinde kadınların erkeklere oranla ev hizmetleri alanında daha fazla çalıştıkları görülmektedir. Örneğin, İspanya'da ev işçilerinin büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. İspanya'da ev hizmetlerinde çalışan kadın oranı %90'dır. Fransa'da 1.6 milyon kayıtlı ev işçisinin %82'sini kadınlar oluşturmaktadır. Belçika'da %90, Lüksemburg'da %97 civarında kadın ev işçisi olduğu tahmin edilmektedir (Schwenkwen, 2011: 45-49).

2009 verilerine göre Fransa'da, 589 bin kişi ev hizmetleri alanında istihdam edilmiştir. Genellikle istihdam edilen bu kişiler Cezayir, Fas ve Tunus gibi Fransızca konuşulan Afrika ülkelerinden gelmektedir. Komşusu Almanya'da 2009 iş gücü anketinde 203 bin kişi ev hizmetlisi olarak sayılmıştır. İngiltere'de ise 138 bin ev işçisi evlerde özel

olarak çalışmaktadır. Diğer Avrupa ülkelerine göre İngiltere'de daha düşük oranda kadın istihdam edilmektedir. Ev hizmetlerinde çalışan kadınların oranı %61'i bulmaktadır (ILO, 2013a: 36-37). İngiltere; göçmen işçiler ile ilgili daha kapsamlı düzenlemelere gitmiş, bazı özel kişi ve kurumlar dışında çalışma ve ikamet ile ilgili sınırlamalar getirmiştir.

İskandinav ülkelerinde ise hane içinde işçi çalıştırma çok nadir olarak görülmektedir. Danimarka 2007 yılında 3.9 bin, Finlandiya 2008 yılında 8.2 bin, Norveç 2008'de 2 bin ev işçisi çalıştırmıştır. Bu rakamlar ev hizmetleri alanı için oldukça düşük bulunmuştur. Ayrıca, toplam istihdam içinde ev hizmetlerinin oranı %0.1 ile %3 arasında hesaplanmıştır (ILO, 2013a: 37). Ev hizmetleri, Avrupa'da sadece önemli bir sektör değil aynı zamanda kayıt dışı alanın da büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Ayrıca, düzensiz göçmenler için önemli bir istihdam alanı olmaktadır (Heimeshoff, 2011: 45).

2.1.2.2. Doğu Avrupa

Doğu Avrupa'da ev hizmetleri alanında çalışan kişi sayısı oldukça düşük olmaktadır. Ev hizmetleri alanı, toplam istihdam içerisinde %1'lik bir orana denk gelmektedir (ILO, 2013a: 38). Doğu Avrupa ülkeleri olarak Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Romanya, Macaristan ifade edilmektedir.

Çek Cumhuriyeti'ndeki resmi istatistiklere göre ev hizmetleri alanında çalışan 3 bin kişiden, yaklaşık 2 bini kadın olmaktadır. Ancak, bu resmi rakamların doğruluk payları sorgulanmaktadır. Tahmini olarak 195 bin belgelenmemiş göçmenin Çek Cumhuriyeti'nde istihdam edildiği, bunlardan yaklaşık 23.4 bininin ev işçisi olduğu düşünülmektedir. Verilere göre %12 düzeyinde düzensiz göç yapan ev hizmetlisi bulunmaktadır. Ayrıca, Çek Cumhuriyeti'ndeki yerel halk da ev işçisi olarak çalışmaktadır (Heimeshoff, 2011: 52). Örneğin; 2006 yılında Polonya'da 11 bin ev işçisi olduğu kaydedilmiş, toplam istihdamdaki payları %0.1 olarak bulunmuştur. Romanya'da 29 bin ev işçisi bulunmuş, toplam istihdamdaki payı %3 düzeyinde hesaplanmıştır. Çalışma Türkiye'yi de Doğu Avrupa grubunda değerlendirmiş, 2004 yılında 182 bin ev işçisi sayılmış ve toplam istihdam içindeki payları %8 olarak verilmiştir (ILO, 2013a: 38). Macaristan'da ev işçisi sayısının düşük olduğu ifade edilmiştir (Heimeshoff, 2011: 52). Fakat, Batı Avrupa'daki birçok göçmen ev işçisinin kıtanın doğu kesiminden geldiği bilinmektedir (Gallotti, 2009: 5).

Doğu Avrupa ülkelerinde, büyük işverenleri olan Rusya ile benzer şekilde çok düşük ev işçisi sayısı olduğu kaydedilmiştir. 2008 yılındaki veriler 43 bin ev işçisi olduğunu göstermiştir (ILO, 2013a: 38). Rusya'da çalışan göçmen ev işçileri çoğunlukla yine aynı bölgede yer alan Moldova, Ukrayna, Belarus gibi ülkelerden göç etmektedir. 2009 verilerine göre ülkedeki göçmen kadınların %80'i ev işçisi olarak çalışmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinde yer alan ev işçileri büyük ölçüde kayıt dışı çalışmaktadır. Bölge ile ilgili veriler de oldukça sınırlı olmaktadır (Berdyklycheva, 2011: 42-43).

ILO'nun verilerinde Ukrayna, Belarus, Özbekistan, Azerbaycan ve Türkmenistan'a ait bilgi bulunmamaktadır. Bu ülkelerin ev hizmetlerinde çalışmak üzere dışarıya göç verdiği bilinmektedir (Berdyklycheva, 2011: 42-43). Azerbaycan'ın diğer ülkelere nispeten daha yüksek oranlara sahip olduğu Azerbaycan istatistik kurumları tarafından belirtilmiştir. 2006 yılında Azerbaycan'da 68 bin kişi ev işçisi olarak hizmet vermiştir. Kazakistan'da ise 2008 yılında kadın ev işçilerinin oranı %73 olarak hesaplanmış (Berdyklycheva, 2011: 43), 2009 yılında da 21.4 bin ev işçisi olduğu rapor edilmiştir (ILO, 2013a: 38).

Kırgızistan'da 2008 yılında toplam 2.2 milyon istihdam içerisinde 15.4 bin ev işçisi bulunmuştur. Tacikistan'da 2004 yılı verilerine göre toplam istihdam 2.5 milyon bulunmuş, ev hizmetleri sektörü ise 3.4 bin kişiden oluşmuştur. Ancak, istatistiksel verilerin eksiliği sorun oluşturmaktadır (Berdyklycheva, 2011: 43). Rusya, Moldova ve Kazakistan sadece bu üç ülke, ev işçilerini yasal hükümlerle asgari ücret üzerinden kapsama dahil etmiştir (ILO, 2010: 40). Üçte ikisinin kadınlardan oluştuğu ev hizmetleri sektörünün, son derece kadınlaştırıldığı elde edilen verilerden de görülmektedir (ILO, 2013a: 38).

2.1.2.3. Asya

Asya bölgesinde yaklaşık olarak 21.5 milyon kişi ev hizmetlerinde istihdam edilmekte ve Asya bölgesi ev işçisinin en fazla bulunduğu bölge olarak bilinmektedir. Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi sektörün hakimi kadınlar olmuştur. Ayrıca, kendi ülkelerinin ulusal sınırları dışında, ev hizmetlerinde çalışmak önemli istihdam kaynaklarından biri haline gelmiştir (ILO, 2013a: 28).

Asya bölgesinde kendi içerisinde önemli bir göç hareketliliği bulunmaktadır. Asya'da; Endonezya, Lao, Kamboçya ve Malezya gibi zengin ülkelere göç akımı söz konusu olmaktadır. Tayland ise komşu ülkesi olan Myanmar'dan önemli sayıda ev işçisi

göçü almaktadır (ILO, 2013a: 21). Asya kıtasında göç hareketliliği olmayan ülke Çin olarak bilinmektedir. Çin'de göç hareketliliği ülke içinde gerçekleşmekte, ev hizmetlisi olarak çalışan kişilerin büyük bir çoğunluğu kırsal kesimlerden şehirlere doğru göç etmektedir (Gültekin, 2011: 34). Hindistan'ın resmi verilerine göre 4.8 milyon işçi ev hizmetlerinde istihdam edilmektedir. Ayrıca, Doğu ve Güney Asya için ev hizmetleri sektörü oldukça önemli bir istihdam alanı olmaktadır. Çin'de yaklaşık olarak 20 milyon ev işçisinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Endonezya'da ise 2.2 ile 2.6 milyon arasında ev işçisi olduğu düşünülmektedir. 2008 yılında yapılan çalışmalara göre de Malezya'da 253 bin kişinin ev işlerinde istihdam edildiği tespit edilmiştir (Heimeshoff ve Schwenken, 2011: 8).

Ev hizmetlerinde çalışan yerli ev işçileri, genellikle yoksul bölgelerden gelen genç, eğitimsiz ve daha az iş deneyimine sahip kişiler olmaktadır. Filipinler'den ev hizmetlerinde çalışmak üzere göç eden kadınlar, diğer ülkelerden gelen göçmen ev işçilerine göre daha iyi bir İngilizce bilgisine ve daha iyi bir eğitime sahip olduklarından daha çok tercih edilmektedir (ILO, 2013a: 29). Özellikle Filipinler, Sri Lanka ve Endonezya'dan çok sayıda kadın ev hizmetlerinde çalışmak için göç etmektedir. Bölgeden göç eden kadınların sayısı zamanla artış göstermiş, her üç ülkede de %60 ila %80 arasında bulunan kadın göçmenlerin oranlarında artış yaşanmıştır. Endonezya'dan göç eden kadın ev işçileri çoğunlukla Suudi Arabistan ve Malezya'da, kısmen de Singapur'da iş bulmaktadır. Filipinli ev işçileri çoğunlukla Çin'in özel idari bölgesi olan Hong Kong'da ve Kuveyt, Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkelerinde çalışmak üzere göç etmektedir. Filipinli göçmenlerin büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır (ILO, 2013a: 29).

Asya'da ev işçilerinin büyük bir çoğunluğunu kadınlar ve göçmenler oluşturmaktadır. Yasal koruma eksikliği yüzünden işveren ve iş bulma ajansları tarafından ev işçileri sömürülmekte ve istismar edilmektedir. Yerel politikalar tarafından da göçmen ev işçileri kolayca geri gönderilebilmektedir. Doğu Asya'da birçok ülkede net bir asgari ücret düzeyi bulunmamakta, ödemeler işverene bağlı olarak çok keyfi yapılmaktadır. Kuzey Kore ve Japonya gibi ülkelerde ev işçileri üzerine daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Gültekin, 2011: 39).

2.1.2.4. Latin Amerika

Latin Amerika, 1995-2010 yılları arasında 10.4-19.6 milyon olarak bulunan ev işçileri sayısındaki artış ile ev hizmetleri sektöründe özellikle hızlı bir büyüme yaşamıştır (ILO, 2013a: 25). Latin Amerika'da ücretli çalışan tüm kadınların dörtte birinden daha fazla ev işçisi bulunmaktadır (Simonovsky ve Luebker, 2011: 10).

ILO'nun yapmış olduğu çalışmalara göre 2010 yılında Latin Amerika'da 19.6 milyon ev işçisi bulunmakta, ev işçilerinin toplam istihdamdaki oranı %7.6, ev işçilerinin ücretli çalışanlara oranı %11.9 olmaktadır (Simonovsky ve Luebker, 2011: 7). Latin Amerika'nın güney kısmında ev işçilerinin yaş aralığı 29 ila 49 arasında bulunmaktadır (ILO, 2010: 7). Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda anadil İspanyolca olduğundan, Avrupa'daki göç edilen ülke genellikle İspanya olmaktadır (ILO, 2013a: 35-36).

Kıtalar arası göçün yanı sıra, bölge içerisinde de göç eden işçiler bulunmakta ve genellikle fakir ülkelerden daha zengin ülkelere göç edilmektedir (ILO, 2013a: 21). Ev hizmetlerinde çalışmak üzere sık sık komşu ülkelere göç yaşanmaktadır. Bolivya ve Paraguay'daki ev işçileri Arjantin'e, Nikaragua ve El Salvador'dakiler ise Kosta Rica'ya göç etmektedir. Bu modeller, göç edilmek istenen ülkede yaşanan ekonomik krizler, yüksek işsizlik ve ülkeler arası gelir farklılıkları ile açıklanabilmektedir. Bölgedeki ev işçilerinin özellikle oranlarının yüksek ve yaygın olduğu yerler ise Arjantin, Brezilya, Şili ve Paraguay olmaktadır (ILO, 2013a: 26).

Mevcut yasal hükümler olsa dahi ev hizmetleri sektörünün büyük bir kısmı enformel sektöre ait olmaktadır (Schwenken, 2011: 60). Ev işçilerinin sosyal güvenlik verilerinin bölük pörçük olduğu bilinmektedir (ILO, 2010: 57).

Komşu ülkelerden gelen göçmen kadınların %78'i Arjantin'de, %47'si Kosta Rika'da, %37'si Şili'de ev işçisi olarak istihdam edilmektedir (Heimeshoff ve Schwenken, 2011: 11). Latin Amerika'da, gelir eşitsizliği oldukça yüksek olan ülkeler bulunmaktadır. Ev hizmetleri, bölgedeki istihdamın önemli bir kaynağı olmaktadır. Sektör, Latin Amerika'da yaklaşık olarak 18 milyon kadını istihdam etmekte, bu sayı da Guatemala, Ekvador ve Peru'daki çalışma çağına gelen kadın nüfusuna denk gelmektedir (ILO, 2013a: 26).

Ülkede bulunan yerli veya siyahi popülasyondaki kadın ve kızlar sıklıkla ev işçisi olarak istihdam edilmektedir (Schwenken, 2011: 57). Cinsiyet boyutuna ek olarak siyahi

ve siyahi olmayanlar olarak sınıflandırılma yapılmaktadır. Sınıflandırma arasında siyahi olan kadınların %21.7'si ev işçisi olarak çalışmaktadır. Ev hizmetleri alanında siyahi olmayan kadınların %13.0'ı ev işçisi olarak istihdam edilmektedir (ILO, 2013a: 26-27). Ev işçilerinin yasal güvencesizliği, düşük sosyal korumaları ve kötü çalışma koşulları dikkat çekmektedir (Schwenken, 2011: 60). Latin Amerika'da ev hizmetleri alanı özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar için bir nevi iş gücü piyasasına geçiş görevi yapmaktadır (ILO, 2013a: 26).

2.1.2.5. Afrika

Afrika; Asya ve Latin Amerika bölgelerinden sonra ev işçilerinin en büyük üçüncü işvereni olmaktadır. Bölge genelinde yaklaşık olarak 5.2 milyon ev işçisi bulunmakta, 3.8 milyon kadın ve 1.4 milyon erkek istihdam edilmektedir. 1995 yılında bu rakam 4.2 milyon olarak tahmin edilmiş, günümüze doğru ılımlı bir artış izlemiştir. Mevcut verilere göre ev işçilerinin istihdam içindeki oranı en az %4.9 bulunmuş ve kadın ev işçilerinin, kadın istihdamındaki oranı %13.9 düzeyinde hesaplanmıştır. Kıtanın diğer bölgelerine göre Güney Afrika'da özellikle Botsvana, Lesotho, Namibya, Güney Afrika ve Zimbabve'de ev hizmetleri daha yaygın görülmektedir (ILO, 2013a: 33).

Afrika, ev hizmetleri ile ilgili olarak Avrupa gibi diğer kıtalardan faklı özellik göstermekte, ev işçilerinin çoğunluğu yerli ve göçmen olmayanlardan oluşmaktadır (Namukasa, 2011: 16). Güney Afrika ülkesi ev işçilerinin en fazla sayıda olduğu bölgedir. 2010 yılında 1.1 milyon ev işçisi, ev hizmetleri alanında çalışmış, çoğunluğu Gauteng ve KwaZulu-Natal'da yoğunlaşmıştır. Güney Afrika'da tüm ev işçilerinin dörtte üçünden fazlasını kadınlar oluşturmuş ve sektör kadınlar için ülkenin üçüncü büyük işvereni olmuştur. Afrika'da farklı bölgelerden gelen göçmen ev işçileri azınlıkta olmasına rağmen ev işçilerinin büyük bir çoğunluğunu Afrikalılar oluşturmaktadır. Afrika kökenli siyahiler %91'lik kısım ile Afrika kıtasındaki ev işçilerinin büyük bir kısmını oluşturmakta ve geri kalan siyahiler %9'luk kısma dahil olmaktadır. Diğer taraftan istihdam ilişkisi içerisinde incelendiğinde, işverenlerin her kökenden ev işçisi çalıştırdığı görülmektedir (ILO, 2013a: 33).

Asya ve Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi Afrika ülkelerinde de birçok kişi ev hizmetleri alanında çalışmak için kırsal alanlardan kentlere taşınmaktadır. Ayrıca, çok sayıda Afrikalı çalışmak için diğer kıtalara da hareket etmektedir (Namukasa, 2011: 16). Afrika'da ev hizmetleri alanında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise ev hizmetleri

alanında çalışanların çocuk olmasıdır. Bunlar, işçi-işveren ilişkisinden daha çok aynı topluluğa ait akrabalık, destek ve bağımlılık uygulamalarına dayanmaktadır. Diğer ülke ve bölgelere göre farklı uygulamaların olduğu görülmektedir (ILO, 2013a: 35). Hemen hemen tüm Afrika'da yaygın olarak uygulanan ise kayıt dışı ev işçisi olarak aile üyelerinin çalıştırılmasıdır. Örneğin, Afrika'da yaşayan yoksul ailelerin kız çocukları şehirdeki zengin kişiler tarafından büyütülmektedir. Ailelerinin yanından alınan kız çocuklarının okul harçlığı, kalacak yer, yemek masrafları ev işlerini yapması koşuluyla karşılanmaktadır. İşverenler onları ailenin bir parçası olarak gördüklerinden dolayı iş ilişkisi gibi olmamakta, nakit ödeme yapılmamakta ve iş ilişkisi kayıt dışı kalmaktadır (Namukasa, 2011: 16).

2.1.2.6. Orta Doğu

Çoğunlukla, kadın (ILO, 2010: 6) göçmen ev işçileri istihdamının en yaygın olduğu yer Orta Doğu'daki Körfez ülkeleri olmaktadır. Ev işçilerinin yaygın olarak istihdam edilmesinin en önemli sebebi 1970'lerde yaşanan petrol krizinden sonra ekonominin gelişmesiyle yükselen yaşam standartları olmuştur. Son 25 yılda, Körfez İşbirliği Konseyi içerisinde yer alan ülkeler, konsey içerisinde yer almayan Arap ülkelerinden (Ürdün, Mısır, Filistin, Yemen) ve Asya ülkelerinden (Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Filipinler, Endonezya ve Sri Lanka) göç almaktadır (Hussain, 2011: 24).

Orta Doğu'da, 2010 yılında tahmini olarak 2.1 milyon ev işçisi istihdam edilmiş, 1995 yılında istihdam edilen 1.1 milyon ev işçisinin neredeyse iki katına çıktığı görülmüştür (ILO, 2013a: 31). ILO'nun veri tabanı incelenerek 2007 yılında yapılan çalışmaya göre Bahreyn'de kayıtlı ev işçisi sayısı 29.6 bin bulunmuştur. Bu sayı içerisinde 22 bininin kadın ve 7.7 bininin erkek olduğu belirtilmiştir. 2008 yılında yapılan bir çalışmaya göre Birleşik Arap Emirlikleri'nde 237 bin ev işçisi bulunmuş, bu sayıdan 147 bini kadın, 91 bini erkek olarak hesaplanmıştır (Hussain, 2011: 24-25).

Özellikle sosyal statüsü yüksek aileler Filipinli göçmen ev işçilerini çalıştırmaktadır. Çünkü Filipinli ev işçileri diğerlerine göre, nispeten daha iyi bir eğitime ve iyi bir İngilizceye sahip olmaktadır. Orta Doğu'ya sınırlı sayıda da olsa ev işlerinde çalışmak üzere Afrika ülkelerinden gelen kadınlar da bulunmaktadır. Özellikle 2008 ve 2009 yılları arasında Etiyopyalı ev işçileri çoğunlukla Suudi Arabistan ve Kuveyt'e göç etmiştir (ILO, 2013a: 32). Suudi Arabistan'da ev işlerinde çalışan kadınların sayısı 877 bin ila 1.5 milyon arasında bulunmaktadır. Kuveyt'te, yaklaşık olarak 1 milyondan fazla yabancı uyruklu

çalışan bulunmakta, bu sayı da toplam iş gücünün %80'inden fazlasına denk gelmektedir. Kuveyt, Körfez ülkeleri içinde Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden sonra en çok göçmen işçiye sahip olan ülke olmaktadır. Göçmen işçilerin çoğu Sri Lanka, Endonezya, Hindistan ve Filipinler'den gelmektedir. 2010 yılı verilerine göre Kuveyt'te 700 bin göçmen kadın, ev işçisi olarak çalışmaktadır (Hussain, 2011: 26). Önemle vurgulanan konu, göçmen işçilerin yaygınlığı ve getirilen düzenlemelerin eksikliği olmaktadır. Orta Doğu'da çalışan ev işçilerinin büyük bir kısmı yasal korumadan yoksun olarak sömürülmeye ve kötüye kullanılmaya açık bırakılmıştır (ILO, 2013a: 51-53).

Ev hizmeti almanın belli bir maliyeti bulunmaktadır. Hizmetten yararlanmak isteyen kişilerin ekonomik olarak yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Eşlerin her ikisinin de çalıştığı hanelerde ev işinin dışardan karşılanmasına gerek duyulmaktadır. Ayrıca, çalışan kadının gelirinin olması ev hizmetini satın almasında önemli bir faktör olmaktadır (Cohen, 1998: 219- 221).

2.1.3. Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Ev İşçisi Kadınlar

Geleneksel toplum görüşüne göre kadın işi olan ev hizmetleri giderek yaygınlaşmaktadır. Ev hizmetlerine talep, gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru giderek artmaktadır (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 99). Örneğin, İspanya'da bu sektörde çalışanların %90'ından fazlası kadınlardan oluşmakta ve ev hizmetleri alanı kadınlar için önemli istihdam kaynağı olmaktadır. Belçika'da %89'unun kadın olduğu 20 binden fazla ev işçisi bulunduğu tahmin edilmektedir. İtalya'da ise %87.5'inin kadın ve %73'ünün göçmen olduğu, 460 binden fazla ev hizmetleri alanında çalışanın var olduğu tahmin edilmektedir (Gallotti, 2009: 4).

Özellikle gelişmiş ve petrol zengini ülkelerde yerel halkın yapmadığı işlerde göçmen ev işçileri istihdam edilmektedir (Semyonov ve Gorodzeisky, 2005: 46). Gelişmiş kapitalist ülkelerde maddi gücü yerinde olan ailelerin ev hizmetlerinde istihdam etmek üzere göçmen iş gücüne olan talebi giderek artmıştır. Bu da kadın göçmen ev işçileri için tetikleyici unsur olmuştur. Giderek artan göçmen ev işçisi talebi bazı ülkelerce dikkate alınmış, gerekli istihdam ve göç politikalarına düzenlemeler getirilmiştir (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 277). Hala birçok ülkede hem göçmen hem de yerli ev işçisi kötü çalışma koşullarına ve emeklerinin sömürülmesine maruz kalmaktadır. Yasalar tarafından kapsamlı bir koruma sağlanamamaktadır. Göçmen ev işçilerinin büyük bir çoğunluğu kayıt dışı çalışmakta ve yasal olmayan yollara başvurmaktadır.

Kadın göçmenlerin, bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmeleri onlar için dezavantajlı olabilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve etnik farklılıklarının olması onları olumsuz yönde etkilemektedir. Kendi ülkelerindeki statülerinden ayrılıp başka bir ülkede statü sahibi olmaları onlar için kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Piper, 2005: 2).

ILO'nun 189 sayılı "Ev İşçileri Sözleşmesi"nin 8. maddesi ile Sözleşme hükümlerinin etkin bir biçimde uygulanabilmesi için göçmen işçi gönderen ülkeler ile işbirliği yapılması gerektiği belirtilmiştir. Göçmen ev işçisinin çalışacağı ülkeye göç etmeden önce, Sözleşmenin 7. maddesinde belirtilen çalışma koşullarına ve istihdam şartlarına uygun olacak şekilde ulusal mevzuata göre yazılı iş teklifi veya iş sözleşmesi gönderilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İş sözleşmesinin sona ermesi durumunda göçmen işçilerin ülkelerine geri gönderilmesine ilişkin koşulları belirleyen yasal düzenlemeler yapılması gerektiği vurgulanmıştır (ILO, 2011b: 5).

Küreselleşmenin etkisiyle özellikle Avrupa'ya gelen göçmen iş gücü oranında hızlı bir artış görülmektedir. Bu hızla yükselen göç oranlarının en önemli aktörleri kadınlar olmaktadır. Avrupa'nın belli bölgelerinde, ev hizmetlerinde, ev ya da hane bireyleri ile ilgili işlerde yoğun olarak göçmen kadınlar çalıştırılmaktadır (Dedeoğlu, 2005: 57). Göçmen ev işçileri göç ettikleri ülkelerde yerel ev işçilerine göre farklı uygulamalar ile karşılaşmaktadır. Bulaşıcı hastalık taşıyıp taşımadıklarını kontrol etmek için düzenli olarak sağlık taramasından geçmekte ve belirli aralıklarla hamilelik testi uygulanmaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 4).

2.2. Ev Hizmetlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nda Gelişimi

Dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu zamanında da kölelik söz konusu olmuştur. Osmanlı Devleti'nde devlet ve askeri sınıflarda, zanaatkarlarda, ticaret ile ilgilenen kesimin yanı sıra tarım ile uğraşanlarda ev hizmetlerinde çalışmak üzere çocuk, kadın ve erkek kölelerin var olduğu bilinmektedir (İnalcık, 2010: 163-172).

Osmanlı döneminde ev hizmetleri önemli ölçüde evde bulunan köleler tarafından yapılmıştır. Savaş ve esir ticareti yoluyla getirilen köleler bu dönemde büyük oranda kentli sınıfların idaresinde ev hizmetlerinde çalıştırılmıştır (Erdem, 2004: 85). Ev hizmetlerinde çalıştırılan kölelerin çoğunluğu Ege adalarından, Kafkasya'dan ve Afrika'dan getirilmiştir. Köleliğin yasaklanmasıyla 1860'lardan sonra farklı milletlerden kendi rızasıyla gelen

çalışanlar istihdam edilmeye başlanmıştır. Tanzimat Dönemi ile elit tabaka, ev hizmetleri ve çocukların gelişimi için batılı çalışanları getirtmeye başlamıştır. Köle veya kendi iradesiyle çalışanlar hakkında bilgi almak için Kadı Sicilleri başta olmak üzere resmi kaynaklardan ve dönemi anlatan edebi eserlerden yararlanılmıştır (Kalyoncu, 2003: 76).

Türkiye'de ev hizmetlerinden yararlanma tarihi Özbay'a göre ele alındığında, gayri Müslimlerin köle olarak kullanılmasının yasaklanması, bunun sonucunda ücretli hizmetçilerin ortaya çıkması ve gelişmesiyle ev hizmetlerinin oluşumu izlenebilmektedir (Özbay, 2002: 22).

2.3. Ev Hizmetlerinin Türkiye'de Gelişimi

Kentleşme sürecinin hız kazanması, kentlerde yaşayan kadının çalışma hayatına katılması, ataerkil toplum düzenin çözülmeye başlaması, çekirdek aile düzenine geçilmesi ile geleneksel aile düzeninde kadına atfedilen yaşlı, çocuk, hasta bakımı gibi görevlerin ve ev işleri olarak ütü, çamaşır, bulaşık, yemek yapımı, ev temizliği gibi unsurların dışarıdan ücret karşılığında alınmasını gerektirmiştir (Yıldırımalp, 2014: 49).

Yapılan birçok araştırma yasal korumadan yoksun ve savunmasız bırakılan ev hizmetleri çalışanlarının kötü çalışma koşullarına maruz kaldıklarını, dışlandıklarını ve örgütlenme açısından ciddi sıkıntılar ile karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Genel olarak evin işleri, evin temizliği, bahçe düzeni, evin yönetimi gibi eve özgü işlerde çalışan ev hizmetlileri kaçak iş ilişkilerinin yaygınlığı sebebiyle resmi istatistiklerde gösterilmemekte ve hane halkı iş gücü araştırmalarında göz ardı edilmektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 161). Ev hizmetlerinin dışarıdan sağlanması ile istihdam edilen kişiler, çoğunlukla enformel sektördeki niteliksiz elemanlardan oluşmaktadır. Genellikle ev hizmetleri alanında çalışanların büyük bir çoğunluğu köyden kente göç etmiş, niteliksiz ya da kaçak yabancı iş gücünden oluşmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 49).

Ev kadınlığı ve annelikle ilgili olarak yaşanan kültürel normlardaki değişimler, orta sınıftan ev kadınlarının ev ve ev içindeki ilişkilerinde de değişimlere yol açmaktadır. Kadınların ev dışı etkinliklerinde artış gözlemlenirken, ev ile ilgili sorumluluklarını ücretli çalışanlara devrettikleri görülmektedir (Özyeğin, 2005: 122). Ev hizmetlerine olan talebin giderek artması fakat bu hizmetlerin halen kadınlar tarafından yapılıyor olması konunun ilgi çekici yönünü oluşturmaktadır. Kapitalist üretim ilişkilerinin gelişimi, ev ve iş yerinin

ayrılması, erkekleri dış dünyaya açarken kadınların ise her şeyden önce birer "ev kadını" olarak görülmesine yol açmıştır (Bora, 2011: 60).

Ev işleri ile kadınların bağdaştırılması gözden kaçmamıştır. Ünlütürk-Ulutaş'a göre ataerkil kapitalizm, kadına ev içinde yer vermiş ve evde yapılan işleri de kadın işi olarak belirlemiştir. Sosyo-ekonomik gelişim ve dönüşümler, kadınların istihdam içinde bulunmasına her ne kadar olanak sağlasa da kadınları evdeki sorumluluklarından ayıramamıştır. İstihdama katılan, ev dışına çıkan kadın yine ev ve bakım işlerini yerine getirmeye devam etmiştir. Refah devletinin getirisi olan bakım hizmetlerinin sağlanması kadının yükünü hafifletmiş olsa da daha sonrasında devletler bakım hizmetleri görevinden geri çekilmeye başlamıştır (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 278). Gelişmiş ülkelerdeki orta sınıf kadınlar kendi sorumluluklarını göç eden kadınlara devretmiştir. Ünlütürk-Ulutaş'ın yapmış olduğu araştırmalar neticesinde Türkiye gelişmiş bir ülke olmamasına rağmen bakım hizmetleri ihtiyacının bir bölümünü, yoksulluk ve işsizlik yüzünden Eski Doğu Bloku ülkelerinden göç eden kadınlar tarafından sağladığı görülmüştür (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 278).

Dünyadaki genel eğilimde gözlemlendiği gibi ülkemizde de göçmen kadınların ev hizmetlerinde çalışması giderek yaygınlaşmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar ile kentli gündelikçiler arasında rekabet durumunun olduğu varsayılsa bile aslında aralarında gerçek bir rekabetin söz konusu olmadığı vurgulanmaktadır. Çünkü ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadın ile kentli gündelikçi arasında çalışma ve yaşam tarzı bakımından önemli ölçüde farklılıkların olduğu ifade edilmektedir (Erdem ve Şahin, 2009: 295).

Türkiye'ye ev hizmetlerinde çalışmak üzere göç eden kadınların varlığının bilinmesine rağmen bu alanla ilgili sağlıklı istatistiklerin olmaması ve bilimsel araştırmaların azlığı nedeniyle göç eden kadınların sayısı, yaşı, eğitimi, göç süreçleri ve çalışma koşulları ile ilgili yeterli kaynak bulunmamaktadır. Ancak, yapılmış olan az sayıdaki çalışmalardan dil bilmeme, sınır dışı edilme korkusu, geride bıraktıklarına duyulan özlem gibi başlıca sorunlarla karşılaştıkları ve diğer ülkelerdeki göçmen çalışanlarla benzer sorunları oldukları kanısına varılmaktadır. Eski Doğu Bloku ülkelerinden ev hizmetlerinde çalışmak için düzensiz biçimde gelen göçmen kadınlar Türkiye'ye turist vizesiyle gelmekte, vize süreleri dolsa bile kayıt dışı çalışarak ülkeyi terk etmemektedir (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 290-291; Kaşka, 2005: 51).

Ev hizmetleri çalışanları, bağımsız çalışanlar olarak görülse de gerçekte çoğunlukla gelir getirecek bir işe ihtiyaç duymaktadır. Kötü çalışma koşulları ve kötü muamele görmelerine rağmen duyulan gelir ihtiyacı, onları çalışmaya mecbur kılmaktadır. Dünyada ve ülkemizde olduğu gibi ev hizmetlerinde çalışanlar sayıca önemli boyutlara ulaşmalarına rağmen resmi istatistiklerde yer almamakta ve çalışan kesim olarak algılanmamaktadır. Görünmez çalışan bir kitle olmaları, yok sayılmaları ve dışlanmaları, çalışma yaşamında karşılaştıkları başlıca sorunlar arasında yer almaktadır (Yıldırımalp, 2014: 49).

Çoğu ülkenin ulusal yasasında olan özel ve koruyucu düzenlemelerinde yer verilen ev hizmetleri alanı ülkemiz yasaları içinde bulunmamakta ve ev hizmetlerinin ne olduğu ile ilgili tam bir tanımı yapılmamaktadır. Fakat, ev hizmetlerinde çalışanların kimler olduğu doktrin, yargı kararları ve SSK genelgelerinde sayılmaktadır. Türkiye'de ev işçiliğinin formel iş piyasasına uyum sağlayabilmesi için 2000'li yıllardan sonra düzenleyici mekanizmalar oluşturulmaya başlanmıştır. Kadınların yoğun olarak istihdam edildiği ev hizmetleri alanında, yerli ve göçmen ev işçisi ayrımı yapılmaktadır. Yapılan bu ayrımda çalışan kadınların sayısı, niteliği, uygulama ve düzenlemeleri arasında farklılıklar bulunmaktadır.

2.3.1. Ev Hizmetlerinde Çalışan Yerli Ev İşçisi Kadınlar

Türkiye'de enformel sektörde çalışan kadınların sayısı giderek artmaktadır. Sektörün büyük bir kısmı, kırdan kente göç etmiş, iş gücü niteliği vasıfsız ve eğitim seviyesi düşük kadınlardan oluşmaktadır. Yoksullukla mücadelede çalıştıkları bir alan olan ev hizmetleri, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaygınlık kazanmıştır. Küreselleşmeyle ortaya çıkan sosyo-ekonomik değişiklikler çalışma hayatına yansımıştır. Kadının iş gücüne katılım oranının artmasının yanı sıra geleneksel aile rollerinin değişimi gibi faktörler de ücretli ev hizmetine yönelik talebi açıklamada önemli paya sahip olmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 55-56). Türkiye'de kadınların toplumsal cinsiyet rollerine uygun görülen eğitim, bakım ve temizlik işlerinin yer aldığı hizmetler sektöründe çalıştığı bilinmektedir. Çalışan bireylerin evi ile işi arasındaki boşluklar ya da diğer unsurları doldurmak amacıyla ortaya çıkan ev hizmetinde çalışma, kadınlar için önemli bir istihdam alanı haline gelmiştir (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 146).

Fidan ve Özdemir'in yapmış olduğu araştırmaya göre ev hizmetlerinde çalışmalarının temel nedeni, evin geçimine yardımcı olmak ve aile gelirine katkı sağlamaktır. Eşinin işsiz olması, gelir yetersizliği gibi faktörler kadınları bu alanda

çalışmaya zorlamaktadır. Özellikle çocuk sayısının fazla olması ve eğitim dönemindeki çocukların varlığı, kadınların ev hizmetlerinde çalışmasının gerekçeleri olmaktadır (Fidan ve Özdemir, 2011: 83).

Ev içindeki ev ve bakım işleri çoğunlukla kadınlar tarafından ücret karşılığı olmaksızın yapılmaktadır. Ücret karşılığı yerine getirildiği zaman yine ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yapılan düşük değerli bir çalışma biçimi olarak görülmektedir. Türkiye'de esas olarak kırdan kente göç eden, eğitim seviyesi düşük, vasıfsız kişiler tarafından yapılan iş olarak algılanmaktadır. Aslında ev hizmetleri orta-üst sınıf kadınlar arasında kurulan enformel nitelikte bir istihdam ilişkisi olmakta, yasal düzenlemelerin ve korumaların dışında tutulmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 3).

Günümüz çalışma ve yaşam koşullarında bireysel ihtiyaçlarımızın yerine getirilmesinde emek harcayan ev hizmetleri çalışanları hak ettikleri ücreti almalı, çalışma hayatında görünürlük kazanmalı, çalışma hayatında ve sosyal hayatta korunmaları gerekmektedir. Ev hizmetleri alanı düşük vasıflı ve eğitimsiz kadınlar için gelir sağlarken, çalışan kadının da ev içerisinde yapması gereken sorumluluklarını yerine getirerek iş-aile çatışması olmak üzere pek çok sorunun giderilmesinde yardımcı olmaktadır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 156).

Ülkemizde, ev hizmetlerine ilişkin özel ve genel koruyucu düzenlemelere yer verilmemiştir. Kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte ücretli olarak ev hizmetleri alanında çalışacak kişilere ihtiyaç duyulmuştur. Ücretli ev işleri olarak bilinen en yaygın ev hizmeti ise temizlik işi olmuştur. 1950'lerden sonra kırdan kente göçün etkisiyle temizlikçi ve gündelikçi kadınların sayısında artış yaşanmıştır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 154; Erdem ve Şahin, 2008: 43).

Ev hizmetlerinin yapısı gereği ev ortamında gerçekleşmesi, çalışma biçimi olarak değerlendirilmemesine neden olmaktadır. İşin büro, ofis ve fabrikada yapılmıyor olması istihdam alanı sayılmasına engel olmaktadır (Sükun, 2010: 90). Ayrıca, Türkiye'de ve AB ülkelerinde ev hizmetlisinin kayıtlı çalıştırılmasının zorunlu olmadığı yönündeki anlayış yasal düzenlemelere de engel olmaktadır (Mateman ve Renooy, 2001: 77).

Türkiye'de yapılan araştırmalarda çalışan ve çalıştıran kişi arasında paternalist özelliklere dayanan "hayali akrabalık" ilişkisi kurulmaktadır. Bu ilişki aralarında sınıf farkı yüzünden oluşabilecek çatışmalara karşı tampon işlevi görmektedir. Ev hizmetlerinin karşılıklı güvene dayanıyor olması nedeniyle ev işçileri tanıdıklar üzerinden, sosyal

ağlardan veya enformel kanallardan bulunmaktadır. Enformel kanalların etkin olması aracı şirketlerin ve ÖİB'nin etkinlik kazanmasını engellemektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 3).

Ev hizmetleri alanındaki bu olumsuz durum bazı ülkelerin yasal düzenlemelerinde yer almaktadır. Ev hizmetinin özel alan içerisinde yapılıyor olması ve ev işinin kadın doğasıyla ilişkilendirilmesi, ev hizmetlilerinin "çalışan" olarak algılanmasını engellemektedir (Ramirez-Machado, 2003: 3). Yapılan işin gündelik hayatın gereklerinden görülmesi, ücret karşılığında yapılıyor olsa bile "iş" olarak kabul edilmemesi, ev hizmeti çalışanlarını mağdur etmekte ve başta iş hukuku olmak üzere yasal düzenlemelerce kapsam dahiline alınmamaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 3). Yasal düzenlemelerce korunmayan bu istihdam alanında çalışan ve çalıştıran ilişkisinde suistimallerin yaşanması söz konusu olmaktadır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 158).

Türkiye'de ev işçilerine ilişkin yasal çerçevenin temel sorunu olarak karmaşık ve etkisiz olması gösterilmektedir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 4. maddesine göre ev hizmetlerinde çalışanlar kanun kapsamı dışında bırakılmakta ve 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun iş sözleşmesine ilişkin hükümleri ve genel hükümleri uygulanmaktadır. Ancak, uygulamada ev işçilerinin neredeyse tamamı bireysel iş ilişkileri bağlamında Borçlar Kanunu'na göre tanınan haklardan yararlanamamaktadır. Çoğu kadın olan vasıfsız ev hizmetleri çalışanları ve yine çoğu kadın olan işverenleri bu Kanun hükümlerinden haberdar bile olmamaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 4). Ev hizmetlerinde çalışan kadınların büyük bir bölümü, enformel sektörde, güvencesiz olarak düşük ücretle emeklerini sunmaktadır. Türkiye'de ev hizmeti sektörü, eğitim ve vasıf düzeyi düşük, gelir ihtiyacında olan kadınların çalışma alanı haline gelmiştir (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 171).

2.3.2. Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Ev İşçisi Kadınlar

Ev hizmetlerinde istihdam edilen kişiler yabancı ülke vatandaşı olabilmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 57). Küreselleşmeyle erkek egemen göç kalıplarında önemli bir değişim gerçekleşmiş, ev hizmetlerinde çalışmak üzere yoğun ve düzensiz biçimde göç eden kadınlar baskın hale gelmiştir (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 277). Ev işlerine kadınların yüksek katılımı ya da ev işçilerinin arasında göçmenlerin olması yeni bir gerçeklik olmamaktadır (Gallotti, 2009: 4). İş gücü sınırlarının kalkması, emek piyasasının serbestleşmesi ve göçmen işçilerin sayısının artması küreselleşmenin sonucu olarak görülmektedir. Bunun yanında, küreselleşmenin olumsuz sonuçları olarak kayıt dışı

istihdam ve göçmen işçinin emeğinin sömürülmesi de gösterilmektedir. Yerel halkın kabul etmediği düşük ücret ve kötü çalışma koşullarında çok sayıda göçmen ev işçisi çalıştırılmaktadır.

Türkiye'ye ise göçmen işçiler Eski Doğu Bloku ülkelerinden gelmektedir. Göçmen kadınların ev hizmetlerini seçmesinin asıl nedeni kaçak ve güvenli iş ilişkisi olarak görülmesi ve ev işlerinin kadın işi olarak algılanması olmuştur. Küreselleşmeyle sınırların kalkması, ev hizmetleri alanında uluslararası emek arz ve talebini doğurmuştur (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 99). Türkiye'de bu alanda sağlıklı verilerin bulunmaması nedeniyle Türkiye'ye göç ederek ev hizmetlerinde çalışan kadın göçmenlerin sayısı, göç süreçleri ve çalışma koşulları hakkında yeterli ve düzenli bilgi bulunmamaktadır (Ünlütürk-Ulutaş, 2009: 505). Kadınların Türkiye'yi tercih etmelerinin en başında Türk kökenli olmak, dil öğrenme kolaylığı, tarihsel ve coğrafi yakınlık gelmektedir (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 295). Çalışmalar, Türkiye'ye gelen göçmen kadın ev işçilerinin hem göç süreçleri hem de göç sonrası çalışma ve yaşam koşullarının diğer ülke örnekleriyle benzeştiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede birçok gelişmiş ülkede; Filipinli, Afrikalı, son zamanlarda da Doğu Avrupalı kadınların bu tür işlerde istihdam edildiği bilinmektedir (Kaşka, 2005: 50).

Ev hizmetleri düşük statülü ve ağır çalışma koşulları olan bir alan olduğu için yerli iş gücü tarafından cazip bulunmamaktadır. Cazip bulunmamasındaki en önemli nedenlerden biri, işverenin çoğu zaman yatılı olarak çalışabilecek birini arıyor olmasıdır. Yatılı olarak çalışmayı kabul etmeyen yerli iş gücü yerine, bu ihtiyaç göçmen ev işçisi tarafından karşılanmaktadır. Göçmen iş gücünün düşük ücretle tüm koşullara boyun eğerek yirmi dört saat hizmet vermeyi kabul etmesi, göçmen iş gücüne olan talebi arttırmıştır. Sovyet sisteminin yıkımı, ekonomik krizlerin yaşanması gibi sebeplerden dolayı yüksek işsizlik ve yoksulluk sorunuyla boğuşan ülkelerde kadınların göç ederek, talebin giderek arttığı bu ülkelerde ev hizmetleri alanında çalışmaya başladıkları görülmektedir (Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 18-19).

Ev içi hizmetlerde göçmen kadın istihdamı kentlere özgü bir olay olmaktadır. Ancak, göçmen kadın işçinin Ankara, İstanbul, İzmir gibi şehirlerle sınırlı kalmadığı görülmektedir. Göçmen ev işçilerinin çoğu; Moldovalı, Türkmen, Özbek, Azeri, Bulgar, Ermeni olmaktadır. Ev hizmetleri ile Moldovalılar özdeşleştirilmiştir. Bu kadınlar genellikle bu işin gerektirdiği eğitimi aldıklarından ve iş disiplinine sahip olduklarından dolayı tercih edilmektedir. Göçmen kadınlar en önemli istihdam alanı olan ev

hizmetlerinde çoğunlukla yatılı çalışmak istemektedir (Akbıyık, 2013: 222; Kaşka, 2005: 52). Bu durumun en büyük sebebi yatılı kalmanın bir avantaj olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ortada veya sokakta görülmeyeceklerinden sınır dışı edilme korkuları daha az olmaktadır. Fakat, yatılı çalışmanın getirmiş olduğu bazı sorunlar da bulunmaktadır. Başlıca sorunları arasında mahremiyetlerinin olmayışı, çalışma ve dinlenme sürelerinin belirsizliği gelmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 99).

1990'lı yıllardan itibaren çeşitli küresel, ekonomik ve sosyal gelişmeler sonucu Türkiye'ye yabancı iş gücü gelmeye başlamıştır (Akbıyık, 2013: 222). Türkiye'ye göç eden ev işçileri genellikle ilk girişlerini turist vizesi ile yapmaktadır. Göçmen kadınların ev hizmetlerinde iş bulması ise enformel istihdam şirketleri, özel istihdam şirketleri, akrabalar, arkadaşlar, çalışmaya gelen tanıdıklar vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Kaşka, 2005: 52). Ev hizmetlerinde çalışmak üzere Türkiye'ye gelen göçmen kadınların geldikleri ülkelerde nitelikli eleman oldukları, en düşük eğitim seviyelerinin lise olduğu belirtilmiştir. Eşlerinin memlekette işsiz olduğu veya düşük gelirli işlerde çalıştığı ifade edilmiştir. Yaş aralıklarının, orta yaş olduğu (30-50) belirtilmiştir. Çoğunun turist vizesi ile geldiği, büyük bir çoğunluğun ise çalıştığı evde yatılı kaldığı gözlemlenmiştir. Sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamadıkları, aracı istihdam kuruluşları tarafından maddi ve manevi olarak sömürüldükleri belirtilmiştir. Çalışma koşullarının ağır olduğu, her türlü şiddet, taciz, tehdit ve sömürüye maruz kaldıkları, ruhsal ve fiziksel sağlık sorunları ile karşılaştıkları gözlemlenmiştir (Akbıyık, 2013: 223-224).

Eski Doğu Bloku ülkelerinin dağılmasından sonra pek çok göçmen ekonomik, sosyal, politik sebeplerden dolayı Türkiye'ye gelmeyi seçmiştir. Esnek vize politikalarının da uygulanıyor olması Türkiye'yi seçmelerinde etkili olmuştur. Vize ihlali yaptığı tespit edilen yabancılar sınır dışı edilmekte, geçici ya da sürekli giriş yasağı konulmaktadır. Bu nedenle gelen göçmen işçiler ihbar edilmekten, sokağa çıkmaktan ciddi endişe duymaktadır (Ünlütürk-Ulutaş, 2009: 500-502). Genellikle vize süresi dolan göçmen işçi yasa dışı şekilde kalmayı tercih etmektedir. Kadınların çalışma izinlerinin olmaması, işveren tarafından pasaport ve benzer evraklarına el konulması, ev içinde veya dışında yaşanabilecek kötü bir duruma karşı çalışanı zor durumda bırakmaktadır. Hatta işveren çalışanı ihbar etme ile tehdit etme durumunda bile bulunmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışmaları büyük ölçüde kaçak ve kayıt dışı olmaktadır. Özellikle kentlerde ev işlerinde çalışan pek çok kadın bulunmaktadır. Turist gibi gelip ev hizmetlerinde çalışmakta,

süreleri dolduğunda ise ülkelerine gidip tekrar dönüş yaparak ev hizmetlerinde çalışmaya devam etmektedirler (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 99).

Göçmen kadınların özelliklerine bakıldığında yerli iş gücünden daha nitelikli oldukları ve eğitim seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Genellikle maddi durumu iyi olan aileler tarafından çalıştırılmaktadır. Yerli işçiler yatılı çalışmayı kabul etmediklerinden, yatılı ev işlerinde çoğunlukla göçmen işçiler çalışmaktadır. Etiler ve Lordoğlu'na göre ev işlerinde çalışan göçmen işçiler çok zor ve ağır koşullarda çalışmakta bedensel olarak birçok problemle karşılaşmaktadır. Yasa dışı çalışmaları nedeniyle sigortaları bulunmamakta ve gerek özel gerekse kamu kuruluşlarına başvuru yapmaları halinde kendi ceplerinden harcama yapmaktadırlar. Kadınların çok önemli bir kısmı yasa dışı göçmen statüsünde olduğu için yakalanma korkusu ile sağlık kuruluşlarına başvuru da yapamamaktadır (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 111).

Kadınlar, sağlık sorunu olduğunda yakınlarından veya işverenlerinden yardım istediklerini belirtmiştir (Bircan, 2013: 43). Göçmen kadınlar; iş bulamama, birikim yapma, borçlarını ödeme, çocuk veya torun okutma, eşlerinin çalışmaması gibi sebeplerden dolayı Türkiye'ye göç kararı almıştır. Kendi ülkelerinde aldıkları eğitim ne olursa olsun bu kadınlar ev hizmetlerinde çalışmak üzere göç etmiştir (Bircan, 2013: 33). Sosyal güvencelerinin olmaması onları sağlık alanında ve diğer alanlarda mağdur etmektedir. Özetle iş gücü piyasaları koşullarında ev hizmetlerinde çalışan göçmenlerin, yerli işçilerden daha olumsuz koşullarda çalıştıkları bilinmektedir. Başta çalışma hakları olmak üzere diğer sosyal haklar yönünden göçmenlerin ciddi biçimde korunmalarına duyulan insani gereksinimleri görmezden gelinmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 93).

Göç ettikleri ülkenin dilini bilmemeleri göçmen ev işçilerinin sorunlarını arttırmakta ve çözüm bulmalarını daha da zorlaştırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMADA EV HİZMETLERİ SORUNLARI

Ev hizmetleri alanında yaşanılan sorunların temeli uygulama ve düzenlemelerde yapılan eksiklik ve belirsizliklere dayanmaktadır. Önemli bir istihdam alanı olan ev hizmetlerinin ulusal ve uluslararası olarak farklı uygulama ve düzenlemeleri içerdiği görülmektedir. Yapılan uygulama ve düzenlemelerin yetersizliği ev hizmetleri alanında çalışanlar için birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

1. EV HİZMETLERİ DÜZENLEMELERİ VE UYGULAMALARI

Ev hizmetleri alanı için ulusal ve uluslararası düzeyde birçok farklı uygulama ve düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Uluslararası alanlarda sesini duyuran ev hizmetleri çalışanları için ülkemizde de uygulama ve düzenlemeler yapılmakta, gelişmeler yaşanmaktadır.

1.1. Uluslararası Düzeydeki Ev Hizmetleri Düzenlemeleri

BM, ILO, Avrupa Konseyi başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş ev hizmetleri alanı ve çalışanları için düzenlemeler yapmaktadır. İnsan onuruna yaraşır iş imkanının sağlanması, çalışanlara hak ettikleri ücret ve değerin verilmesi üzerine çalışmalarını sürdürmektedirler.

1.1.1. Birleşmiş Milletler Antlaşmalarında Ev Hizmetleri

10 Aralık 1948'de BM Teşkilatı tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 22. ve 25. maddeleri herkesin ayrımsız bir şekilde toplumun bir üyesi olarak ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla birlikte sosyal güvenlik hakkına da sahip olduğunu ifade etmekte ve bu hakların sağlanabilmesi için devletlere sorumluluk yüklemektedir. 1966 yılında "Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" ve "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme" kabul edilmiştir. Ekonomik ve sosyal haklara ilişkin sözleşmenin 2. maddesinde sözleşmeyi kabul eden ülkeler tarafından sağlanacak sosyal güvenlik haklarından bahsetmektedir. 1980 yılında kabul edilen "Kadınlara Karşı

Her Türlü Ayrımcılığın Yasaklanması Sözleşmesi" kadınların çalışma, iş ve meslek seçme, iş yerindeki diğer haklardan, çalışma ve çalışma sonrası dönemlere ilişkin bütün sosyal güvenlik haklarından yararlanma konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olduklarını belirtmektedir. İlgili sözleşmeler şunlardır (Akbıyık, 2013: 212);

- Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme,
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme,
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yasaklanması Sözleşmesi,
- Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesi İçin Uluslararası Sözleşme,
- Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi,
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme,
- Göçmenlerin Kara, Deniz ve Havayoluyla Kaçırılmasına Karşı Ek Protokol.

1.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Belgelerinde Ev Hizmetleri

ILO'nun sosyal güvenlik konusunda uluslararası standartları belirleyen ve 1952'de kabul edilen "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi" sosyal güvenlik hakkından yararlanma açısından vatandaşlarla yabancı uyrukluların istisnai düzenlemeler dışında eşit haklara sahip olduğunu ifade etmektedir. 1962'de kabul edilen "Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit İşlem Yapılması Hakkında Sözleşmesi" konuyla ilgili somut düzenlemeler yapmıştır (Dursun, 2009: 215-217).

ILO, 1997 tarihli 181 sayılı "Özel İstihdam Ajansları Sözleşmesi" ile ev hizmetlerinde iş gücü piyasa şartlarını düzenlemiştir (Akbıyık, 2013: 213). Ev hizmetlerinde çalışma konusunun düzenlenmesi diğer çalışma türlerinden ayrı olarak ILO'nun gündemine 2000'li yıllarda gelmiştir. ILO, 2008 yılında "Ev Hizmetlerinde Çalışanlar İçin İnsanca İş Standartları"nı belirtmiştir. 2010 yılında aynı konu yine gündeme gelmiş (Akbıyık, 2013: 213), ILO'nun düzenlediği 100. Uluslararası Çalışma Konferansı'nda "Ev İşçilerine İnsanca İş" başlıklı sözleşme 2011 tarihinde genel kurulda üye devletlerin onayına sunularak kabul edilmiştir <http://www.sendika.org/2011/06/ilo-ev-iscilerine-insanca-is-sozlesmesini-kabul-etti/> (24.12.2015).

Her üye, 1973 tarihli "Asgari Yaş Sözleşmesi" ile 1999 tarihli 182 sayılı "Kötü Şartlardaki Çocuk Emeği Sözleşmesi"nin hükümleri ile tutarlı olacak biçimde ev işçileri için ulusal yasalar ve düzenlemeler tarafından belirlenen yaştan küçük olmayacaktır. Her

üye, 18 yaşın altındaki ve asgari bir yaşın üzerindeki ev işçilerinin, yaptıkları iş nedeniyle zorunlu eğitimden mahrum kalmaması ya da onların daha ileri eğitsel veya mesleki eğitimlere iştirakine dair imkanlardan alıkoyulmaması amacıyla gerekli tedbirleri alacaktır (ILO, 2011b: 4-8).

ILO'nun 189. Sözleşmesi ve 201. Tavsiye Kararı olan bu düzenleme ile dünya genelinde "kayıt dışı ekonomi" kapsamındaki milyonlarca işçinin durumunun düzeltilmesi amaçlanmaktadır. ILO'nun bu sözleşmeyi değerlendirirken, gizli ve kayıt dışı işçiler olarak tanımladığı ve dünyada sayıları büyük çoğunluğa ulaşan çoğunun kadın olduğu tahmin edilen ev işçilerine ilişkin ilk uluslararası hukuki enstrüman olduğunu belirtmiştir <http://www.sendika.org/2011/06/ilo-ev-iscilerine-insanca-is-sozlesmesini-kabul-etti/> (24.12.2015).

Ev işlerinin değer kaybettiği, görünmez hale geldiği ve buna benzer işlerin gerçekleştiği, esas olarak kadınlar ve genç kızlar tarafından yapıldığı gözlemlenmiştir. Ev işçilerinin istihdam ve çalışma koşulları bağlamında ciddi ayrımcılığa uğradığı ve diğer türden insan hakları ihlallerine maruz kaldığı görülmüştür. Kayıtlı istihdam için kıt imkanlara sahip gelişmekte olan ülkelerdeki ev işçileri ulusal iş gücünün önemli bir bölümünü temsil ettikleri ama öte yandan bu işçilerin en fazla kapsam dışı bırakılan kesim oldukları dikkate alınarak, ILO'nun tüm tavsiye kararlarının tüm çalışanlar için geçerli olduğu, bu sözleşme ve tavsiyelerden istifade edip etmediklerine bakılmaksızın, ev işçilerinin de bu haklara sahip olduğu savunulmuştur. Ev işçilerinin tüm haklarından tam anlamıyla yararlanabilmeleri için onlarla ilgili genel ve özel standartların talep edilmesine imkan veren, ev işlerinin özel koşullarını kabul eden sözleşme oluşturulmuştur (ILO, 2011b: 3-4).

Sözleşmenin amacı doğrultusunda ILO, bu sözleşmeyi hazırlarken ev işlerinin giderek değersizleştiğini ve görünmez hale geldiğini, çoğunlukla kadın ve çocuklar tarafından yapıldığını bundan dolayı da ayrımcılık ve hak ihlalleri uygulamalarına sıkça rastlandığını dikkate almıştır. Yapılan sözleşmeyle çalışma süreleri, fazla çalışma ve gece çalışması konularında düzenleme yapılarak, evde çalışanlarla diğer işçiler arasındaki ayrım azaltılmıştır. ILO, söz konusu sözleşmenin yanı sıra ev hizmetlerinde çalışanların çalışma şartlarının iyileştirilmesi için çeşitli tavsiye kararları da almıştır. Ev hizmetlerinde çalışan kadınların, İş Kanunu kapsamına alınarak örgütlenmesini kolaylaştırma günlük, haftalık ve yıllık izin kullanma, fazla çalışma durumunda ücret alma, 18 yaşından küçüklerin ev

hizmetleri alanında çalıştırılmaması ve tacizden korunması hedeflenmiştir (Akbıyık, 2013: 214; ILO, 2011b: 4-8).

1.1.3. Avrupa Konseyi Sözleşmelerinde Ev Hizmetleri

Avrupa Konseyinin sosyal haklar açısından en önemli belgesi 1961'de kabul edilen ve 1996'da yeniden gözden geçirilen "Avrupa Sosyal Şartı" tüm çalışanlar ve bakmakla yükümlü oldukları kimselerin, sosyal güvenlik ve sosyal refah hizmetlerinden yararlanma haklarını teminat altına almaktadır (Dursun, 2009: 217-219).

Yasal korumadan mahrum olarak çalışmak, sosyal dışlanmışlık, maddi ve manevi olarak sömürülme, aşırı iş yükü, emeğinin karşılığını alamama, yabancı düşmanlığı ev hizmetlerinde çalışanların genel sorunları olmaktadır. Ev hizmetleri niteliği itibariyle vasıfsız ve niteliksiz işler olarak görülmektedir. Genellikle bu alanda çalışanlar da eğitimsiz, yoksul, bilgisiz ve vasıfsız kişiler olarak görüldükleri için sosyal dışlanma ve izole edilme ile karşılaşmaktadır. Ev hizmetleri çalışanları hak arama ve örgütlenme konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu durum da haklarının sömürüsüne yol açmaktadır. Ayrıca, ev hizmetleri alanında ulusal ve uluslararası kuruluşların etkisiz kalması, gün geçtikçe daha çok sömürülen bir alan haline gelmesine sebep olmaktadır (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 167-172).

1.2. Uluslararası Düzeydeki Ev Hizmetleri Uygulamaları

Dünya çevresinde milyonlarca ev işçisi temizlik yapmakta, yemek pişirmekte, çocuk ve yaşlılara bakmakta, bunun yanı sıra evin günlük diğer işlerini gerçekleştirmektedir. Emeklerini sunmalarına rağmen sosyal korumadan ve yasal düzenlemelerden yoksun kalmaktadırlar (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 300-301).

Evlerin ve toplumun işlemesinde oynadıkları önemli role rağmen ev işçileri, kanun kapsamındaki işçiler açısından en korunmasız grubu oluşturmaktadır. Ülkeden ülkeye değişik derecede farklı uygulama ve kanunlar oluşturulmuş olsa da pek çok ülkede hala koruma kapsamına dahil edilmemiştirler (Simonovsky ve Luebker, 2011: 1-2).

Dünyadaki ev hizmetleri uygulamaları kötü çalışma koşullarına sebep olmaktadır. Ev hizmetleri alanında sendikalaşma ve örgütlenme, sektörün ve çalışanların niteliklerinden dolayı çok zor olmaktadır. Sendikanın kayıt dışı ve kadın çalışmasına karşı geleneksel kayıtsız tavrı da sendikalaşmayı negatif yönde etkilemektedir. Ancak, bu olumsuzluklara

karşı son yıllarda birçok ülkede ev hizmetleri alanında çalışan işçilerin sendikalaşma oranı artmaktadır (Akbıyık, 2013: 215). Ev hizmetleri sektöründe çalışan yabancı iş gücü, piyasayı nicelik ve nitelik yönünden etkilediğinden o ülkenin işçileri tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Sendikalar da yabancı işçilere kendi vatandaşı olan işçilerin istihdam imkanını daralttığı gerekçesiyle olumsuz ve soğuk yaklaşmaktadır (Lordoğlu, 2005: 42).

Yasal korumadan mahrumiyeti besleyen faktörlerden biri çalışma türlerinin yakın zamana kadar ulusal ve uluslararası kuruluşların gündemine gelmemesi iken bir diğeri de bu alanda çalışan ev hizmetlilerinin yoksulluk, bilgisizlik, çaresizlik gibi nedenlerden dolayı hak arama ve örgütlenme konularında yetersiz kalmaları olmuştur.

Ev hizmetleri niteliği bakımından toplumdan soyutlanmış, izole edilmiş kişilerin işi olarak görülmektedir. Yasal korumadan mahrum olarak çalışmak, kötü çalışma koşullarına maruz kalmak, sosyal anlamda dışlanmak, aşağılanmak ve aşırı iş yükü ev hizmetleri alanında çalışanların karşılaştıkları başlıca sorunları oluşturmaktadır (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 166-172).

Ev hizmetlerinde çalışanlar için özel düzenleme yapan ülkeler; Arjantin, Brezilya, Peru, Portekiz, İspanya, İtalya, Macaristan, Danimarka, Finlandiya, İsveç, Güney Afrika, Tanzanya'dır. Ev hizmetlerinde çalışanlar için iş yasalarında düzenleme yapan ülkeler; Belçika, Bolivya, Kanada, Şili, Dominik Cumhuriyeti, Malezya, Meksika, Panama, Filipinler'dir. Ev hizmetlerinde çalışanlar için iş yasalarında düzenleme yapmayıp, çalışanları işçi sayarak iş yasası kapsamına alan ülkeler; Çin, Kolombiya, İran, Moğolistan, Tayland, Tunus, Vietnam, Madagaskar'dır. Ev hizmetlerinde çalışanlar için iş yasalarında düzenleme yapmayan ülkeler; Mısır, Japonya, Ürdün, Lübnan, Türkiye, Yemen'dir (Yıldırımalp, 2014: 157; Ramirez-Machado, 2003: 8-9).

1.3. Türkiye'deki Ev Hizmetleri Düzenlemeleri

Dünyada yapılan düzenlemeler çerçevesinde değerlendirildiğinde, Türkiye'de yapılmış olan düzenlemelerde belirsizlik ve eksikliklerin olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye'deki ev hizmetleri düzenlemeleri günümüzde yeni gelişmeler göstermektedir.

1.3.1. Türk Vatandaşları İçin Yapılan Hukuki Düzenlemeler

Türkiye'de iş mevzuatı incelendiğinde, 1475 sayılı eski İş Kanunu'nda olduğu gibi 4857 sayılı yeni İş Kanunu'nda da ev hizmetleri uygulama alanı dışında bırakılmıştır.

Kanun hükmüne göre İş Kanunu hükümleri ev hizmetleri ve ev hizmetleri alanında çalışanlara uygulanmayacak, yapılan bu işler ve bu işleri yapan çalışanlar Borçlar Kanunu hükümlerine tabi olacak diye ifade edilmiştir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 172).

Ülkemizde geleneksel yapıya, cinsiyete dayalı iş bölümüne uygun olarak, ev hizmetleri, çocuk bakımı, evin düzeni çalışıyor olsa bile kadınların sorumlu olması gereken bir alan olarak algılanmaktadır. 20. yüzyılda yapılan yasal düzenlemelere kadar aileye ait olan evin içindeki ev hizmetlerinin, baskın erkek otoritesi doğrultusunda aile hukuku ile düzenlendiği görülmektedir (Ramirez-Machado, 2003: 3). Ev hizmetleri, İş Kanunu dışında bırakılmış ve ev hizmetleri kavramının neyi ifade ettiği, neleri kapsamına aldığı yasal çerçevede belirtilmemiştir. Kanunun ilgili hükmünün uygulanmaması bakımından net bir tanım yapılmamış, kavram öğreti ve yargı kararlarına bırakılmıştır (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 172).

Yargıtay'ın vermiş olduğu bir kararda, "4857 sayılı İş Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi uyarınca, ev hizmetlerinde çalışanlar hakkında bu kanun hükümleri uygulanmaz. Kısaca, ev hizmetlerinde aşçı, uşak, temizlikçi gibi işlerde çalışan işçi ile ev sahibi işveren arasındaki uyuşmazlığın iş mahkemesinde değil, genel mahkemelerde çözümlenmesi gerekmektedir. İş Kanunu kapsamı dışında bırakılan bu hizmetleri gören kimselerle bunları çalıştıranlar arasındaki hukuki ilişkilerde Borçlar Kanunu'nun hizmet akdine ilişkin hükümleri uygulanacaktır" şeklinde ifade edilmektedir (Akbıyık, 2013: 217).

1926'da kabul edilen Borçlar Kanunu; Cumhuriyet döneminde özel mevzuatla düzenlenen, bazı çalışan kısım dışında, çalışma hayatını düzenleyen ilk kanun olmuştur. 3008 sayılı İş Kanunu yalnızca 10'dan fazla işçi çalıştıran iş yerlerini kapsadığından, ev hizmetleri alanında çalışanlar kapsam dışında bırakılmış ve Borçlar Kanunu hükümlerine tabi kılınmaya devam etmiştir. 1475 sayılı İş Kanunu, ev hizmetlerini yine kapsam dışı bırakırken, kısmen ve bazı şartlara bağlı olarak konut kapıcılarını kapsama dahil etmiştir. 1475 sayılı İş Kanunu'nun 5. maddesi, konut kapıcıları için uygulanmayacağını fakat kaloriferli konut kapıcıları ile çalışmasını aynı konuta aynı işverene sunan konut kapıcıları için kanun hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştir. Konut kapıcıları ile ilgili istisnalar getirilmiştir. 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu ile söz konusu istisnalar kaldırılmıştır (Akbıyık, 2013: 216).

6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun iş sözleşmesine ilişkin hükümleri ve genel hükümleri ev hizmetinde çalışanlara uygulanmaktadır. İş Kanunu kapsamı dışında kalan işlere ve niteliği itibariyle otuz iş gününden az süren süreksiz işlere Borçlar Kanunu'nun iş sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanmaktadır. 1926 tarihli 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'nun hizmet akdine ilişkin hükümleri ve 6098 sayılı yeni Borçlar Kanunu'nun "Genel Hizmet Sözleşmesi"ne ilişkin hükümleri ev hizmetlerinde çalışanlar için geçerli olmaktadır. 6098 sayılı Borçlar Kanunu ev hizmetlerini de kapsamış olduğu genel hizmet sözleşmelerine ilişkin olarak fazla çalışma, kısmi çalışma, iş sağlığı ve güvenliği koşulları, cinsel taciz gibi çalışma ilişkileri ile ilgili birçok konuyu kapsamaktadır. Gerçekte ise çalışanların bu haklardan yararlanmadıkları görülmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 20-24).

4857 sayılı İş Kanunu, 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu kapsamındaki düzenlemeler, ev hizmetinde çalışanların çalışma ilişkileri ve sosyal haklarını içine almaktadır. Ancak, kanunların karışıklığı ve taraflarca bilinmemesi kanunları etkisizleştirmekte, uygulamada pek çok soruna sebep olmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 52). Ev hizmetlerinde çalışanların sorunlarını, iş ve sosyal güvenlik hukuku karşısındaki durumları itibariyle incelemek, gerçekçi politikalar üretebilmek için daha yararlı olacaktır.

4857 sayılı İş Kanunu kapsamı dışında bırakılan ev hizmetinde çalışanlar, "işçi" statüsünde çalışanların yararlandıkları haklardan yararlanamamaktadır. Ev hizmetinde çalışanların, haftalık çalışma süresi sınırı (45 saat), yıllık izin, fazla mesai ücreti, kıdem tazminatı, işten çıkarmada ihbar süresi, haksız fesihte işe iade davası açma gibi hakları bulunmamakta, bu durum ev hizmetinde çalışanları olumsuz etkilemektedir (Yıldırımalp, 2014: 53).

Ev hizmetlileri, kayıt dışı çalıştırılmaları söz konusu olduğunda ALO 170 SGK hattını arayarak şikayette bulunabilmektedir. Bunun üzerine SGK yetkilileri, Kuruma bağlı denetim elemanlarının iş yerinde çevre soruşturması yapabileceğini ve gerekli verilerin toplanması halinde ev işçisinin kayıt dışılık durumunun tespit edilebileceğini belirtmektedir. Kayıt dışı çalıştırma durumunun ortaya çıkması halinde işveren gerekli yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 26).

Örgütlenme açısından ele alınacak olunursa, Türkiye'de gerek Anayasal gerek yasal olarak ev hizmetinde çalışanların sendikal örgütlenme ve sendikal faaliyette bulunma hakları bulunmaktadır. Ancak, 2011 yılında tüzel kişilik kazanan Ev İşçileri Dayanışma Sendikası (Evid-Sen) hakkında, ev hizmetlerinde çalışan kişilerin işçi olarak tanınmadıkları ve ev hizmetinde çalışanların bir iş kolunda olmadıkları gerekçesiyle kapatılma kararı alınmıştır (Yıldırımalp, 2014: 55). İstanbul'da kurulan Evid-Sen'in kapatılması hakkındaki kararı Yargıtay 9. Hukuk Dairesi bozmuştur. Ev işçilerinin örgütlenmesi hakkındaki yasal engeller kaldırılmış, ev hizmetlerinde çalışanların için önemli bir adım atılmıştır <http://www.sendika.org/2014/09/yargitay-kararini-degistirdi-ev-iscileri-sendika-kurabilir/> (24.12.2015).

Ev hizmetleri alanında çalışanlara İş Kanunu hükümleri uygulanmamakta ancak 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'na göre sendika kurma veya kurulmuş olan bir sendikaya üye olma hakkına sahip bulunmaktadır. Söz konusu çalışan grubun örgütlenmesi için yasal şartın bulunmasına rağmen ekonomik, sosyal ve kültürel engellerden dolayı sendikal örgütlenmeden çok uzakta kalmaktadırlar (Akbıyık, 2013: 218).

Türkiye'de ev işleri ve ev işçisi kavramının yerine geçmek üzere ev hizmetleri ve ev hizmetlisi kavramlarının ne olduğu, kimler olduğu konusunda yasal açıdan daha kapsamlı bir tanıma ihtiyaç duyulmaktadır. Ev hizmetleri alanında çalışanlar çalışma tipleri ile farklılaşmaktadır. Sürekli olarak bireysel işverene bağlı gündüz çalışanlar, sürekli olarak bireysel işverene bağlı yatılı çalışanlar; bir ve birden fazla işverene haftada veya ayda sürekli olarak kısmi süreli çalışanlar, şirketler vasıtasıyla çalışanlar, süreksiz çalışanlar bu farklılaşmanın örnekleri olmaktadır. Öte yandan ev hizmetleri alanı, İş Kanunu kapsamı dışında bırakılsa da ev hizmetleri çalışanlarına yönelik ilişkinin açıklığa kavuşturulmasında gerek öğretide gerek Yargıtay kararlarında kıyaslama yoluyla İş Kanunu'ndan yararlanılmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 19).

1.3.2. Yabancılar İçin Yapılan Hukuki Düzenlemeler

Türkiye'ye ev işlerinde çalışmak üzere gelen göçmen ev işçileri yasal düzenlemelerden dolayı ciddi sorunlar yaşamaktadır. Geçmişte ev hizmetlerinde göçmen ev işçilerinin çalışmasının yasaklanması, göçmenlerin kayıt dışı ve izinsiz çalışmasına yol açmıştır. Bu tür yasaklardan dolayı Türkiye'ye gelmek isteyen göçmen işçiler, çoğunlukla turist vizesi ile gelmekte, tüm sosyal hak ve güvencelerden mahrum olarak çalışmaktadır (Demirdizen, 2013: 334).

1.3.2.1. İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri

Küreselleşen dünyada, uluslararası sınırlar giderek önemini yitirmektedir. Sınırların ortadan kalkmasıyla Türk işçiler ile Türkiye'ye gelen yabancı çalışanların sosyal güvenliklerini sağlamak ve çözüme kavuşturmak üzere yapmış oldukları sözleşmeler bulunmaktadır. Sözleşme yapanlar; Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Danimarka, Avusturya, İsviçre, İsveç, İngiltere, Libya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Azerbaycan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Makedonya, Norveç, Romanya, Kanada, Gürcistan, Kebek, Hırvatistan, Slovakya, Sırbistan'dır <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/diyih.portal?page=yv&id=2> (24.12.2015).

Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri'nde temel kural çalışılan ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına tabi olmaktır. Bu şekilde iki ülkede de sigorta primi ödenmesi engellenerek mükerrer sigortalılığın önlenmesi sağlanmaktadır.

Sözleşmelerin ortak ve temel bir hükmü ile sözleşme hükümlerinden faydalanacak kimselerin akit tarafların mevzuatı karşısında o ülkenin vatandaşları ile hak ve menfaatler bakımından eşit sayılması imkanı sağlanmaktadır. Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri ile <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/Emeklilik/yurtdisi_islemler/sosyal_guvenlik_sozlesmeleri> (24.12.2015);

- Her iki taraf vatandaşlarının, hak ve yükümlülük bakımından eşit işlem görmesi,
- Bir yardım hakkının saptanmasında, diğer akit taraf ülkesinde geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi,
- Hastalık halinde, sigortalının ve aile bireylerinin, diğer akit taraf ülkesinde bulundukları sırada da sağlık yardımlarından faydalanmaları,
- Emekli aylığı için gerekli yaşı, diğer akit taraf ülkesine döndükten sonra tamamlayan sigortalıya emekli aylığı bağlanması,
- Akit taraf ülkesinde çalışmaları nedeniyle emekli aylığına hak kazanan sigortalının, ikametini öteki akit taraf ülkesine nakletse dahi aylığını almaya devam etmesi,
- Sigortalının ölümü halinde, hak sahipleri sıfatıyla diğer akit taraf ülkesinde oturan aile bireylerine dul-yetim aylığı bağlanması ve toptan ödeme yapılması gibi haklar sağlanmaktadır.

1.3.2.2. İş gücü Anlaşmaları

Türkiye ile iş gücü anlaşması yapmış olan ülkeler; Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, KKTC, Katar, Libya, Ürdün, Azerbaycan ve Kuveyt'tir. İş gücü anlaşmaları sayesinde göç eden kişi ve kişiler mağdur edilmemiş olmakta, devletin uygulamış olduğu sosyal politikalar ve göç politikaları işlevsellik kazanmaktadır. Devletler yapmış oldukları iş gücü anlaşmaları ile oluşabilecek sorunlara karşı önlem almakta, göçün olumsuzluklarından daha az etkilenmekte ve göç politikaları işlevsellik kazanmaktadır <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/diyih.portal?page=yv&id=2> (24.12.2015).

Türkiye'de özellikle son yıllarda, ev hizmetleri alanında giderek artan oranda yabancı uyruklu işçiler çalıştırılmaktadır. Bununla birlikte BM, ILO ve AB üyeliği sürecinin getirmiş olduğu sorumluluk ve görevler yanında ek olarak çalışma hayatıyla da ilgili düzenlemeler söz konusu olmuştur. Ulusal mevzuatın söz konusu örgütlerin hukuki standartlarına erişme çabası sürekli ve sistematik bir biçimde sürdürülmektedir. Türkiye'de istihdam edilen yabancı uyruklu çalışanlar için çalışma hayatındaki tüm haklar, Türk vatandaşları ile aynı olmaktadır (Akbıyık, 2013: 218).

1.3.2.3. 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'unun 4. maddesine göre "Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancıların Türkiye'de çalışmadan önce izin almaları gerekir" şeklinde açıklanmıştır. Yabancıların çalışma özgürlüğü genişletilmiş olsa bile yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklere dair hükümler saklı tutulmuştur. Avukatlık, kaptanlık, eczacılık, veterinerlik gibi mesleklerde yasaklar mevcut bulunmaktadır. Ancak, bu yasalar içerisinde ev hizmetleri alanına getirilmiş bir sınırlama ve yasak bulunmamaktadır. Göçmenlerin Türkiye'de ev hizmetleri alanında çalışmaları ile ilgili yasaklar, 2003 yılında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un kabul edilmesi ile teknik olarak ortadan kaldırılmıştır (Demirdizen, 2013: 334).

Yabancı uyrukluların Türkiye'de çalışabilmeleri için 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun hükümlerine uygun olarak Türkiye'nin taraf olduğu ikili anlaşma ve sözleşmelerde belirtilenler hariç çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerekmektedir. 4817 sayılı Kanun esas olarak yerli iş gücünün temin edilemediği vasıflı işlerde yabancı iş gücü istihdamını düzenlemek için çıkarılmıştır. Ev hizmetleri alanında

çalışmak isteyenlere izinli olarak çalışma imkanı tanınmaktadır. Kanunun 5. maddesine göre süreli çalışma izni, "Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi görülmedikçe süreli çalışma izni iş piyasasındaki durum, çalışma hayatındaki gelişmeler, istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik konjonktür değişiklikleri dikkate alınarak, yabancıların hizmet akdinin veya işin süresine göre belirli bir iş yeri veya işletmede ve belirli bir meslekte çalışmak üzere en çok bir yıl geçerli olmak üzere verilir" Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca bu sürenin uzatılması mümkündür. Ayrıca, çalışma izni almadan yabancı işçi çalıştırmak suç sayılmaktadır. Yabancıların çalışma iznine sahip olmaları 4817 sayılı Yasa'nın 5., 6. ve 7. maddelerinde şöyle düzenlenmiştir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 31; Akbıyık, 2013: 218);

- Çalışma izinleri şartlar dikkate alınarak en çok bir yıl süre ile verilmektedir. Bir yıllık sürenin sonunda çalışma izninin süresi üç yıla kadar uzatılabilmekte (Madde 5),
- En az sekiz yıllık kesintisiz ikamet veya altı yıllık kanuni çalışma süresini dolduran yabancılara süresiz çalışma izni verilebilmekte (Madde 6),
- Bağımsız çalışanlardan beş yıllık kesintisiz ikamete sahip olanlara bağımsız çalışma izni verilebilmekte (Madde 7).

Çalışma izni verme yetkisi belirli istisnalar haricinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na verilmiştir. Çalışma izni alan işçinin işvereni, izin aldıktan sonra yedi gün içinde işçinin sigortasını yapmakla sorumlu tutulmuştur. İşveren, evinde çalıştıracağı göçmen işçi için çalışma iznine e-devlet kapsamından başvurabilecektir. Ne yazık ki ev işçilerinin geldikleri ülkelerin birçoğu ile ikili sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmamıştır. Bu yüzden ülkelerinde emeklilik hakkı kazanamamaktadırlar. Yeni yasal düzenlemelere göre yabancı ev işçilerinin çalışma süreleri, işverenlerin çalışanlara prim ödemesine bağlı olmaktadır. Çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işveren varsa eş ve çocuklarının ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve sağlık harcamalarını da karşılamak zorunda kalmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ev hizmetleri alanında kanun kapsamına giren yabancıların ve işverenlerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediklerini denetleme imkanına sahip bulunmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 31-32; Demirdizen, 2013: 334-337). Bu Kanun 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu tarafından yeniden düzenlenmiştir.

1.3.2.4. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Türkiye'ye gelen göçmen ev işçilerinin büyük bir çoğunluğu turist vizesiyle gelmekte, bir kısmı vize süresini aşarak izinsiz göçmen konumunda, az bir kısmı da formalite evlilikler yaparak Türkiye'de kalmaya devam etmektedir. Kısacası, Türkiye'ye gelen göçmenlerin bir kısmı her bakımdan izinsiz, bir kısmı giriş statüsü bakımından izinli fakat çalışma bakımından kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Son yıllarda düzenlenen 5683 sayılı Kanun ile göçmenlerin turist vizesiyle Türkiye'de kalış süreleri belirlenmiştir. Böylece, göçmenlerin kayıt dışı çalışmalarının önüne geçilmek istenmiştir. İkamet tezkeresi ve çalışma iznine işverenle başvuru şartının olması daha en baştan işçiyi işverene bağımlı kılmaktadır. Ev işçilerini ikamet tezkeresi ve çalışma izni bakımından süreli çalışmayla sınırlamaktadır. Nitelikli işçiler için böyle bir durum söz konusu değilken, niteliksiz emek kapsamında değerlendirilen ev işçileri için böyle bir kısıtlamanın getirilmesi ayrımcılık yapıldığını göstermektedir. (Demirdizen, 2013: 334-337). Bu Kanun 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu tarafından yeniden düzenlenmiştir.

1.3.2.5. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 11.4.2014 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. İlgili kanun maddelerinde yapılan değişiklik ve düzenlemeler şunlardır <http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf> (24.12.2015);

- İkamet izni başvurusu; İkamet izni başvurusu, yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılır.
- 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un; 5. maddesinin birinci fıkrasında geçen "ikamet izninin süresi ile" ibaresi metinden çıkarılmıştır. "Yabancılar, ilk çalışma izni başvurularını bulundukları ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarına yapar. Konsolosluk, bu başvuruları doğrudan Bakanlığa iletir. Bakanlık, ilgili mercilerin görüşlerini alarak 5. maddeye göre başvuruları değerlendirir; durumu uygun görülen yabancılara çalışma izni verir. Yabancılar, konsolosluklardan almış oldukları çalışma izinlerinde belirtilen süre kadar çalışıp Türkiye'de kalabilir" şeklinde belirtilmiştir.
- 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 10'uncu maddesine istinaden verilen Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi, ikamet izni sayılır ve 492 sayılı Harçlar Kanunu'na göre çalışma izni süresi kadar ikamet izni

harcı tahsil edilir. Çalışma izni verilmesi veya iznin uzatılabilmesi için yabancının 7. madde kapsamına girmemesi şartı aranır. Madde 7, Türkiye'ye girişleri izin verilmeyecek yabancılar; pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar, vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar.

- Gerçek veya tüzel kişiler, kalışlarını veya dönüşlerini garanti ettikleri yabancıların sınır dışı edilme masraflarını ödemekle yükümlüdür. Yabancıyı izinsiz çalıştıran işveren ve işveren vekillerinin, yabancının sınır dışı edilme işlemleri konusundaki yükümlülükleri hakkında 4817 sayılı Kanun'un 21. maddesinin üçüncü fıkrası hükümleri uygulanır.
- 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 4'üncü, 6'ncı, 7'nci, 8'inci, 9'uncu, 10'uncu, 11'inci, 24'üncü, 25'inci, 26'ncı, 28'inci, 29'uncu, 32'nci, 33'üncü, 35'inci, 36'ncı, 38'inci ve ek 5'inci maddeleri, 5'inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34'üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır.
- 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'a yapılmış olan atıflar, bu Kanun'a yapılmış sayılır. Diğer mevzuatta geçen yabancılara mahsus "ikamet tezkeresi" ibaresinden, bu Kanun'daki "ikamet izni" anlaşılır.

Belirtilen kanunlar ve bu kanunların getirdiği eksiklikler, yetersizlikler yanında; ev hizmetlerinde mesleki yeterlilik ve aracılık hizmetleri düzenleme bekleyen temel sorun alanlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ev hizmetleri alanının yerli ve yabancı çalışanlar açısından yasal düzenlemelere ihtiyacı olduğu görülmektedir (Yıldırımalp, 2014: 55-56).

1.4. Türkiye'deki Ev Hizmetleri Uygulamaları

Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışan grup çoğunlukla kadınlar olmaktadır. Türkiye'de kadınlarla ilgili önemli çalışmalar 1970'li yıllardan itibaren başlamıştır. Yapılan çalışmalarda daha çok kadınların cinsiyet rolleri, siyasi ve hukuki durumları üzerinde durulmuştur. Kadınların istihdamı ve istihdamdaki rolleri ile ilgili çalışmalar çok az sayıda bulunmaktadır. Ev hizmetleri alanı ise nitelik gerektirmeyen, basit ve vasıfsız, kadının

doğası gereği ona özgü olan işler olarak algılanmaktadır. Meslek olarak algılanması ve belli düzenlemelerin getirilmesi birçok ekonomik, sosyal ve kültürel değişimin sonucu olarak yakın dönemde gerçekleşmiştir. Ev hizmetleri alanında çalışan kadınlar, modernliğin getirdiği sosyo-kültürel ortamda modern öncesi döneme ait çalışma koşulları içinde bulunmalarından dolayı çelişki yaşayan bir sınıf olmuştur (Akbıyık, 2013: 219).

Ev hizmetlileri, iş koşullarının resmi biçimde düzenlenmediği özel ev ve alanlarda çalışmaktadır (Özyeğin, 2005: 150). İşveren tarafından sömürüye açık olan ev hizmetleri çalışanları savunmasız kalmaktadır. Genellikle işveren tek taraflı olarak kendi lehine hareket etmektedir (Yıldırımalp, 2014: 51). Ev hizmetlerinde çalışanların belli bir ücret sistemi bulunmamakta ve genelde ücretleri aynı düzeyde olmaktadır. Ülkemizde çalışma saatlerine yönelik olarak mevcut bir düzenleme yapılmamaktadır. Ev işlerinde çalışanların ücretleri genellikle asgari ücret düzeyinde veya asgari ücretin altında bulunmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 50; Özyeğin, 2005: 138; Ramirez-Machado, 2003: 52-53).

Sosyal yardım, sosyal güvence ve iş güvencesi açısından yoksun bırakılan ev hizmetleri çalışanları mağdur duruma düşmektedir. İşveren sigortalılık durumu, sağlık ve emeklilik düzenlemeleri için katkı sağlamamaktadır. İşten çıkarma ya da ayrılma durumunda kıdem tazminatı veya herhangi bir zorunlu ödeme bulunmamaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 2). Ev hizmeti çalışanları ve işverenleri, var olan iş ve sosyal güvenlik yasalarına dahil olmayan enformel iş ilişkisi yürütmektedir. Ev hizmetinde çalışanlar emeklerini enformel yollardan sunmakta ve çoğu zaman koşullar ikili çıkar ilişkisine göre şekillenmektedir. Yasalara uygun asgari ücret, işin sürekliliği, çalışma saati, hastalık izni ve sosyal sigorta düzenlemeleri bulunmamaktadır (Özyeğin, 2005: 143).

İşin gereklerinden ve iş yerinden kaynaklanan sorunlarda savunmasızlık yaşayan ev hizmeti çalışanları haklarını savunamamakta ve örgütlenememektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 161-167). Mesleki ilerleme ve kariyer yapma fırsatı söz konusu olmamaktadır. Ev hizmetleri işi, nitelik ve beceri gerektirmediği için düşük statülü bir iş olarak görülmektedir. Ev işçisi korunmasız ve savunmasız olduğundan her türlü sorunla karşılaşabilmektedir (Ramirez-Machado, 2003: 2). Ayrıca, sahip oldukları veya olamadıkları konum gereği ekonomik kaynaklara ve kamusal hizmetlere erişimde büyük sıkıntılar yaşamaktadırlar (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 161-167).

1.4.1. İşe Yerleştirmede Aracılık Hizmetleri

Ev hizmetlerinde, evin gündelik işlerinde veya çocuk, yaşlı ve hayvan bakımında çalışacak kişinin temin edilmesinde tanıdık, çevre, komşu, arkadaş gibi enformel kanallardan yararlanılmaktadır. Bunun yanında kurumsal hizmetler de artmaktadır. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) 2007'den itibaren ev hizmetlerinde çalışmak isteyen ve eleman arayanlar için aracılık yapmaktadır. Sayıları giderek artan, İŞKUR'dan lisanslı olan ÖİB veya danışmanlık şirketleri esasen bakıcı olarak çalışacak kadınların aracılığını yaparken, temizlikçi olarak gündelik çalışanlar ise daha çok temizlik şirketlerinin bünyesinde istihdam edilmekte, ev ve büro temizliğine gönderilmektedir. Farklı özelliklere sahip bu özel kuruluşlar kadınların sigortasız çalışmalarını normal karşılamaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 34).

Tanıdık ve akraba aracılığıyla kurulan iş ilişkisi, hem ev hizmeti talep eden hem de emeğini arz eden kadın için daha güvenli, garantili ve samimi bulunmaktadır. Çalışan kadın, tanıdık ve akraba aracılığıyla bulunan işte ev sahiplerine karşı çok şikayetçi olmadan, işi bulan için ise minnettarlık duygusu taşıyarak işine devam etmektedir. Günümüzde halen bu şekilde kurulan, geleneksel yapıdan etkilenen, işçi-işveren ilişkisi mevcut bulunmaktadır (Ritterberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 73). Fidan ve Özdemir'e göre kadınlar işlerini genellikle komşu ve akrabaları vasıtasıyla bulmaktadır. Yanında çalıştığı ailenin başka evlere ve arkadaşlara önermesi de işe ulaşmada başka bir yöntem olmaktadır. Ayrıca, kadının eşi de iş bağlantısının kurulmasında aracı olabilmektedir. İş bulma ve işe yerleştirme süreçlerinde sosyal ağlar temel vasıta olarak kullanılmaktadır (Fidan ve Özdemir, 2011: 84).

Öte yandan ev hizmeti alanı bütün özelliklerinin yanında formelleşmeye, düzenli ve istikrarlı bir yapıya bürünmeye başlamakta ve önemli bir geçiş süreci yaşamaktadır. Bu süreci belirleyen ise varlıklarını sürdürmekle meşgul olan temizlik şirketleri olmaktadır. Temizlik şirketleri düzenli ve kalıcı iş sektöründe yer almayıp çoğunlukla düzensiz, geçici ve enformel iş ilişkileriyle çalışmaktadırlar. Ayrıca, bu şirketlerin yaşam süresi uzun olmamakta ve hemen yerine yenileri kurulabilmektedir. Ev hizmetlerinde çalışan kadınlarla görüşüldüğünde bu tarz şirketlerin birçoğuna güvenilmeyeceğine, ücretlerin düşük olması ve zamanında ödenmemesi tehlikesi olduğuna, gidilecek evin seçilme şansının olmadığına ve cinsel taciz ihtimalinin yüksek olduğuna ilişkin olumsuz görüşleri bulunmaktadır (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 74).

1.4.1.1. Türkiye İş Kurumu

Kamu kuruluşu olarak aracılık hizmetlerini özel sektöre ücretsiz sunan İŞKUR'a, işverenler ve iş arayanlar başvuru yapabilmektedir. İŞKUR 2008'den bu yana internet üzerinden yapılan işçi ve işveren başvurularını kabul etmektedir. Ev ve bakım hizmetleri alanında, ev işlerinde çalışmak üzere iş ve işçi arayanlar internet sitesinden başvuru yapabilmektedir. Ev hizmetlerinde çalışmak isteyen kadınların internet erişimleri çoğu zaman söz konusu olmadığından kuruma şahsen başvuru yapmak zorunda kalmaktadırlar (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 34).

Tanıdık aracılığıyla iş ve işçi bulan kişiler arasında kurulan güven ilişkisinin bir benzeri kurumda çalışan görevli memurların tecrübe ve doğru eşleştirmeleri ile de oluşabilmektedir. Ev işçisinin sigortasının yaptırılıp yaptırılmaması ise işçi ve işveren arasında çözümlenmesi gereken bir konu olarak görülmektedir. İŞKUR, ev hizmetlerinde çalışmak isteyenler ve ev hizmeti elemanı arayanlara ücretsiz aracılık yapmaktadır. Ancak, özellikle göçmen kadınların işe yerleştirilmesinde aracılık eden, kayıt dışı faaliyet gösteren lisanssız şirketlerin varlığı da bilinmektedir (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 159; Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 34).).

1.4.1.2. Özel İstihdam Büroları

Türkiye'de istihdam ofislerinin benzer faaliyetleri gayri resmi olarak 2004 yılından önce eğitim ve danışmanlık firmaları tarafından yapılmıştır. ÖİB'nin yasal anlamda faaliyete başlaması ile İŞKUR, istihdam faaliyetlerini özel sektörle paylaşmaya başlamıştır. ÖİB'nin istihdam faaliyetlerine başlaması, iş gücü piyasasının etkinliğine olumlu yönde katkı sağlamıştır. ÖİB, iş gücü piyasasında emek arzı ve talebinin buluşmasını sağlayarak piyasa hakkında bilgi ve emek hareketliliğini arttırabilmektedir (Kumaş, 2010: 136).

Özel bir istihdam bürosu yetkilisine göre bürolarına başvuran kişilerden sağlık raporu, sabıkasızlık belgesi, vukuatlı nüfus kaydı ve ikametgah belgesi gibi belgeler istenmekte; aday duygusal zeka testine tabi tutulmakta, sonra işe yerleştirme durumunda işçiye ödenecek ücret tutarında fatura işverene kesilmektedir. Yetkiliye göre İŞKUR işe yerleştirilen kişinin sigortasının ödenip ödenmediğini takip etmektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde İŞKUR'un böyle bir takibi olmadığı anlaşılmaktadır. Bazı firmalar işçiyi sigortalayacağı gerekçesiyle sigorta yapmadan daha düşük ücret verebilmektedir. İşveren

işçiden memnun kalmadığında 15 gün önceden haber vermesi şartıyla büro üç ay içinde aynı hizmeti üç defa ücretsiz olarak vermektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 35).

Göçmen kadınların iş bulma yollarından biri olan istihdam şirketleri komisyon ücreti olarak kadınlardan bir aylık maaşını almakta, bazı kadınlar bir aylık maaş tutarının işverenlerden de alındığını belirtmektedir. Şirketlerin işe girme sırasında aldıkları bu komisyonun, göçmen kadınların memnun olmasa bile iş değiştirmesini kısıtlayan bir işlev gördüğü ifade edilmektedir. Arkadaşlar aracılığıyla iş bulurken de komisyon alınabilmekte ancak şirketlere ödenenden daha az olabilmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 107).

Ev işçilerinin işe yerleştirilmesinde giderek daha fazla başvurulan formel kanallar içinde İŞKUR'un sunduğu hizmetlerin, işverene maliyet getirmemesi ve güvenilirlik açısından daha tercih edilir olduğu, ancak hizmetten yararlananların sayılarının düşüklüğü gerçeği karşısında bu hizmetlerin geliştirilmesi ve hizmetler konusunda farkındalık oluşturulması gerektiği belirtilmektedir. İŞKUR'un, lisansı olmayan danışmanlık şirketlerinin faaliyetlerini engellemesi ve ÖİB'nin işe yerleştirme faaliyetlerini daha yakından denetlemesi gerekmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 35; Kumaş, 2010: 136). Tespit edilen sorunların çözümlenmesi, denetim yetersizliklerinin giderilmesi, hak ihlallerinin önüne geçilmesi, kabul edilebilir iş olanaklarına erişim açısından önem taşımaktadır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 159).

1.4.2. İş Bulma Yolları

Ev hizmetleri alanında çoğunlukla kadınların çalıştığı görülmektedir. Farklı toplum yapılarında farklı anlayışlar olsa da ataerkil bir toplumda kadının çalışıp, çalışmamasına erkek karar vermektedir. Erkeklerin ataerkil denetimde en belirgin özellikleri kararlarda son sözü söyleyen kişi olmalarıdır. Kadının çalışma hayatına katılıp, katılmayacağı erkeğin kararı ile neticelenmekte, günümüzde de hala bu algı devam etmektedir (Özyeğin, 2005: 93). Kadınların iş yerini, işverenini seçerken eşi veya babası seçim kararına etki edebilmektedir. Erkeklerin çalışan kadın üzerinde denetim ve baskı kurma, işveren ile ilişkisini denetleme gibi farklı yollara başvurması da söz konusu olabilmektedir. Kadınların ekonomik zorluklar nedeniyle çalışmaları durumunda ise eşleri veya babaları iş yerini ve işvereni daha kolay kabul edebilmektedir (İçli, 2009: 143).

Fidan ve Özdemir'in yapmış olduğu çalışmalara göre ev hizmetlerinde çalışanlar, akraba ve komşu aracılığıyla işlerine sahip olmaktadır. Yanında çalıştığı ailenin başka

arkadaşlara ve evlere önermeleri ise işe ulaşmada bir başka yöntem olarak görülmektedir. Bunun dışında ev hizmetlerinde çalışan kadının eşi iş bağlantısı kurulmasında aracılık edebilmektedir. Bu alanda hizmet veren kişiler yeni başlayan ve tecrübesiz kişilere yol göstermekte ve yönlendirici olabilmektedir. Araştırmalara göre sosyal ağların ev hizmetlerinde önemli bir yeri olduğu ortaya çıkmaktadır (Fidan ve Özdemir, 2011: 84). Akçay-Odabaşı'nın yapmış olduğu araştırmalara göre gündelikçi kadınların işlerini aynı semtte oturan akrabalarının yardımıyla buldukları ortaya çıkmaktadır. Aynı yerden göç eden akrabaların bir arada bulunmaları geleneksel dayanışma biçimlerini devam ettirmelerini sağlamaktadır. Ev hizmetinde çalışan kişinin yaptığı işleri beğenen ve işçiye güvenen işveren, çalıştırdığı kişiyi akraba, dost ve tanıdıklarına önerebilmekte ayrıca eve gelen çalışanın çevresine de iş imkanı sunabilmektedir (Akçay-Odabaşı, 2009: 57).

Kadınların çalışmasına karşı çıkan eşleri veya aile bireyleri maddi yetersizlikler yüzünden çalışmalarına daha ılımlı yaklaşabilmektedir. Genellikle sosyal ağların; akraba, komşu ve tanıdık gibi sosyal ilişkilerin sağlamış olduğu alanlarda çalışmalarına daha olumlu bakmaktadırlar. Kentte var olabilmek için akrabalık, hemşerilik gibi enformel ilişki kanallarını kullanarak enformel iş piyasasına dahil oldukları görülmektedir. Kapıcı olarak mesleğini icra eden bireyin eşi de yine kendi apartmanlarında farklı hizmetler sunabilmektedir. İçli'nin yapmış olduğu araştırmalara göre eşlerinin zamanla çalışmalarına alıştıklarını belirten gündelikçi ve temizlikçiler, eve katkı sağladıkları için eşlerinin sorun çıkarmadığını ifade etmektedir (İçli, 2009: 143-144).

Yabancı uyruklu olup evde ve iş yerlerinde çalışanların bir kısmı danışman firma vasıtasıyla iş bulmaktadır (Akbıyık, 2013: 223). Ülkelerindeki aracı kurumlarla ya da sıklıkla Türkiye'de bulunan aracı kurumlarla gelmektedirler. Akraba, tanıdık, arkadaş gibi sosyal ağlar göçmen işçiler için de önemli bir faktör olmaktadır (Kaşka, 2005: 52). Aracı kurumlar, kendi ülkelerinde yaşayan kişiler olabileceği gibi Türkiye'ye geldikten sonra burada da kurulan bağlantılar olabilmektedir. Aracı kurum ve kuruluşlara, hem işçi hem de işveren komisyon ödeyebilmektedir (Bircan, 2013: 34). Ev hizmetleri çalışanlarının görevlerini ifa edecekleri ev konusunda aracı kişi, kurum ya da ajansların payı yadsınamayacak kadar fazla olmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışanların yarısından fazlasının çalışacağı evi aracı kişi, kurum veya ajanslar bulmakta ve bu alanda önemli rol üstlenmektedirler (Erdem ve Şahin, 2009: 324).

1.4.3. Ev Hizmetlerinde İşçi-İşveren İlişkisi

Ev işi, doğası gereği diğer işlerden farklılık göstermektedir. Kadının, cinsiyetçi iş bölümü sonucu kendisine yüklenen sorumluluğu başka bir kadına ücret karşılığında devretmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Fidan ve Özdemir, 2011: 85). İşin tanımlanmamış olması sömürüye açık kapı bırakmaktadır. İşveren inisiyatifine göre davranabilmektedir. Enformel sektör istihdamı önemli ölçüde yasal düzenlemelerin ve kontrol mekanizmalarının dışında gerçekleşmektedir. Her ne kadar yapılacak işin tanımı, denetimi, koşulları başta işveren ve işçi tarafından konuşulmuş olsa bile sonrasında bu sözlü anlaşma işveren tarafından kendi lehine olacak şekilde değiştirilebilmektedir (İçli, 2009: 45; Suğur, Suğur ve Gönç-Şavran, 2008: 172).

İşin yapısı ve denetimi gereği ev hizmetlerinde çalışanların işçi-işveren ilişkisi, fabrika ortamındaki resmi ve formel işçi-işveren ilişkisinden oldukça farklı işlemektedir. Ev hizmetlerinde işçi-işveren ilişkisinde ilk başlarda hakim olan resmiyet kısa bir zaman sonra yerini aileden biri gibi görme, samimiyet kurma gibi paternalist özellik taşıyan ilişki yapısına bırakmaktadır. Her işveren için geçerli olmasa da bu paternalist yapı, genel işçi-işveren ilişkisini kişiselleştirmekte ve ona ailevi bir boyut kazandırmaktadır. Paternalist ilişkiler birçok farklı formda ortaya çıkabilmektedir. Her zaman olmasa da işveren belli aralıklarla işçisini koruma, kollama, parasal yardımda bulunma, ev ve giyim eşyası verme, bayramlarda harçlık, hediye veya bahşiş verme, ev hizmetlerinde çalışan kişilerin çocuklarına oyuncak alma vb. yardımlarda bulunabilmektedir. İlişkinin doğası gereği bu durum tek taraflı işlemektedir. Bu yapılanların karşılığı olarak ev hizmetlisinden, işverenine patron gibi değil bir abla, anne, ağabey, baba gibi davranması beklenmektedir (Suğur vd., 2008: 172-173).

Ev hizmetlerinde başta resmi olan ilişkiler zaman içerisinde karşılıklı olarak taraflar birbirlerini tanıdıkça yakın ilişkilere dönüşebilmektedir. Ancak, böyle bir samimiyetin duygusal bir ilişki olmaktan çok karşılıklı bir çıkar ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Samimiyetin aslında sınıf ve statü farkının görünmezliğini sağlamaya yönelik bir strateji olduğu savunulmaktadır. Kurulan samimiyet işveren açısından işlerini daha rahat yaptırma, işçi açısından ise ek gelir sağlama işini kaybetmek istememe gibi temellere dayanmaktadır. İşçi-işveren ilişkileri formel sektörden farklı olarak karşımıza çıkabilmektedir (İçli, 2009: 145-146). İş ilişkilerinin çoğu aile metaforlarıyla bağdaştırılmaktadır. İşçiler, işverenden

aile bireylerinden birisiymiş gibi hoşgörülü, anlayışlı ve saygılı davranmasını bekleyebilmektedir (Suğur vd., 2008: 173; Özyeğin, 2005: 179-182).

Görüşme yapılan çalışanlardan bazıları, önceki işlerinden ayrılmalarına gerekçe olarak çoğu kez önceki işverenlerinin evlerinde rahat hareket edemediklerini ve ev sahibi tarafından yabancı gibi sürekli dışlandıklarını belirtmiştir. Öte yandan ev sahiplerinin çalışanlara yapmış olduğu ayni ve nakdi yardımlar onlar için önemli katkı sağlamaktadır. Çalışanların, işverenlerinden "bizimkiler" diye bahsetmesi aralarındaki paternalist ilişkiyi kanıtlamaktadır (Suğur vd., 2008: 174).

İşverenlerin yapmış oldukları ayni ve nakdi yardımlar, ev hizmetlerinde çalışanların iş memnuniyetlerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu ilişki çerçevesinde, ev hizmetleri çalışanları yapması gereken işler dışında işveren tarafından talep edilen diğer işleri de yapma zorunluluğu hissetmektedir. Ev hizmetleri çalışanları bu tür ek işleri yapmayı hoş karşılamasa da aralarında kurulan hayali akrabalık ilişkisi gereğince işverenlerin bu tip taleplerini yerine getirmektedir. Paternalist yapı, her iki tarafın da beklentilerini belli bir karşılıklılık ilişkisi içerisinde buluşturmaktadır. Ancak, paternalist istihdam ilişkisine daha ayrıntılı bakıldığında, bu sürecin daha çok işverenlerin lehine olduğu görülmektedir. İşverenler otoriteyi temsil ettiklerinden, ev hizmetlisinden hesapta olmayan işler yapmalarını hemen her gün talep edebilmektedir (Suğur vd., 2008: 175).

Ev hizmeti alanında iş ilişkileri çoğunlukla yine kadınlar tarafından karşılıklı anlaşmayla yapılmaktadır. İşverenler, evlerde çalışanlarla tamamen farklı dünyalara ait olmalarına rağmen eş ve anne olarak aynı payda yer aldıklarından cinsiyete ve niteliklerine bağlı olarak yola çıkmakta, karşılıklı olarak iş düzenlemesinin koşullarını müzakere ederken ataerkil cinsiyet inançlarını kullanmaktadır. Evde çalışacak birini bulmak, eleyip seçmek, işe almak ve idare etmek tamamen kadın işi olmasına rağmen ataerkil gücün temsilcisi olan kocalar, ev hizmeti ilişkisinde görünmeyen ama yine de önemli rol oynayan kişiler olmaktadır (Özyeğin, 2005: 181).

Ücretli ev emeğine ilişkin araştırmalarda iktidar, esasen sınıfsal eşitsizliği odağa alan anlayış içinde ele alındığından, orta sınıftan işveren kadınların ücretli ev hizmetlileri üzerindeki maddi ve sembolik iktidarları üzerinde durulmaktadır. İş ilişkilerine de bu durum yansımaktadır. Hiçbir iktidar ilişkisi tek yönlü olmamakta ve her iki taraf da çeşitli stratejiler ile kendi güçlerini arttırmaya çalışmaktadır. Bu güç ilişkisi çalışan kadınlarca

daha uygun koşullarda, daha fazla ücret ve insanca muameleyken; işverenlerce, çalışan kadının ve yaptığı işin denetlenmesi olmaktadır (Bora, 2011: 155).

Rittersberg-Tılıç ve Kalaycıoğlu'nun yapmış olduğu araştırmalarda, ev hizmetlerinde çalışan kadın ile işveren arasında belli yönlerde çelişkiler bulunmuştur. Ancak, bu çelişkiler açık bir sınıf çatışması şeklinde gerçekleşmemektedir. Bu gizli çatışmalar ev hizmetlerinde çalışan kadın tarafından işe geç gelme, işi baştan savma, işi gereksiz yere uzatma gibi davranışlar sergilenerek gösterilmektedir (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 75).

Ev hizmetleri ile işverenler arasında işin tanımı, süresi ve ücreti konularında belli sorunlar yaşanmaktadır. İşverenin iş tanımı, süresi ve denetimi konusundaki tutum ve davranışları, çoğu zaman hiyerarşik bir özellik arz etmektedir. Ev hizmetleri çalışanlarının ise emek güçlerini ücret karşılığında sunması çalışanlar için yaşamsal önem taşımaktadır. Dolayısıyla, işverenlerin ev işçilerine fazladan iş yaptırmaları ve çoğunlukla bunun karşılığında ek ücret ödememeleri, emeğini sunmaktan başka vasfı olmayan ev hizmetlileri için ciddi sorunlar oluşturmaktadır (Suğur vd., 2008: 179-181).

2. EV HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN İŞÇİLERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Ev hizmetlerinde çalışanların yasal korumadan yoksun bırakılması ve çalışan olarak görülmemesi, toplumsal yaşama katılım bakımından dışlanması ve dışlanmalarına bağlı olarak örgütlenme güçlüğü çektikleri, maddi ve manevi sömürüldükleri görülmektedir. Dolayısıyla, zorlu şartlarda çalışan ev hizmetlilerinin, çalışma koşulları da kötü olarak nitelendirilmektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 167).

2.1. Ev Hizmetlerinde Çalışanların Kötü Çalışma Koşulları

Ev hizmetleri çoğunlukla kayıt dışı, kuralları düzenlenmemiş, sömürü ve istismara açık, düşük ücretli ve düşük statülü işler olarak görülmektedir. Hem hizmet ettikleri hem de yaşadıkları yer olan evlerde gözlerden uzak olmaları sömürü ve istismarı arttırmaktadır (Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 18-20). Kötü muamele ve zorlu çalışma koşullarına maruz kalan ev işçileri sadece yerli çalışanlar olmamakta dünyanın farklı bölgelerinden ev hizmetlerinde çalışmak için göç eden kişiler de olabilmektedir.

Göçmen kadınların yaşamlarını sürdürdükleri ve çalıştıkları yerin ev olması, günün her saati ev işi yapmaya ve hane bireylerinin isteklerini yerine getirmeye hazır olmasını

gerektirmektedir. Düzensiz göç ettikleri durumlarda sınır dışı edilme korkusuyla evden dışarı çıkamayan kadın her türlü şiddet ve tacize maruz kalabilmektedir. Çalışma ve yaşam mekanlarının aynı ev olması, çalışma ve diğer etkinliklerinin iç içe geçmesine neden olmaktadır. Uzun çalışma saatlerine rağmen kadınların büyük bir çoğunluğu günlük ve haftalık izinlerini de kullanamamaktadır. Kadınların büyük bir bölümü nitelikli ve insan onuruna yaraşır istihdam edilmekten mahrum bırakılmaktadır. Birçoğu cinsel ve fiziksel saldırıya da maruz kalmaktadır. Onlar için çalıştıkları ev duruma göre yuva, iş yeri, çalışma kampı veya hapishaneye dönüşebilmektedir (Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 20).

Ev hizmetleri alanında yerli emek gücünden daha fazla sorunlarla göçmen işçilerin karşılaştığı görülmektedir. Göçmenlik olgusu, bizzat kendisi, başlı başına sorun teşkil etmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 116). Göçmen ev işçilerinin kayıt dışı çalışması, kötü çalıma koşulları içinde bulunması, çalışma izninin olmaması gibi durumlarını denetleyebilecek bir mekanizma bulunmamaktadır. Bunun yanında ev hizmetlerinin kendine özgü sorunları ile göç olgusunun sorunları birleştiğinde ev hizmetleri alanı daha da karmaşık bir hal almaktadır. Hiçbir ayrım gözetmeksizin kişilere sağlık hakkının ve diğer sosyal haklarının sağlanması gerekmektedir. Bireylerin hayatları ile ilgili oluşabilecek sorunlar uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar gerekçesiyle göz ardı edilmemelidir.

2.1.1. Çalışma Süresi

Ev hizmetleri çalışanları kısmi veya tam süreli olarak çalışmaktadır. Tam süreli olarak çalışanların, çalışma saatleri ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Filipinler, Kanada ve Kolombiya'da ev hizmetleri çalışanlarına yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bazı ülkelerde ise gerek özel yasalarda gerekse iş yasalarında koruma kapsamına alınmış, azami çalışma sürelerine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Örneğin, Fransa'da haftalık 40, Portekiz'de 44, İspanya'da 40 saat olarak düzenlenmiştir. Birçok ülkede farklı uygulamalar yapıldığı gözlenmiştir. Peru, Meksika ve Venezuella'da ise dinlenme süreleri ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Meksika'da günlük dinlenme süresi 8-12 saat, Peru'da 8 saat, Venezuella'da ise 10 saat olarak belirlenmiştir. Tanzanya, Malta, Vietnam'da çalışma saatleri günlük ve haftalık olarak düzenlenmiştir (Ramirez-Machado, 2003: 15-22).

Kısmi süreli çalışanların ise haftalık çalışma süresi 35 saate yakın tutulmakta, 4 veya 5 yarım gün olacak şekilde çalıştırılmaktadır. Bazı kısmi süreli çalışanların ise 2 veya 3 gün çalıştıkları görülmektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 167-168). Tam süreli

olarak ev hizmetlerinde çalışanların, çalıştıkları yerde yatılı olarak kaldıkları, uzun çalışma saatlerine karşılık dinlenme sürelerinin ya da boş zamanlarının kısalığı dikkat çekmektedir. Çalıştıkları yerde ikamet etmeleri, boş zamanlarında her an çalıştırılmaya maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Çalışan olarak değil hane içinden biri olarak görülmesi ve çalışanın buna karşı koyamaması çalışma haklarının kaybına ve yeterince iyi dinlenememelerine sebep olmaktadır (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 168; Ramirez-Machado, 2003: 1).

Örneğin, iş tanımındaki belirsizlik nedeniyle gündelikçi olarak çalışanlar ev temizliği dışındaki işlerin de kendilerine yaptırılmasından şikayetçi olmaktadır. Tam gün temizlik için gidilen evde normalde ek ücrete tabi olan duvar silme, perde yıkama, ütüleme, takma, yorgan yıkama vb. işleri temizlik işine ek olarak yapmaları talep edilmekte, çok geç saatlere kadar çalışmak zorunda kalabilmektedirler. İş tanımının yapılmamış olması nedeniyle bakıcı olarak çalışanlardan yapması gereken görev dışında ek olarak ev işlerini de yapması beklenebilmektedir. Bunun sonucu olarak, aynı ücrete uzun saatler boyunca yoğun çalışması gerekmektedir. Yapılacak işin tanımı baştan sözlü olarak işveren ve işçi tarafından belirlense bile, sonrasında bu anlaşmayı işverenlerin kendi çıkarlarına uygun olacak şekilde değiştirdikleri görülmektedir (Suğur vd., 2008: 172-179).

Genel olarak, ev hizmetlisi için harcadığı zamana bakılmaksızın tek fiyat ödenmektedir. Bu nedenle evde çalışan kadının hızını yavaşlatmak, çalışma saatlerini arttırmak ve böylece ücretini yükseltmek gibi bir gayreti bulunmamaktadır. Çalışma saatleri açısından kısmen özerkliğe sahip olmaktadır. İşini bitirdiği vakit gidebilmektedir (Özyeğin, 2005: 137-138).

Çalışma süresindeki belirsizlikler, göçmenlerin emeğinin sömürülmesine yol açmaktadır. Çalışanların uzun ve belirsiz çalışma saatleri içinde olması onların fiziksel ve ruhsal yıpranmalarına sebep olmaktadır. Evde çalışan göçmen işçiler çalışma sürelerinin uzun olması, yatılı kalınması durumunda da işçinin hakkı olan çalışma süresi dışında dinlenme süresinin de işgal edilmesi gibi sömürüye açık durumlarla karşılaşmaktadır (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 115). Yatılı olarak kalan göçmen kadınlar, izinli oldukları günlerde yakalanma korkusu ile dışarı çıkamamakta, izin haklarından da bu şekilde mahrum kalmaktadır (Bircan, 2013: 40).

2.1.2. Ücret

Genel olarak ev hizmetlerinin düşük statülü bir iş olarak görülmesinden dolayı bu işlerde çalışanlara düşük ücretler ödenmektedir. Ev hizmetleri çalışanlarının ücretleri genellikle işin tipine, çalışma saatlerine, evin büyüklüğüne, hanede yaşayan kişi sayısına, coğrafik faktörlere, deneyim ve eğitime bağlı olmaktadır. Genellikle ev hizmetlerinde çalışanların ücretleri, asgari ücretin altında olmaktadır. Yasal korumadan yoksun ve dışlanmış ev hizmetleri çalışanlarının ücretle ilgili bir diğer sorunu ise kimi zaman ücretlerinin eksik ödenmesi veya hiç ödenmemesi durumu olmaktadır (Özyeğin, 2005: 138-143; Ramirez-Machado, 2003: 1-2).

Kanada, Fransa, Malta, Filipinler ve Tanzanya'da ev işlerinde çalışanlara yasalarla asgari bir ücret belirlenirken; Arjantin, Bolivya, Kosta Rika ve Meksika'da ücret sabit asgari gelir olarak değil, yetkililer tarafından belirlenen bir ücret olmaktadır. Kolombiya ve İspanya'da ise ulusal asgari ücret, ev işlerinde çalışanlar içinde geçerli sayılmaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 52-53). Türkiye'de ise ev işleri için sabit bir ücret ya da tarafların belirlediği anlaşmalı bir ücret sistemi bulunmamaktadır. Türkiye'de genel olarak ücret, piyasa koşullarına göre şekillenmektedir. Ücretler çoğunlukla çok düşük olmakla birlikte işin düzensizliğine bağlı olarak elde edilen gelirin süreksiz olması, ev hizmetinde çalışanların geleceğe dair beklenti içinde olmasını zorlaştırmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 3; Fidan ve Özdemir, 2011: 86).

Ücretler büyük ölçüde çevredeki uygulamalara göre şekillenmektedir. İşverenlerin uygun gördüğü ücret genel olarak kabul edilmektedir. Nakdi ücretin yanında ayni katkılar da sağlanmaktadır (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2005: 71-75).

2.1.3. İş Yükü

Ev hizmetleri çalışanları; evin temizliğinden, çocuk bakımından, yemeğin yapımından, çamaşır yıkanmasından, evin yönetimine kadar bütün işlerinden sorumlu tutulmaktadır. Ev işçisinin iş içeriği, etrafı düzenlemeyi ve toplamayı içine alacak hafif ev işi ile bedensel güç gerektirecek pis ve tehlikeli işleri de birleştirmektedir. Genellikle bu işler tek bir çalışan tarafından gerçekleştirilmektedir. Ev hizmetleri çalışanlarının yaptıkları işlerin zorluğu yanında, günün büyük çoğunluğunu ayakta ve hareket halinde geçirmeleri yaptıkları işi daha ağır ve yorucu kılmaktadır. Özellikle yatılı bakım hizmetinde

çalışanların çalışma saatleri çok uzamakta, çalışanlar neredeyse 24 saat çalışmaya hazır konumda bulunmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 3; Özyeğin, 2005: 128-131).

Cam silmek, kullanılan deterjandan zehirlenmek gibi yapılan bazı işlerin taşıdığı risk ve tehlikeler, ev hizmetlerinde çalışanların iş kazası ve meslek hastalığı gibi sorunlarla sık sık karşılaşmasına neden olmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 50). Yapılacak işin süresi, kapsamı, yöntemiyle ilgili belirsizlik bulunmaktadır. Ev işçileri, yemek pişirmekte, temizlik yapmakta, çocuk ve yaşlı ya da evcil hayvanlara bakmaktadır. Bu işler başlangıçta tanımlanmamış olduğundan zamanla değişiklik gösterebilmektedir. İşçi ve işveren daha önce sözlü olarak anlaşsalar bile bu anlaşma işveren tarafından bozulabilmektedir. İş tanımının belirsizliği, sürekli istenen ve bitirilmesi gereken yeni işlerin ortaya çıkması nedeniyle çalışma saatleri uzamakta ve iş yükleri ağırlaşmaktadır. Örneğin, çocuklarla evde kalan birinin sabah çok erken işe başlayıp bazen mola vermeden çalışması gerekebilmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 3).

2.1.4. Çalışma Ortamı

Birçok ülkede yapılan araştırmalara göre çalıştıkları evde yaşayan ev hizmetleri çalışanları, dinlenmesi gereken boş zamanlarda bile çalıştırılmaktadır. Hane halkı üyeleri ile beraber yaşamaları, hane halkı üyelerinin yakın denetimi altında olmaları, gece veya gündüz, her an iş yaptırılmaya mecbur bırakılmaları, ev hizmetleri çalışanının özel hayatının mahremiyetini zedelemektedir. Ayrıca, ev hizmetlisi ve işvereni arasında "kurgusal bir akrabalık bağı" oluşması, ev hizmetlerinde çalışan kişi açısından dezavantaj oluşturabilmektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 169; Özyeğin, 2005: 131-132).

Ünlütürk-Ulutaş'ın yapmış olduğu görüşmelere göre işçi ve işveren arasında "maternalist" ilişkiler görülmektedir. Ayrı yatak veya oda verilmemesi, özel bir alanlarının olmaması, işverenin denetimi ve gözetimi altında çalışması, çalışma koşullarını zorlaştırmaktadır (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 296-298).

Ev hizmetlerinde özellikle yatılı çalışanların özel yaşamlarının mahremiyetinin kalmadığı konusunda şikayetçi olduklarını birçok araştırma göstermektedir. İş koşullarının resmi bir biçimde oluşturulmadığı ve düzenlenmediği yerlerde çalıştırılmaktadırlar (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 169; Özyeğin, 2005: 150). Bu durumdan fazlasıyla şikayetçi olan grup, göçmen ev işçileri olmaktadır. İşverenler bu tip çalışanların yaşayış özgürlüklerini kısıtlama ve kontrol etme yoluna başvurmaktadır. Göçmen ev işçilerinin

pasaportlarına veya diğer resmi belgelerine el koymakta, ülke çıkışlarına izin vermemektedirler. Bu tip çalışanlar, işverenleri izin vermedikçe çalıştıkları evi değiştirememekte ve ülke dışına çıkamamaktadır (Erdem ve Şahin, 2008: 61).

Türkiye'de ev işlerinde, özellikle çocuk, hasta, yaşlı bakımında yatılı olarak çalışacak yerli emek gücü bulmak zor olmaktadır. Bu nedenle göçmenler, Türkiye'de büyük şehirlerde özellikle yatılı bakım işlerinde çalıştırılmaktadır. Yatılı çalışmayla ev işlerinin özgüllükleri ve ücretli iş koşulları iç içe geçmekte ve böylece ev işlerinde çalışanların emekleri sömürülmekte, dinlenme sürelerine ilişkin hakları yok sayılmakta, mahremiyetleri ortadan kaldırılmaktadır (Demirdizen, 2013: 338).

2.1.5. Beslenme ve Barınma

Oluşturulan sanal akrabalık bağına karşı ev hizmetlerinde çalışan bazı kadınların çalıştıkları evde uzun süreler boyunca elverişsiz koşullarda bulundukları ve birçoğunun aşağılanmaya maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Kötü muamele, yemek masası ve kaplarının ayrılması, yemek verilmemesi, hane halkının yediği yemeğin artıklarının verilmesi, ayrı bir oda ve yatak verilmemesi, elverişsiz koşullarda çalıştırılması ve kalması ev hizmetleri çalışanlarınca en çok yakınılan sorunları oluşturmaktadır (Ünlütürk-Ulutaş, 2010: 296-299).

Yapılan araştırmalarda da ortaya konulduğu üzere, çalıştıkları evde ikamet eden ev hizmetleri çalışanları, beslenme ve barınma olanakları açısından yeterince faydalanamamaktadır. Yaşadıkları yerler genellikle koridor, ütü odası, çocuk odası, kiler, mutfak, banyo olmakta, işverenleri veya işverenlerin çocuklarıyla aynı odayı paylaşmaya mecbur bırakılmaktadır. Genellikle küçük, kullanılmayan, ışıklandırması yetersiz olan, gereken mobilyaları bulunmayan odalarda veya alanlarda yaşamaktadırlar (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 171). Çalıştıkları evlerde yaşayan ev hizmetleri çalışanları barınma ve beslenmede ciddi sorunlar yaşamaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 2).

2.1.6. Sosyal Yardım ve İş Güvencesi

Ülke uygulamaları incelendiğinde, hemen hemen hiçbir ülkede ev hizmetleri çalışanlarına sosyal yardımın yapılmadığı veya çok sınırlı düzeyde yapıldığı görülmektedir. Sınırlı düzeyde yapılan sosyal yardımlar daha çok eğitim, beslenme ve tıbbi yardımlardan oluşmakta, işveren tarafından sağlanmaktadır. Kısacası, ev hizmetleri

çalışanları sosyal yardımlardan yeterince yararlanamamaktadır (Eurofound, 2005: 4-5; Ramirez-Machado, 2003: 2-3).

Gündelikçi olarak çalışanlar açısından işveren onları çağırdığı sürece iş var olmaktadır. Düzenli olarak işe gitme olabileceği gibi işverenin kendine uygun olduğu zamanlarda çağırması da düşünülecek olursa düzensiz çalışma biçimine de girebilmektedir. Bu durum gelire ilişkin belirsizlikler yaratabilmektedir. Örneğin, aylıklı olarak çalışan bakıcı açısından yaptığı iş, çocuğun kreşe gitmesi, okul çağına gelmesi ile sonlanabilmektedir. İşin sürekliliği ile ilgili herhangi bir kesinlik bulunmamakta ve iş güvencesi olmadan çalıştırılmaktadırlar (Suğur vd., 2008: 178-179).

Ev hizmetlerinde yapılan iş sözleşmelerinin bağlayıcı olmaması, isteğe bağlı olarak değiştirilmesi, genellikle sözlü olarak yapılması, ev hizmetinde çalışanları iş güvencesinden yoksun bırakmaktadır. Sömürüye açık bırakılan çalışma alanı olması, işten çıkarılan için zorunlu olan kıdem ve yan ödemelerin olmaması, ev hizmetlerinde çalışanların işten çıkarılmasını kolaylaştırmakta ve çalışanları mağdur etmektedir. İş sözleşmesinin sözlü yapılması uyuşmazlık durumunda bu kesim çalışanları iş ilişkilerinin varlığını ispatlama konusunda da zora sokmaktadır. Hastalık, gebelik ve iş kazası durumunda haklarını savunamamakta ve derhal iş sözleşmeleri sonlandırılmaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 2-3).

Ev hizmeti çalışanları emeklerini enformel yollardan sunmuş olmaktadır. Çalışma koşulları ve ücretleri, yasal yaptırımı olmayan sözlü anlaşmalara göre şekillenmektedir. Sömürüye açık olan ev hizmetleri alanı için yasal zemine dayalı çalışma şartları oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir (Yıldırımalp, 2014: 51; Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 171; Özyeğin, 2005: 143).

2.1.7. Mesleki Zorluk ve Meslekte İlerleme

Ev hizmetlerinin düşük statülü bir iş olması, vasıf ve nitelik gerektirmemesi, eğitim düzeyinin düşük olması, meslekte ilerleme fırsatının olmamasına neden olmaktadır. Ev hizmetleri çalışanları bakımından meslekte ilerleme kısmen de olsa çalışma koşullarının iyileşmesi olarak algılanmaktadır. Meslekte ilerleme fırsatının olmaması ev hizmetlerinde çalışanları sosyal koruma ve hakların daha iyi olduğu, niteliksiz ama yasal güvence sağlayan çalışma alanlarına doğru itmektedir (Eurofound, 2005: 4).

Nitelik ve beceri gerektirmeyen bu alanda mesleki ilerleme ve kariyer yapma fırsatı söz konusu olmamaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 2). Ev işçileri ile ilgili olarak üzerinde çalışılması gereken bir konu da ev hizmetlerinin birden fazla mesleği kapsayan niteliği olmaktadır. Ev hizmetlisi, ücret karşılığında bulaşık, çamaşır, ütü, evin genel temizliği, çocuk bakımı gibi birçok sorumluluğu yerine getirmekte ve birçok iş alanına dahil edilmektedir. Ev hizmetlerini tek bir tanımla ve tek bir görevle açıklamak mümkün olmamaktadır. Mesleğin, günlük ev işlerini kapsaması çalışanlar için mesleki yeterlilik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ev hizmetlisi olması, evin tüm iş ve sorumluluğunu halledebileceği manasına gelmemelidir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 30).

2.1.8. Şiddet ve Taciz

Taciz; işveren, hane halkı veya aynı yerde çalıştığı diğer ev hizmetleri çalışanları tarafından yapılabilmektedir. Genellikle aşağılanma ve dışlanma taciz biçiminin ilk sırasında yer almaktadır. Ev hizmetleri çalışanları bunun yanında fiziksel şiddete de maruz kalabilmektedir. Erkek ve kadın çalışanlar her ne kadar fiziksel, psikolojik şiddet ve tacize maruz kalsalar da, kadın ve çocuk çalışanlar bu sorundan erkeklere oranla daha yaygın biçimde ve ciddi düzeyde etkilenmektedir (Ramirez-Machado, 2003: 2-3).

Özellikle ev hizmetlerinde çalışan kadınlara yönelik kötü muamele oldukça yaygın ancak gündeme gelmeyen bir konu olmaktadır. Tanımadığı bireylerin evlerinde çalışmaları aslında onlar için en büyük sorunu oluşturmaktadır (Fidan ve Özdemir, 2011: 87). Evin belli bir bölümünde, evin içerisinde gizli ve kapalı çalışılması kötü muamelenin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Böyle bir ortamda sözlü tacizden, fiziksel şiddete, psikolojik baskıdan, cinsel tacize kadar her türlü olumsuz durumun yaşanması da olası görülmektedir (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 107).

Türkiye'ye çalışmak için gelen göçmenlerin bir kısmı, yasal izinlerinden yoksun olarak çalıştıkları için her türlü şiddet ve istismara açık olmaktadır. Göçmen işçilerin yaşadıkları şiddetin en önemli nedenlerinden biri, onları yasa dışılığa iten suçlu olarak gören aslında sistemin kendisi olmaktadır. Türkiye'de göç sisteminin, başta kadınlar olmak üzere tüm göçmenleri fiziksel, duygusal ve cinsel şiddetin hedefi haline getirdiği görülmektedir. Özellikle ev hizmetlerinde çalışan kadınlar izinsiz statüde bulunmalarından dolayı, evde olduğu gibi sokakta da her türlü şiddet ve istismara uğrayabilmektedir. Kısacası, ev hizmetleri zaten korunmasız bir alan iken göçmen kavramıyla birleştiğinde

istismara daha da açık bir hale gelmektedir (Demirdizen, 2013: 341; Etiler ve Lordoğlu, 2010: 108).

2.2. Yoksulluk

Yoksulluk; yaşlılık, hastalık ya da engellilik, iletişim veya bilgilenmede eksiklik, iş vasıflarında noksanlık vb. durumda bulunanlar ve piyasada yaşamak için gerekli kaynaklara olan ihtiyacını karşılayamayanlar için kullanılmaktadır. Hane ve bireyler toplumsal açıdan gerekli olduğu düşünülen ihtiyaçları karşılayamazlarsa yoksul sayılmaktadır. Yoksulluk içinde bulunan hane ve bireyler ekonomik olarak bağımlı hale gelmektedir (Mingione, 2006: 261). Yoksulluk sorunu yaşayan kişiler bu sorundan kurtulmak için göç etmektedir. Yoksullukla karşı karşıya gelmiş aile ve bireyler bu sorundan kurtulmak için göç etmekte fakat hayal ettikleri refah seviyesine ulaşmakta ve iş bulmakta zorluk çekmektedir (Erbay, 2013: 158).

Yoksulluğu toplumsal cinsiyet kategorisinde ele alanlar çoğunlukla kadın yoksulluğu üzerinde durmaktadır. Kadının evde veya dışarda çalışırken erkeğe oranla daha derin bir yoksulluk yaşadığı savunulmaktadır (İçli, 2009: 136). Kentlerdeki yoksullar genellikle enformel sektörde çalışmaktadır. Enformel sektör içinde çoğunlukla düşük gelirli, vasıfsız, köyden kente göç etmiş, eğitimsiz kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin arasında kadın ve çocukların oranının yüksek olması dikkat çekici olmaktadır. Ev hizmetlisi, kapıcı vb. meslekleri yapan kişiler enformel sektörde çalışan yoksullara örnek olarak gösterilmektedir (İçli, 2009: 135-138).

Kadınların çoğunluğu yoksullukla mücadelede belirledikleri bir alan olan ev hizmetlerinde çalışmaktadır. Bu çalışma alanı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde düşük ücretle, çoğunlukla sosyal güvenceden yoksun şekilde çalışan ev hizmetlilerini korumaya yönelik yasal çerçevenin yetersizliği bu kişilerin çalışma koşullarını ağırlaştırırken giderek yoksullaştırmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 56).

2.3. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma kavramı; 1980'ler sonrasında artan göç, yüksek işsizlik, ekonomik durgunluk, neo-liberal politikalar, devletin geri plana çekilmesi ve sosyal sorunlarının ivmesinin artması gibi koşulların oluşmasıyla ortaya çıkmıştır. Sosyal dışlanma, yoksulluk kavramının yeniden adlandırılması olmadığı gibi yoksulluğu da içine alan daha kapsamlı

bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dışlanan kesimler; evsizler, kadınlar, çocuklar, işsizler, yaşlılar, engelliler, eğitim düzeyi düşükler, düşük gelirliler, kayıt dışı çalışanlar, sosyal haklardan yararlanamayanlar, göçmenler ve nitelikli olmayan iş gücü olarak belirtilmiştir. Kısacası, toplumla bütünleşemeyen bireyleri ifade etmektedir (Cılga, 2009: 8-9).

Sosyal dışlanma, örgütlenememe gibi kavramlar ev hizmetleri çalışanları için önemli bir sorun olmaktadır. İş ve iş yerinin niteliğinden kaynaklanan sebeplerden dolayı savunmasızlık halinde bulunmaktadırlar. Ev hizmetleri çalışanları, normal vatandaşlık faaliyetlerine, kurumlara veya ekonomik büyüme süreçlerine katılmada yetersizlik çekmekte ve bunun sonucunda da sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 51; Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 171; Ramirez-Machado, 2003: 2).

Sosyal dışlanma içinde ele alınan gruplar arasında göçmenler önemli bir yeri kapsamaktadır. Göçmenlerin göç ettikleri toplumlarda yaşadıkları dışlanma ve aşağılanma daha çok vatandaşlık konusu üzerinden yapılmaktadır. Düzensiz göçmenlerin yaşadıkları sosyal dışlanmanın temel özelliği, bulundukları ülkelerin yasal mevzuatlarından dolayı yasa dışı duruma düşmeleri olmaktadır. Eğitim ve sağlık alanında, sosyal çevrede mağdur edilmekte; yabancı, öteki olarak adlandırılmakta ve dışlanmaktadırlar (Dedeoğlu, 2011: 29-31).

Ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların karşılaşmakta olduğu pek çok sorun bulunmaktadır. Bunlar arasında en belirgin olanlar, entegrasyon, ayrımcılık, kayıt dışı çalışma gibi kavramlardan oluşmaktadır. Göçmen kadınlar için çalışacakları ülke bilinmezlik içermektedir. İlk defa evinden yurdundan bu kadar uzaklaşan kadın için hem yalnız kalma hem de dil bilmemenin vermiş olduğu dışlanma, çalışan kadın için zorluk teşkil etmektedir. Ayrıca, yanında çalıştıkları kişiler tarafından aşağılanma, dışlanma gibi bir takım ayrımcılıklara da maruz kalmaktadırlar (Erdem ve Şahin, 2008: 68-78).

Çalışanların savunmasızlığı; yaptıkları işin niteliksiz olması, iş yeri ve yasal koruma eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Çalışma koşullarının getirmiş olduğu uzun çalışma saatleri, mesleki zorluk, sosyal güvencesizlik çalışanların daha fazla zorluklarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Özellikle çalıştıkları evde ikamet eden çalışanlar hem toplumdan hem de iş hayatından dışlanmaktadır. Kırsal alandan gelenler kentlerde düşük statülü olarak görülmekte, yabancı çalışanlar ise dil bilmeme, sosyal bütünleşmede eksiklik gibi birbirinden çok farklı ve ciddi sorunlar yaşamaktadır (Ramirez-Machado, 2003: 3-4).

2.4. Örgütlenme

Genel olarak, ev hizmeti çalışanlarının kendi haklarını savunmaları ve örgütlenmeleri, işverenleri tarafından engellendiği gibi bu haklar ne yazık ki ev hizmeti çalışanlarına verilmemiştir. Örgütlenemeyen ve haklarını arayamayan çalışanlar daha da dışlanmış, emekleri görmezden gelinmiştir. Pek çok ülkede, diğer kategorideki işçiler örgütlenme hakkına sahip iken ev hizmeti çalışanları böyle bir haktan mahrum bırakılmış, sahip olanlar ise bu haktan sınırlı olarak yararlanmıştır. Bazı ülkelerde ise ev hizmeti çalışanları diğer kategorideki işçiler gibi toplu pazarlık ve örgütlenme hakkından yararlanmış fakat bu haklarını neredeyse hiç kullanamadıkları görülmüştür. Ev hizmetlerinde çalışanların korunmasının yasal düzenlemeler ile sağlanacağı görüşü savunulmuştur (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 172).

Ev hizmetlerinde çalışan kişilerin sayısı yadsınamayacak kadar çok olmasına rağmen çalışan kesim olarak algılanmamakta, yasal korumadan yoksun ve savunmasız bırakılmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışanların kötü çalışma koşullarına maruz kaldıkları, hem iş yaşamında hem de toplumsal yaşama katılım bakımından dışlandıkları gözlemlenmektedir. Korunmasız kaldıkları için hakları ve emekleri sömürülmekte, dışlanmanın getirdiği olumsuzluklar ile ciddi derecede örgütlenme güçlüğü çektikleri görülmektedir (Gökçek-Karaca ve Kocabaş, 2009: 167; Simonovsky ve Luebker, 2011: 8-10).

Ev hizmetleri çalışma ve sendikal örgütlenme bakımından, sektörün ve çalışanların niteliğinden dolayı çok zor görülmektedir. Ayrıca, sendikaların kayıt dışı ve kadın çalışmasına karşı genel kayıtsız tavrı da sendikalaşmayı olumsuz etkilemektedir. Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de ev işlerinde çalışanların sendikalaşması, çalıştıkları alan ve çalışanlardan kaynaklanan sebeplerden dolayı çok zor görülmektedir. İstanbul'da ev hizmetlerinde çalışanlar, çeşitli platformlarda seslerini duyurmaya çalışmakta ve sendikalaşma çalışmalarını da devam ettirmektedir (Akbıyık, 2013: 215-222).

Ev işçilerinin dağınık olarak tek tek evlerde çalıştığı, işverenle olan diyaloglarında paternalist ilişkilerin kurulduğu koşullarda örgütlenme zor olmaktadır. Ev işçilerinin sendikal hakları Anayasal ve yasal bir hak olmasına rağmen ev işçilerinin örgütlenmesi ile ilgili engeller çıkartılmaktadır. Örneğin, ev işçisi kadınların kurmuş olduğu Evid-Sen'in faaliyetlerinin durdurulması için yasal olmadığı gerekçesiyle İstanbul Valiliği yargıya başvurmuştur (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 19). Ev hizmetinde çalışanların örgütlenme ve

haklarını savunma amacı taşıyan Evid-Sen ve İmece Kadın Sendikası girişimi aktif olarak faaliyet göstermektedir. Birçok konfederasyon genel merkezinin ev hizmetinde çalışanların örgütlenmesinde, yasal engeller yaşanacağı düşüncesinden hareketle bu alana yönelik aktif eylem planı bulundurmadığı görülmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 36-42).

Sahip oldukları ve olamadıkları konumları itibariyle ekonomik kaynaklara ve kamusal hizmetlere erişimde yetersizliklerle karşılaşmakta, haklarını toplu olarak savunmaları ve örgütlenmeleri mümkün olmamaktadır (Yıldırımalp, 2014: 51; Ramirez-Machado, 2003: 2). Yasalarda işçi olarak nitelik kazanmamaları nedeniyle gerek istihdam ilişkilerinde gerekse hak ve mağduriyetleri ile ilgili taleplerinde yetersiz temsil yaşadıkları ve çeşitli sorunlarla karşılaştıkları sonucuna varılmaktadır. Örgütlenme ve toplu temsil alanındaki sorunların giderilmesine yönelik olarak bürokratik engellerin kalkması, konfederasyonların ev hizmetinde çalışma alanına ilişkin aktif eylem planı oluşturması, ev hizmeti çalışanlarının değer kazanmasını sağlayacaktır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 172).

Göçün esnek yapısı, göçmenliğin ve iş ilişkisinin sürekli olmaması nedeniyle aynı ülkeden gelen kadınlar arası dayanışma ağlarından başka hemen hemen hiçbir tür örgütlenme ve direnme olanağına imkan vermemektedir. Bu sorunun temel nedeni, göçün düzensiz yapılması ve çalışmanın kayıt dışı çalışma olmasıdır. Bu nedenle kadınlar cezalandırılma, sınır dışı edilme, işsiz kalma korkusuyla karşı karşıya gelmektedir. Bu olumsuz koşullar onları örgütlenmeden uzaklaştırmaktadır. Seslerini duyurmak, görünür olmak, mücadele etmek yerine çalıştıkları evlerde saklanmayı tercih etmektedirler (Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 19). Ayrıca, yabancı işçiler, o ülkenin işçileri ve vatandaşları tarafından tepkiyle karşılanmaktadır (Etiler ve Lordoğlu, 2010: 109-111). Dolayısıyla, sendikalaşma ve örgütlenme gibi durumlara daha uzak ve olumsuz bakmaktadırlar. Bu olumsuzluklara rağmen son yıllarda birçok ülkede sendika ve sivil toplum örgütlerinin de desteğiyle evde çalışan işçilerin sendikalaşmasına rastlanabilmektedir (Akbıyık, 2013: 215).

Örgütlenme bakımından diğer ülkelerde çalışan göçmen ev işçileri ele alınacak olunursa, bu alanda az sayıda da olsa önemli adımlar atan örgütlenmeler bulunmaktadır (Jayaweera ve Anderson, 2008: 13). Kadınların örgütlenmekten kaçınmalarının sebepleri arasında kayıt dışı çalışmaları, yakalanma ve sınır dışı edilme korkuları bulunmaktadır. İşverenle kurulan despotik ve maternalist ilişkiler de bu konuda etkili olmaktadır. Dünyada

ev hizmetleri alanını destekleyen bazı örgütlenmeler bulunmaktadır (Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009: 21-25).

2.5. Kayıt Dışı İstihdam

İşin ve çalışanların kimler olabileceği ile ilgili net bir tanımın olmaması, konunun değişken ve dinamik yapısı ev hizmetleri alanının sınırlarını çizmeyi zorlaştırmaktadır. Kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu bu alanda sağlıklı veriler de elde edilememektedir (Akbıyık, 2013: 208). Kayıt dışı çalışma biçimine hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde rastlanabilmektedir. Ev hizmetlerinde çalışanlar bu alan içinde değerlendirilmektedir. Çalışanın ücretinin eksik verilmesi, çalıştığı gün sayılarının eksik bildirilmesi şeklinde olabilmektedir. Yabancı kaçak ve çocuk işçiler de kayıt dışı istihdam edilen gruplar arasında olmaktadır (Erdem ve Şahin, 2008: 70-71).

Ev hizmetlerinin kadın işi olduğu algısı nedeniyle ücretlendirme, kayıtlı çalıştırma gibi gereklilikleri göz ardı edilmektedir. Ev hizmetleri alanında çalışan birçok kişi kayıt dışı veya kaçak olarak çalışmaktadır. Kayıt dışı ve kaçak olarak çalışılmasından dolayı istatistiklerde ve diğer resmi kayıtlarda görülmemektedirler. Bu durum hem ev hizmetleri alanında çalışanların gerçek sayısının tespit edilememesine hem de çalışanlara asgari düzeyde sağlanması gereken sosyal korumadan yoksun bırakılmasına sebep olmaktadır (Akbıyık, 2013: 208).

Ev hizmetleri, kayıt dışı sektörde gösterilebilecek en temel çalışma alanlarından biri olmaktadır. ÖİB veya kişi ve kişilerin sosyal ağları sayesinde kurulmuş iş bulma ve işe yerleştirme şekli neticesinde aracı şirket ve kişilerce istihdam edilmelerine rağmen büyük çoğunluğu kayıt dışı çalışmaktadır. Genellikle köyden kente, gelişmekte olan ülkeden gelişmiş ülkeye yapılan göç hareketiyle gelir sağlamak isteyen kişi bürokratik eksiklik ve zorluklarla kayıt dışı çalışmaya itilmektedir. Örneğin, yabancı kaçak işçiler, kayıtlı çalıştıkları zaman yakalanmakta ve sınır dışı edilmektedir (Yereli ve Karadeniz, 2004: 64-72). Genellikle bir aracı ajansa bağlı olarak çalıştırılan ev işçilerinin çok büyük bir kısmının kayıt dışı çalıştığı bilinmekte ve görmezden gelinmeyecek derecede büyüyen bir sosyal politika sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdem ve Şahin, 2008: 73). Türkiye'de kayıt dışı çalışmanın yaygın olarak görüldüğü alan, ev hizmetlerinde gündelikçi olarak bilinen çalışanlardan oluşmaktadır (Korkusuz ve Uğur, 2015: 230).

Ev hizmetleri alanında gerekli düzenlemeler için çalışmalar başlatılmıştır. Kayıtlı istihdama özendirilmesi ve gereken düzenlemelerin ev hizmetlerinde çalışan kişiler için de sağlanması hedeflenmektedir. Koşulların gerçekleşmesiyle kayıtlı istihdam sayısında nicel bir artışın gerçekleşeceği düşünülmektedir. Kayıt dışı ev işçisi çalıştırılması durumunda ciddi yaptırımlar bulunmaktadır (KEİG, 2014: 20-22; Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 27).

2.6. Sosyal Güvencesizlik

Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışanların karşılaştığı en önemli sorunların başında herhangi bir SGK'ya kayıtlı olmamaları gelmektedir (Erdem ve Şahin, 2009: 323). Ev hizmeti çalışanları ve işverenleri, var olan iş ve sosyal güvenlik yasalarına dahil olmayan enformel iş ilişkisi yürütmekte ve ev hizmeti çalışanlarının sosyal sigortaları bulunmamaktadır (Özyeğin, 2005: 143).

İşverenlerinin büyük çoğunluğu, ev hizmetleri çalışanlarının, emeklilik programlarına veya sağlık sigortalarına katkıda bulunmak istemediklerini belirtmektedir. Kadın işi olarak görülen ev hizmetleri, kadın çalışanlarını analığın korunmasına yönelik olarak yapılan yasal güvencelerin kapsamı dışında bırakmıştır (Eurofound, 2005: 4-5; Ramirez-Machado, 2003: 2-3). Türkiye'de ve Dünya'da göçmen ev işçilerinin çok büyük bir kısmı kendi ülkelerinde bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olsalar bile çalıştıkları günleri kendi sosyal kurumlarında saydıramadıkları bilinmektedir. Bu da onlar için harcadıkları emeklerinin boşa çıkması anlamına gelmektedir. Böylece göçmen ev işçileri olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadır (Erdem ve Şahin, 2009: 323). Ülkemizde düşük ücretle, çoğunlukla sosyal güvenlikten yoksun şekilde çalışan ev hizmetlilerini korumaya yönelik yasal çerçevenin yetersizliği bu kişilerin çalışma koşullarını ağırlaştırmaktadır (Yıldırımalp, 2014: 56).

Ev hizmetlerinde çalışan kadınlar sosyal koruyucu mekanizmalarının, sorunlarına çözüm sağlayacak resmi bir kuruluşun olmaması nedeniyle güvencesiz ve korunmasız çalışanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Fidan ve Özdemir, 2011: 87). Ev işçileri, işlerinin gereği olarak sosyal güvenceye en fazla ihtiyaç duyan taraf olmalarına rağmen sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştırılmaktadır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2014: 171). Özellikle temizlik işlerinde çalışanlar açısından işçinin sağlığı ve güvenliği önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Bu alanda yaralanma, sakatlık ve ölümle sonuçlanabilen iş kazaları ve meslek hastalıkları olabilmektedir. Buna rağmen ev hizmetlerinde çalışanlara yasal güvence sağlanmamıştır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 3). İş ve sosyal güvenlik

hukukunun sağlamış olduğu güvencelerden mahrum edilmiştirler (Yereli ve Karadeniz, 2004: 138).

Ev hizmetlerinde çalışanlar açısından onların çalışma koşullarına uyan bir sosyal güvenlik modelinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 3). Ev hizmetlerinde çalışanların, emeklilik ve diğer haklarından yararlanmaları için gerekli düzenlemeler yapılmakta, sigorta primlerine ilişkin teşvik sağlanmasıyla ilgili çalışılmaktadır (KEİG, 2014: 20-22).

SONUÇ

18. yüzyılın ikinci yarısından sonra meydana gelen Endüstri Devrimi toplumsal yapıyı birçok yönden etkilemiş, sosyal ve ekonomik anlamda değiştirmiştir. Endüstri Devrimi'nin etkileri çalışma hayatına yansımış, yaşanan olaylar sonucunda kadının çalışma hayatındaki yeri, toplumsal statüsü ve cinsiyet rollerinde değişimler meydana gelmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle bu durum tüm dünyada yaşanır hale gelmiş, emek piyasası ve çalışma hayatı değişime uğramıştır. Kapitalist üretim tarzı sonucu değişen emek piyasası çalışma ilişkilerini şekillendirmiş, kentsel alanlara göçler yaşanmaya başlamıştır. Kadınlar, Endüstri Devrimi ile başlayan ve küreselleşme ile şekillenen emek piyasasında yerini almıştır.

Dünyanın her yerinde geçerli olmasa bile kadına atfedilen toplumsal rol bir nevi kırılmıştır. Kadınlar, değişen dünyada emek piyasası içerisinde yerlerini almış ve artan oranlarda iş gücüne katılmaya başlamıştır. Hizmetler sektöründe giderek artan kadın iş gücü hem kendilerine atfedilen ev hizmetleri görevini hem de yapmış oldukları işlerini yürütmek durumunda kalmıştır. Toplumsal rolü ve çalışma hayatı arasında sıkışan kadın, ev işlerinde yardımcı olacak bir çalışana ihtiyaç duymuştur. Kadınların çalışma hayatına artarak katılmasıyla ev işlerinde duyulan bu ihtiyaç daha fazla gündeme gelmiş ve çalışan kadın ev işlerini ücret karşılığında bir başka kadına devretmeye başlamıştır. Özellikle refah seviyesi yüksek ve ebeveynlerin her ikisinin de çalıştığı hanelerde ücret karşılığında ev işlerinin başka bir kişiye devredilmesi durumu daha çok söz konusu olmuştur. Değişen hizmetler sektörü zamanla gelişmiş, ev işleri de bu sektör içinde yerini almıştır. Ev hizmetlerine olan talep giderek artmış ve ev hizmetleri son yıllarda hızla gelişen sektörlerden biri olmuştur.

Ev hizmetleri alanındaki yaşanan sorunların temel sebeplerinden biri ev hizmetlerinde yapılan iş ve çalışan kişilerin tanımlanmamasıdır. Ev hizmetleri alanındaki bu belirsizlikler ev hizmetlerinin iş olarak algılanmamasına yol açmakta ve ev işinin özel hanede yapılmasından dolayı var olan görünmez niteliği, ev işçisinin işvereni tarafından suistimal edilmesine neden olmaktadır. Genellikle yerli ve yabancı iş gücü istihdam edilerek yerine getirilen ev hizmetlerinde çocuk ve genç işçilerin de çalıştığı görülmektedir. Sektörün son yıllarda hızla büyümesi ve ev işçilerinin birçok istismarla karşılaşması sonucunda ev hizmetleri çalışanlarının sorunları dünya basınına yansımış ve bu durum ulusal ve uluslararası alanlarda önemli yeri olan kuruluşları harekete geçirmiştir.

Uluslararası anlamda ev hizmetleri çalışanları için çıkarılmış olan en önemli düzenleme, ILO'nun yapmış olduğu 16.6.2011 tarihli 189 sayılı "Ev İşçileri İçin İnsanca İş Sözleşmesi"dir. Sözleşme, ev işçilerinin haklarıyla ilgili olarak yapılmış en önemli ve kapsamlı düzenleme olmuştur. ILO'nun üyesi olan Türkiye ise sözleşmeyi henüz onaylamamıştır. ILO'nun 189 sayılı Sözleşmesi'nin içeriğini ücretli olarak yapılan ev işi ve ev hizmetleri alanında çalışan ev işçisi oluşturmaktadır. Ev işi kavramı genel olarak tanımlanmış, ev işçisi kavramı ise daha geniş tutulmuştur. Bunun sebebi ise daha fazla ev işçisinin sözleşme kapsamına alınması ve sözleşmede düzenlenen haklardan yararlanmasını sağlamaktır. Türkiye'de ise konunun hukuksal boyutu ve kavramsal çerçevesi daha dar kapsamlı tutulmuş, Yargıtay konuyu geleneksel düşüncelere göre ele alıp değerlendirmiştir. Bu yüzden ILO'nun 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından onaylanması, iç hukukta gereken düzenlemelerin yapılması ve yasal düzenlemelerin göçmen kadınları da kapsaması gerekmektedir.

İş Kanunu'nun 4. maddesinin hükmüne göre, ev hizmetlerinde çalışanlar kanun kapsamı içerisinde yer almamaktadır. Ev hizmetlerinde çalışanlar İş Kanunu'nun getirdiği haklardan faydalanamayacak bunun yerine çalışanlara daha az haklar sunan Borçlar Kanunu içerisinde değerlendirilip, ele alınacaktır. Türk Hukuku'nda ev hizmetleri alanı ve çalışanları için belirli ve açık bir tanımın yapılmaması istismar edilmeye açık olan bu alanı daha da kötü koşullara itmiştir. Ev hizmetleri alanında çalışan ev işçileri için uygun bir tanım yapılmalı, uzmanlık gerektiren ve vasıfsız iş olarak görülen işler ayrı bir şekilde değerlendirilmelidir. Ev hizmetleri alanında çalışan kişilerin tek bir tanımı olmamalı, kişiler yaptıkları işlere göre değerlendirilmeli ve ayrı ayrı tanımlanmalıdır. Böylece uzmanlık gerektiren işler İş Kanunu hükümlerinden faydalanacak, diğer ev işlerini yapanlar Borçlar Kanunu içerisinde değerlendirilecektir. Yasal olarak net bir tanımlamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ev hizmetinde çalışan kişilerin ve yapılan işin tanımlanmasında Mesleki Yeterlilik Kurumu, Meslek Standartları Komisyonu ve İŞKUR'a önemli görevler düşmektedir.

Ev hizmetleri alanı, ev işinin yapısı gereği ve geleneksel bakış açısından dolayı kadın işi olarak görülmüş ve kadınların yoğun olarak istihdam edildiği bir sektör olmuştur. Sektör içerisinde kadınlara göre daha az oranla erkek, çocuk ve genç işçilerin de istihdam edildiği bilinmektedir. Sektörün çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta, özellikle vasıfsız iş gücü olan kadınlar için ev hizmetleri alanı önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. Ancak, ev

hizmetleri alanında çalışanların büyük bir kısmı kayıt dışı istihdam edilmektedir. TÜİK, ev hizmetlerinde çalışan işçi sayısı, iş kazaları ve meslek hastalıklarının verilerini istatistiksel olarak düzenlenmelidir.

Ev hizmetleri alanı yapılan işin niteliğinden dolayı kayıt dışı istihdam içerisinde önemli bir payı oluşturmaktadır. Sektörün istismar edilmeye açık olması işverenler ve bu alanda çalışan işçiler tarafından kötüye kullanılmaktadır. Günümüzde ev hizmetlerine olan talep gün geçtikçe artmakta, sektör hızla büyümektedir. Kayıt dışı istihdamın önlenmesi amacıyla ev hizmetleri alanında yasal düzenlemelerin yapılması, iş güvencesinin sağlanması, işverenler üzerindeki yaptırımların arttırılması, sosyal güvenlik bilincinin geliştirilmesi ve sosyal güvenlik kurumlarındaki bürokratik işlemlerin kolaylaştırılması gerekmektedir. Kayıt dışı istihdamın yoğun olmasının sebepleri arasında göçmen ev işçilerinin varlığı da yadsınamazdır.

Kadın göçmen ev işçilerinin yoğun olarak çalıştıkları bu sektöre girişlerinin altında yatan belli başlı unsurlar bulunmaktadır. Kendi ülkelerinde istihdam imkanı bulamayan, daha iyi bir refah seviyesi için ülkesinden yasal veya yasal olmayan şekilde ayrılan bu kadınlar, küreselleşmenin etkisiyle oluşan itici ve çekici faktörler yüzünden belirsizliğe yolculuk yapmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışmak için gidenlerin, gittikleri ülkelerdeki yerli ev işçilerinden daha fazla istihdam edildikleri görülmektedir. İstihdam edilen göçmen ev işçilerin başlıca sorunları arasında entegrasyon, ayrımcılık ve kayıt dışı istihdam edilme bulunmaktadır. Çoğunlukla aracı ajans ve sosyal ağların sayesinde buldukları işlerinde aşağılanma, dışlanma, suistimallerle karşılaşmakta ve çok büyük bir kısmı kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Bu yaşanılanlar neticesinde konunun ciddi anlamda büyüyen bir sosyal politika sorunu olduğu görülmektedir.

Dünyada azımsanamayacak oranda göçmen ev işçisi bulunmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle sınırlar kalkmış, bir nevi yerel istihdam alanı oluşmuş ve uluslararası göç hızla artmıştır. Sektörün niteliği itibariyle belirsiz yapısı göç unsuru ile birleşince daha karmaşık ve zor bir hal almıştır. Ev hizmetlerinde çalışmak için yapılan göçten dolayı dünya yeni göç politikaları üretmeye başlamış, Türkiye'nin de sektörün yapısı ve istihdamını değerlendirerek yeni göç politikaları oluşturmaya ihtiyaç duymaktadır. Göç politikalarının ve yasal mevzuatın yetersiz yapısından kaynaklanan sorunların yanında, göçmen ev işçisi yerel ev işçilerinden daha farklı muameleye maruz kalmaktadır. Kadınların yoğun olarak çalıştıkları bilinen sektörün iş yerlerinin özel haneler

olması ev işçilerinin yaşadığı sorunları arttırmaktadır. Kötü çalışma koşullarının yaygın olduğu sektörde kötü muamele gören kadın ciddi sorunlar yaşamaktadır. Diğer ev işçilerine göre daha dezavantajlı olan göçmen kadın ev işçileri ise her türlü şiddet ve cinsel tacize maruz kalabilmektedir.

Ev hizmetinde çalışmanın ve ev hizmetlerinde çalışanların yasal olarak tanınması, İş Kanunu kapsamına alınarak insan onuruna yaraşır iş ve çalışma ilişkileri sağlanması, alanda oluşan sorunlara çözüm sağlayabilecektir. Bu alanda düzenlemeler getirmiş ülke örnekleri değerlendirilmelidir. Sosyal koruma yoksunluğu içinde olan ev hizmetleri çalışanlarının iş kazası ve meslek hastalıklarına maruz kaldığı, insanlık dışı çalışma koşullarının yanında kötü muameleyle de karşılaştığı görülmektedir. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası'nın ev hizmetleri alanını kapsaması, yüksek risk altında olan meslek grubu için oldukça önem taşımaktadır. Ev işçileri için çalıştıkları iş yeri olan evin getirmiş olduğu özel koşullar dikkate alınarak düzenlemeler yapılmalıdır. Ev işçilerinin özel niteliklerine erişebilecek, uygun iş denetimi, yaptırım ve ceza yöntemleri oluşturulmalıdır.

Anayasal ve yasal düzenlemelerde ev işçilerinin sendikal hak ve özgürlükleri bulunmaktadır. Ancak, uygulamada ev işçilerinin iş kolu olmadığı gerekçesiyle hakları engellenmeye çalışılmıştır. Yeni İşkolları Yönetmeliği'ne göre ev işçiliği 10 numaralı iş koluna dahil edilmiştir. Örgütlenme açısından ciddi zorluklar yaşayan ev işçileri adına sendikal harekete büyük görevler düşmektedir. Konfederasyon ve ilgili sendikaların konuya hak ettiği özeni göstermeleri, sendikaların var oluş hedeflerine uygun hareket etmeleri ve ev işçilerine gereken desteği vermeleri gerekmektedir. Dünyada bu alanda kurulan, sesini duyuran ve gerçek sendikal misyon içerisinde olan başarılı sendikalar bulunmakta ve örnek teşkil etmektedir.

Ev hizmetlerinde çalışanların karşılaştığı önemli sorunların başında sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmamaları gelmektedir. Sosyal güvenlik şemsiyesi dışında kalarak sosyal koruma yoksunluğu yaşayan ev hizmetleri çalışanları risklere karşı korunmasız bırakılmıştır. 5510 sayılı Kanun'un 1.4.2015 tarihinden itibaren giren ek 9. maddesi ile ev hizmetinde çalışanlar, bir ve birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olanlar ile aynı veya farklı gerçek kişi yanında 10 günden az çalışanlar şeklinde ikiye ayrılmış, bu kapsamdaki sigortalılar 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaktır. Ancak, yasa bu ayrımı yaparak suistimallere açık kapı

bırakmıştır. İşveren prim ödemekten ve sorumluluktan kurtulmak için çalışma gününü 10 günden az gösterebilecektir. Denetlenmesi zor bir alan olan ev hizmetlerinde yasanın açıklarından dolayı kayıt dışı istihdam edilen ev işçisi sayısı artabilir. Ev hizmetlerinde çalışanların bildirim işlemlerinde işverenlere kolaylık sağlanmıştır. İşlemlerin internet üzerinden yapılabilmesi, Kurum uygulamalarının kolaylaştırılması ve alternatif prim ödeme yöntemlerinin oluşturulması kayıt dışılığı azaltmak açısından etkili olabilir.

6552 sayılı Kanun, 10 günden az çalışanları işçi olarak görmemekte, 10 günden az işçi çalıştıranları da işveren olarak kabul etmemektedir. 10 günden az işçi çalıştıran işveren sadece %2'lik iş kazası ve meslek hastalığı primlerini ödemekte, sorumluluklarından kurtulduğunu düşünmekte ve iş kazasına karşı tedbir alma zorunluluğu hissetmemektedir. Ev hizmetlerinde çalışanların sigortası kısa ve uzun vadeli sigorta kolları, Genel Sağlık Sigortası'nı kapsamalıdır.

10 günden az çalışan sigortalının iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kollarından yararlanabilmesi için iş kazasının olduğu tarihten en az 10 gün önce tescil edilmiş olması ve sigortalılığın sona ermemiş olması gerekmektedir. 6552 sayılı Kanun'a göre iş kazası veya meslek hastalığından dolayı geçici iş göremezlik ödeneği ödenmesi veya sürekli iş göremezlik geliri ya da malullük için prim ve prime ilişkin her türlü borcun ödenmiş olması şartı bulunmaktadır. Kanun'un bu hükümleri ile 5510 sayılı Kanun'unun genel ilkelerinden ayrılmaktadır. Kanun hükümlerindeki çelişkiler giderilmeli, ayrımdan vazgeçilerek çalışanların sosyal güvence hakları gün sayısına bakılmadan sağlanmalıdır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bu konuda önemli görevler düşmektedir.

İnsan onuruna yaraşır iş kavramı temel alınmalı ve çalışan her bireyin en doğal hakkı olan sosyal güvence ihtiyacı karşılanmalıdır. Sosyal korumaya en fazla ihtiyaç duyanlardan olan ev hizmetlileri sosyal güvence hakkından yoksun bırakılmamalıdır.

KAYNAKÇA

Akbıyık, Nihat. "Ev Hizmetlerinde Çalışma: Malatya'da Bir Alan Araştırması", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 21, 2013, Sayfa (s.) 207-240.

Akçay-Odabaşı, Döndü. Gündelikçi Kadınların Folkloru, 2009, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Akyüz, Ferhat. "Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, 2008, s. 59-70.

Alper, Yusuf. *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku*, 6. Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2014.

Alper, Yusuf. *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku*, 5. Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2013.

Alper, Yusuf. *Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, BAĞ-KUR)*, 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1999.

Altuğ, Osman. *Kayıtdışı Ekonomi*, Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul 1994.

Arıcı, Kadir. *Sosyal Güvenlik*, "Genel Olarak Sosyal Güvenlik (Kavram Amacı-Konusu ve Tarihi Gelişimi)", 1. Baskı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Numara (No.) 2659, Açıköğretim Fakültesi Yayını, No. 1625, (Editör (ed.) Yusuf Alper ve Seda Tekeli), Eskişehir 2012.

Berdyklycheva, Maya. *Domestic Workers Count: Global Data on an Often Invisible Sector*, "Commonwealth of Independent States", (ed. Helen Schwenken ve Lisia-Maria Heimeshoff), Kassel University Press, Kassel 2011.

Bircan, Irmak. Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınların Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Deneyimleri, 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bora, Aksu. *Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

Bozdoğanoğlu, Burçin. *Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadelede Harcama Eksenli Önlemler*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2011.

Castles, Stephen; Mark J. Miller. *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çeviren (çev.) Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.

Cılga, İbrahim. "Sosyal Dışlanmanın Dinamiği, Bilimin, Mesleğin Dışlanması ve Öngörüler", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt: 20, Sayı: 2, 2009, s. 7-26.

Cohen, N. Philip. "Replacing Housework in the Service Economy: Gender, Class, and Race-Ethnicity in Service Spending", *Gender&Society*, Volume (Vol.) 12, No. 2, 1998, Page (p.) 219-231.

Çağatay, Neşet. *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, 2. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII Dizi, Sayı: 104, Ankara 1997.

Çakır, Serpil. "Bir Zamanlar Bir Kadın Partisi Vardı", *Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Kadın Dergisi*, Sayı: 17, 2005, s. 13.

D'Souza, Asha. *Moving Towards Decent Work For Domestic Workers: An Overview Of The ILO's Work*, ILO, Working Paper 2/2010.

Daşçı, İhsan. Kayıtdışı İstihdamda İşgücü Maliyetleri: Erzurum İl Merkezinde Bir Araştırma, 2013, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Dedeoğlu, Saniye. "Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 66, Sayı: 1, 2011, s. 28-48.

Dedeoğlu, Saniye. "Avrupa'da Göçmen Kadın Emeği ve Sosyal Refah Devleti", Çalışma Hayatında Göçmenler, (ed. Gökhan Atılgan), *Tes-İş (Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası) Dergisi*, 2005, s. 55-60.

Demir, Oğuzhan Ömer; Hakan Erdal. "Yasadışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılmaması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 30-54.

Demirdizen, Derya. "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emeğine Doğru mu?", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 38, 2013, s. 325-346.

Dilik, Sait. "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 43, Sayı: 1, 1988, s. 42-80.

Diamond, A. Peter; Peter R. Orszag. *A Summary of Saving Social Security: A Balanced Approach*, Brookings Institution Press, 2004.

Dursun, Hasan. "Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkına Genel Bir Bakış", *Kamu-İş (Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası) Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2009, s. 205-246.

Ekin, Nusret. *Kayıtdışı Ekonomi Enformel İstihdam*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No. 1995-17, İstanbul 1995.

Erbay, Ercüment. "Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin Büyük Resmi", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2013, s. 157-167.

Erdem, Ziya; Levent Şahin. "Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyruklu İşgücünün Çalışma Koşulları: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Araştırması", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 57, 2009, s. 282-325.

Erdem, Ziya; Levent Şahin. "Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı", *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2008, s. 43-78.

Erdoğdu, Seyhan; Gülay Toksöz. Kadınların Görünmeyen Emeğinin Görünen Yüzü: Türkiye'de Ev İşçileri, 1. Baskı, Uluslararası Çalışma Ofisi, Çalışma Ve İstihdam Serisi, No. 42, 2013, Ankara.

Etiler, Nilay; Kuvvet Lordoğlu. "Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması", *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler*, Denizli 4-5-6 Kasım 2010, Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İstanbul Ekim 2010, s. 93-118.

Eurofound, *Fourth European Working Conditions Survey*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Eurofound (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions), Luxembourg, 2007.

Fidan, Fatma; M. Çağlar Özdemir. "Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınlar ya da Evlerin Kadınları", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2011, s. 79-89.

Galloti, Maria. *The Gender Dimension of Domestic Work in Western Europe*, International Labour Office, International Migration Programme, International Migration Programme Papers No. 96, Geneva, 2009.

Gençler, Ayhan. "Uluslararası Göçün Feminleşmesinin Ardılı Türevsel İşler, Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadın İşçiler", *Almanak 2009 Analizleri*, Birinci Basım, Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul 2010.

Gökbayrak, Şenay. "Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar", *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 21, 2009, s. 55-82.

Gökçek-Karaca, Nuray; Fatma Kocabaş. "Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2009, s. 161-176.

Göktaş, Murat. Kayıtdışı İstihdamın Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi, 2007, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Güloğlu, Tuncay; Adem Korkmaz; Murat Kip. "Türkiye'de Kayıtdışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 45, Sayı: 1, 2003, s. 51-95.

Gültekin, Bahri. *Domestic Workers Count: Global Data on an Often Invisible Sector*, "East Asia and South East Asia", (ed. Helen Schwenken ve Lisia-Maria Heimeshoff), Kassel University Press, Kassel, 2011.

Gümüş, Erdal. "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler", *SETA Analiz*, Sayı: 24, Ağustos, 2010, s. 3-22.

Güvercin, Cemal Hüseyin. "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 57, Sayı: 2, 2004, s. 89-95.

Güzel, Ali; Ali Rıza Okur; Nurşen Canikoğlu. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 12. Bası, Beta Basım, İstanbul 2009.

Güzel, Ali; Ali Rıza Okur. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 10. Bası, Beta Basım, İstanbul 2004.

Heimeshoff, Lisia-Marie. *Domestic Workers Count: Global Data on an Often Invisible Sector*, "Europe", (ed. Helen Schwenken ve Lisia-Maria Heimeshoff), Kassel University Press, Kassel, 2011.

Heimeshoff, Lisia-Marie; Helen Schwenken. *Domestic Workers Count: Global Data on an Often Invisible Sector*, "Domestic Work: A Significant Sector", (ed. Helen Schwenken ve Lisia-Maria Heimeshoff), Kassel University Press, Kassel, 2011.

Hussain, A.H.M Belayeth. *Domestic Workers Count: Global Data on an Often Invisible Sector*, "Asia", (ed. Helen Schwenken ve Lisia-Maria Heimeshoff), Kassel University Press, Kassel, 2011.

İçduygu, Ahmet; Kristen Biehl. *Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri*, "Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi", (Derleyen (der.) Ahmet İçduygu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2012.

İçduygu, Ahmet. "İşverenler Vasıflı, Çalışkan ve Kayıt Dışı Olan Göçmen Emekçiyi Tercih Ediyor", Çalışma Hayatında Göçmenler, (ed. Gökhan Atılgan), *Tes-İş Dergisi*, 2005, s. 43-45.

İçduygu, Ahmet; İbrahim Sirkeci; İsmail Aydıngün. "Türkiye'de İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi", *Tarih Vakfı Yayını*, 1998, s. 207-244.

İçli, Gönül. "Çalışan Yoksullar: Denizli Örneğinde Uygulamalı Bir Araştırma", Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar, *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*, Aydın Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın 2009, s. 134-159.

Ilgın, Yılmaz. *Kayıtdışı Ekonomi ve Türkiye'deki Boyutları*, (Uzmanlık Tezi), Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara 1999.

ILO, "Domestic Workers Across the World: Global and Regional Statistics and the Extent of Legal Protection", International Labour Office, Geneva, 2013a.

ILO, 189 Sayılı ILO Ev İşçileri Sözleşmesi Hakkında Bilgi Notu, ILO Türkiye Ofisi, Kasım 2011a.

ILO, "Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş", 189 Sayılı ILO Sözleşmesi 201 Sayılı ILO Tavsiye Kararı, Uluslararası Çalışma Örgütü, 2011b.

ILO, "Decent Work for Domestic Workers", Report IV(1), International Labour Conference, 99th Session, Geneva, 2010.

ILO, "Worst Forms of Child Labour Covention", Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, International Labour Office, No. 182, 1999.

ILO, "Minimum Age Recommendation", Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, International Labour Office, No. 146, 1973.

IOM, "Managing Labour Mobility in the Evolvıng Global Economy", World Migration 2008, IOM World Migration Report Series, Vol. 4, Geneva, 2008.

ILO, Child Domestic Work: Global Estimates 2012, International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC), International Labour Organization, Geneva, October, 2013b.

ILO, Ending Child Labour in Domestic Work and Protecting Young Workers from Abusive Working Conditions, IPEC, International Labour Organization, Geneva, 2013c.

IOM, International Migration Law, Glossary on Migration, International Organization for Migration, Geneva, 2004.

İnalcık, Halil. *Osmanlılar Fütühat, İmparatorluk, Avrupa İle İlişkileri*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Jayaweera, Hiranthi; Bridget Anderson. "Migrant Workers and Vulnerable Employment: A Review of Existing Data", Report for Trades Union Congress Commision on Vulnerable Employment, *COMPAS*, London 2008.

Kalyoncu, A. Cemal. *Paranın Efendileri*, 1. Basım, Zaman Kitap, İstanbul 2003.

Kaşka, Selmin. "Ev İçi Hizmetlerin Küreselleşmesi ve Türkiye'deki Göçmen Kadınlar", Çalışma Hayatında Göçmenler, (ed. Gökhan Atılgan), *Tes-İş Dergisi*, 2005, s. 49-54.

KEİG, Esnekleşme ve Enformelleşme Kıskacında Türkiye'de Kadın Emeği ve İstihdamı: Politika Metinleri Çerçevesinde Bir Analizi, Birinci Basım, KEİG (Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi) Yayınları, KEİG Platformu, İstanbul, 2014.

Kilkey, Majella. "Men and Domestic Labor: A Missing Link in the Global Care Chain", *Men and Masculinities*, Vol. 13, No. 1, 2010, p. 126-149.

Koç, Muzaffer. "Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu", *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 76, 2006, s. 90-100.

Koray, Meryem. *Sosyal Politika*, 4. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2012.

Korkusuz, Refik; Suat Uğur. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2015.

Korkusuz, Refik; Suat Uğur. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2013.

Korkusuz, Refik; Suat Uğur. *Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş*, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2010.

Kuhnle, Stein; Matti Alestalo. "Growth, Adjustments and Survival of European Welfare State", Survival of the European Welfare State, (ed. Stein Kunhle), London 2010.

Kumaş, Handan. "Türkiye İş Kurumu Faaliyetleri ve İşgücü Piyasası İhtiyaçları Arasındaki Uyum", *Sosyoekonomi*, Cilt: 11, Sayı: 11, 2010, s. 132-166.

Lindio-McGovern, Ligaya. "Labor Export in the Context of Globalization: The Experience of Filipino Domestic Workers in Rome", *International Sociology*, Vol. 18, No. 3, 2003, p. 513-534.

Lordoğlu, Kuvvet. "Göçmen Emeğini Besleyen Koşullar; Enformellik, İşsizlik ve Uluslararası Rekabettir", Çalışma Hayatında Göçmenler, (ed. Gökhan Atılgan), *Tes-İş Dergisi*, 2005, s. 40-42.

Mateman, Sander; Piet Renooy. Undeclared Labour ın Europe; Towards an Integrated Approach of Combatting Undeclared Labour, Final Report, Amsterdam, 2001.

Metin, Şahin. Kayıt Dışı İstihdam ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Durumu: Türkiye'de Ev Eksenli Çalışma, (Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011.

Mingione, Enzo. *Sosyal Politika Yazıları*, "Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele", (der. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder), (çev. Burcu Yakut-Çakar ve Utku Barış Balaban), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

Namukasa, Aishah. *Domestic Workers Count: Global Data on an Often Invisible Sector*, "Africa", (ed. Helen Schwenken ve Lisia-Maria Heimeshoff), Kassel University Press, Kassel, 2011.

Özbay, Ferhunde. *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet*, "Evlerde El Kızları: Cariyeler, Evlatlıklar, Gelinler", (ed. Tansel Güney), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Özkaplan, Nurcan. "Duygusal Emek ve Kadın İşi/Erkek İşi", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 21, 2009, s. 15-24.

Özyeğin, Gül. *Başkalarının Kiri Kapıcılar, Gündelikçiler ve Kadınlık Halleri*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Piper, Nicola. Gender and Migration, Global Commision on International Migration, 2005.

Ramirez-Machado, José Maria. Domestic Work, Conditions of Work and Employment: A Legal Perspective, Conditions of Work and Employment Series, No. 7, International Labour Office, Geneva, 2003.

Rittersberger-Tılıç, Helga; Sibel Kalaycıoğlu. "İşgücü Pazarında Gündelikçi Olmak", Çalışma Hayatında Kadınlar, *Tes-İş Dergisi*, (ed. Gökhan Atılgan), 2005, s. 70-74.

Sancar, Nuray. "Küreselleşen Dünyada İşçi Göçü", Çalışma Hayatında Göçmenler, *Tes-İş Dergisi*, (ed. Gökhan Atılgan), 2005, s. 32-39.

Sarti, Raffaella. "Fighting for Masculinity: Male Domestic Workers, Gender, and Migration in Italy from the Late Nineteenth Century to the Present", *Man and Masculinities*, Vol. 13, No. 1, 2010, p. 16-43.

Sarti, Raffaella. "Domestic Service: Past and Present in Southern and Northen Europe", *Gender & History*, Vol. 18, No. 2, 2006, p. 222-245.

Sarti, Raffaella; Francesca Scrinzi. "Introduction to the Special Issue: Men in a Woman's Job, Male Domestic Workers, International Migration and the Globazlization of Care", Men and Masculinities, Vol. 13, No. 1, 2010, p. 4-15.

Schwenken, Helen. *Domestic Workers Count: Global Data on an Often Invisible Sector*, "Latin America and Caribbean", (ed. Helen Schwenken ve Lisia-Maria Heimeshoff), Kassel University Press, Kassel, 2011.

Semyonov, Moshe; Anastasia Gorodzeisky. "Labor Migration, Remittances and Household Income: A Comparison between Filipino and Filipina Overseas Workers", *International Migration Review*, Vol. 39, No. 1, 2005, p. 45-68.

Simonovsky, Yamila; Malte Luebker. Global and Regional Estimates on Domestic Workers, Domestic Work Policy Brief 4, International Labour Office, Geneva, 2011.

Somersan, Semra. *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

Sözer, Ali Nazım. *Sosyal Sigorta İlişkisi*, 1. Baskı, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1991.

Suğur, Uğur; Serap Suğur, Temmuz Gönç-Şavran. "Türkiye'de Orta Sınıfın Mazbut Hizmetkarları: Kapıcılar, Gündelikçiler ve Çocuk Bakıcıları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 63, Sayı: 3, 2008, s. 162-183.

Sükun, Hakan. "Ev Hizmetlerinde Çalışanlar İçin İnsan Onuruna Yakışır İş", *Türk-İş (*Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu), Sayı: 389, 2010, s. 90-91.

Şakar, Müjdat. *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, 10. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011.

Şenocak, Hasan. "Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 56, 2009, s. 410-468.

Talas, Cahit. *Sosyal Ekonomi*, Altıncı Bası, "S" Yayınları, Ankara 1983.

TİSK, *Avrupa Birliği'nde "Kayıtdışı Çalışma" Konusunda İzlenen Politikalar ve Türkiye Açısından Değerlendirme*, TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu), Yayın No. 199, Ankara 2000.

Tokol, Aysen. *Sosyal Politika*, 2. Baskı, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, Yayın No. 163, VİPAŞ A.Ş Yayın Sıra No. 39, Bursa 2000.

Tuncay, A. Can; Ömer Ekmekçi. *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, 15. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2012.

Tunçay, Süleyman. "Yönetmelikte Yapılan Son Değişiklik Kapsamında İş Kazalarında Süresinde Bildirilmeyen Sigortalılıktan Doğan Sorumluluğa İlişkin Bir Değerlendirme", *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 112, 2012, s. 267-274.

Tunçomağ, Kenan. *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar*, Beşinci Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1990.

Türk-İş, "Kayıtdışı İstihdamla Mücadele İçin Ulusal Eylem Planı", Kayıtdışı İstihdam, *Tes-İş Dergisi*, 2006, s. 53-56.

Ünlütürk-Ulutaş, Çağla. "Ev İçi İşyeri: Ev Hizmetleri, Ücretli Emek ve Göçmen Kadın Emeği", *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği*, (der. Saniye Dedeoğlu ve Melda Yaman Öztürk), Birinci Basım, Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul 2010.

Ünlütürk-Ulutaş, Çağla. "Ev Hizmetlerinin Küreselleşmesi: Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar", *Sosyal Politikada Güncel Sorunlar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No. 596, Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2009.

Ünlütürk-Ulutaş, Çağla; Aslıcan Kalfa. "Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri", *Fe Dergi*, No. 1, Sayı. 2, 2009, s. 13-28.

Yereli, Ahmet Burçin; Oğuz Karadeniz. *Kayıt Dışı İstihdam*, Odak Yayın Evi, Ankara 2004.

Yetim, Sedat. *Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı ve Kayıt Dışı Ekonomi*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No. 215, İstanbul 1999.

Yıldırımalp, Sinem. "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sorunları", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2014, s. 45-59.

Yıldırımalp, Sinem; Emel İslamoğlu. "İnsana Yakışır İş" Bağlamında Türkiye'de Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, s. 145-175.

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6113.10> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5414.13> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5120.03> (24.12.2015)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=210&kod=5120&ustKod=5120&seviye=1&detay=E&turId=&turAdi=&satirId=2823705> (24.12.2015)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=5311&baslangic=5311&surumId=210&detay=E&seviye=1&arananKelime=dad%C4%B1&satirId=2823732> (24.12.2015)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=5131&baslangic=5131&surumId=5&detay=E&seviye=1&arananKelime=dad%C4%B1&satirId=267> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=9111.01> (24.12.2015)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=210&kod=9111&ustKod=9111&seviye=1&detay=E&turId=&turAdi=&satirId=2823866> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=2359.02> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=9111.02> (24.12.2015)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=5152&baslangic=5152&surumId=210&detay=E&seviye=1&arananKelime=kahya&satirId=2823711> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5152.03> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=5153.07> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6121.17> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6121.13> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=6121.12> (24.12.2015)

<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/ViewMeslekDetayPopUp.aspx?uiID=8322.06> (24.12.2015)

<http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312242> (24.12.2015)

<http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C143> (24.12.2015)

<http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C138> (24.12.2015)

<http://www.ilo.org/ipec/areas/Childdomesticlabour/lang--en/index.htm> (24.12.2015)

<http://www.sendika.org/2011/06/ilo-ev-iscilerine-insanca-is-sozlesmesini-kabul-etti/> (24.12.2015)

<http://www.sendika.org/2014/09/yargitay-kararini-degistirdi-ev-iscileri-sendika-kurabilir/> (24.12.2015)

<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/diyih.portal?page=yv&id=2> (24.12.2015)

<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/Emeklilik/yurtdisi_islemler/sosyal_guvenlik_sozlesmeleri> (24.12.2015)

<http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf> (24.12.2015)